

9–14 december

Debatter m. m.

Fredagen den 9 december

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Jonasson ang. flyghaverierna inom flygvapnet	3
av herr Olofsson, Uno, ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag	5
av herr Sundin ang. den praktiska yrkesutbildningen	10

Tisdagen den 13 december

Svar på interpellationer:

av herr Palme ang. den psykiska barna- och ungdomsvården	20
av herr Svanström om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor	28

Onsdagen den 14 december

Svar på interpellation av herr Åkesson ang. inskränkning av driften å järnvägen Malmö—Simrishamn	35
Ändring i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.	36
Kostnaderna för de svenska FN-styrkorna, m. m.	39
Utbyggnad av Torslanda flygplats	41
Ändrade pensionsbestämmelser för riksdagens ledamöter	45
Omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona	45
Enhetsskolans organisationsformer, m. m.	73
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	80

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 14 december	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 34, ang. ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.	36
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, om ändrade bestämmelser i fråga om riksdagsledamots immunitet	39
Statsutskottets utlåtande nr 200, ang. bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	39
— nr 201, ang. vissa kostnader i samband med Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)	41
— nr 202, ang. om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet	41
— nr 203, ang. utbygggnad av Torslanda flygplats	41
— nr 204, ang. överlåtelse av vissa under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområden	44
— memorial nr 205, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet	44
Bankoutskottets utlåtande nr 36, ang. försäljning till televerket av riksbankens fastighet i Mariestad	44
— nr 37, ang. firandet av representationsreformens 100-årsjubileum	44
— nr 38, ang. omorganisation av riksdagens ekonomibyrå	44
— nr 39, ang. avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän	44
— memorial nr 40, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	44
Andra lagutskottets utlåtande nr 71, om tryggande av rätten till politisk verksamhet inom enskilda företags områden	44
Konstitutionsutskottets memorial nr 27, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande	45
Statsutskottets utlåtande nr 206, ang. omorganisation av örlogsvarven	45
— nr 207, ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.	73
— nr 208, om anslag till stöd och främjande av litterära och konstnärliga verk m. m.	78
— nr 209, ang. ersättning till författare för utnyttjande av deras verk för s. k. talböcker	78
Första lagutskottets utlåtande nr 42, ang. ändrad lydelse av 2 § 11:o) och 14:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	78
— memorial nr 43, ang. sammanjämkning beträffande 18 och 58 §§ i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.	78
Statsutskottets memorial nr 210, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61	78

Fredagen den 9 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 373, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 382, i anledning av väckta motioner om översyn av Aktiebolaget Statens skogsindustriers ekonomiska ställning m. m.;

nr 383, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en beredning för yrkesutbildningsfrågor;

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck; samt

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Tunisien för undvikande av dubbelbeskattning och

fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter;

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland till lindring i dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap; ävensom

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 394, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om nykterhetsvård; samt

nr 395, i anledning av väckt motion om hälsovårds- och ordningsstadga för campingplatser.

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet Andersson hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Jonassons interpellation angående flyghaverierna inom flygvapnet. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet ANDERSSON erhöll nu ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber först att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag tackar även för de åtgärder som såväl tidigare som på sista tiden vidtagits för att förhindra sådana här olyckor.

Svaret klarlägger rätt ingående orsakerna till flyghaverierna. Det skingrar även därigenom en hel del missförstånd som kanske uppstått på vissa håll, bl. a. beträffande markpersonalens ringa andel i flyghaverierna. Av svaret liksom av uppgifter i pressen framgår att haverierna blivit föremål för ett allt större och större intresse från flygledningens sida, och detta som sig bör i avsikt att utreda orsakerna och — så långt möjligheter förefinnes — åstadkomma förebyggande åtgärder i avsikt att nedbringa olyckornas antal.

Detta måste man hälsa med största tillfredsställelse. Sedan jag den 28 oktober i år väckte denna interpellation har ytterligare haverier inträffat. Speciellt fäste jag mig vid det haveri som inträffade på Halleberg i Västergötland den 26 november, då två unga män förlorade livet.

Av tidningsuppgifter att döma torde plötsligt inträffad väderleksförsämring ha varit orsaken till den olyckan. Man får för den skull hälsa med tillfredsställelse att flygledningen nu utfärdat restriktivare bestämmelser mot flygning i dålig och osäker väderlek. För min del tror jag att detta kommer att utgöra en nyttig åtgärd bland många andra.

I interpellationen berör jag även flygövningarnas läge och höjd. Det måste enligt min mening vara av stort intresse att övningarna så långt möjligt förläggas till platser där bebyggelsen är som glesast. Genom flygning på högre höjd torde även säkerheten bli större. Jag tror att minimigränsen för flyghöjden borde sättas till 1 000 meter även över landsbygden — de mera glesbebyggda områdena.

Detta skulle kanske bidra till ökad säkerhet och skulle dessutom orsaka mindre bullerstörningar för civilbefolk-

ningen och framför allt eliminera olägenheterna för djurägarna. De rekordlåga flygningarna har många gånger ställt till obehagliga förhållanden och förluster för lantbrukarna. Detta är en företeelse som kanske tidigare inte tillräckligt beaktats.

Vid haverier uppstår helt naturligt stora ekonomiska förluster. Haverierna kostar stora pengar för samhället. Men förlusterna av människoliv är dock i sådana sammanhang det mest väsentliga. Dessa kan ej ersättas eller värderas i rena pengar. Man fäster mindre avsikt vid de ekonomiska verkningarna än vid förlorade människoliv. Och detta med rätta. Man måste sätta människan som den viktigaste faktorn i ett sådant sammanhang.

Om man emellertid ser på de ekonomiska verkningarna skulle jag vilja säga att även om det kostar pengar att genom teknisk och maskinell utrustning i förebyggande syfte nedbringa olyckornas antal, är detta en god affär rent ekonomiskt. De möjligheter att göra bättre väderleksprognoser som tekniken numera kan ge bör även tillvaratagas.

Någon har frågat mig varför jag framställt denna interpellation, och på detta vill jag svara följande. Människorna ute i de svenska bygderna har gripits hårt av de inträffade haverierna och de stora förlusterna i människoliv — icke minst när det gäller det i Kolsva timade haveriet med sju dödade civilpersoner. Jag förstår människorna så väl. Förlusten av vänner och anhöriga och av medmänniskor känns hårt. Man söker efter orsakerna och frågar sig i sin förtvivlan om ingenting kan göras och om allt som kunnat göras har gjorts o. s. v. Man frågar vidare om vi — som ändå sitter i riksdagen — ej kan åstadkomma någonting eller om vi bara skall låta det passera utan vidare, och man märker att det föreligger många oklarheter.

Jag har genom denna interpellation ansett det vara på sin plats att högste chefen för vårt försvar finge lämna en redogörelse som klarlägger orsakssammanhangen i fråga om haverierna och som redovisar vad som gjorts och vad som är möjligt att göra för att nedbringa

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag
antalet olyckor till lägsta möjliga nivå. Det svaret har försvarsministern lämnat på ett klarläggande och utförligt sätt.

I förhoppning om att vi såväl från flygpersonalens, flygledningens och försvarsorganisationens sida som från de anslagsbeviljande myndigheternas sida i bästa samförstånd skall lyckas kunna nedbringa antalet olyckor och offer, vill jag än en gång tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Uno Olofssons interpellation angående åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Uno Olofsson har frågat mig om jag vill ta initiativet till ytterligare åtgärder från statsmakternas och vägmyndigheternas sida för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag.

Till svar härpå får jag meddela följande.

Det stora antalet allvarliga trafikolyckor, som under den senaste tiden inträffat på våra vägar, är i högsta grad oroväckande. Det är visserligen sant, att antalet trafikolyckor i vårt land är relativt lågt i jämförelse med förhållandet i andra länder, men detta får absolut icke var ett skäl för oss att förringa allvaret i den nuvarande situationen.

Tyvärr är trafiksäkerhetsfrågorna ofta mycket komplicerade med många psykologiska och tekniska faktorer att ta hänsyn till. En åtgärd måste därför i allmänhet föregås av mer eller mindre omfattande utredningar. Såväl inom kommunikationsdepartementet som hos vederbörande myndigheter och organisationer ägnas frågan om en ökad trafiksäkerhet en intensiv uppmärksamhet och under senare år har i detta syfte också genomförts en rad åtgärder.

Bland dylika åtgärder på längre sikt vill jag först nämna den omfattande forskningsverksamhet, som numera bedrivs på trafiksäkerhetsområdet. Denna tar sig uttryck dels i en omfattande statistik över trafikolyckorna och deras orsaker, dels i forskning på speciella områden, bedriven hos de trafikvårdande myndigheterna samt av särskilda forskningsgrupper vid universitet och andra forskningsinstitutioner, och dels i en fortlöpande observans av de erfarenheter, som man kommer fram till under trafiksäkerhetsarbetet i andra länder.

I detta sammanhang kan jag upplysa om att statistiska forskningsgruppen vid Stockholms universitet inom den närmaste tiden beräknas bli färdig med en omfattande undersökning rörande de yttre omständigheter, under vilka olika typer av vägtrafikolyckor vanligen inträffar. Dessutom är statens vägintitut sysselsatt med fortlöpande friktionsmätningar på olika vägbeläggningar under olika väderleksbetingelser.

Vidare bedrivs såväl inom kommunikationsdepartementet som hos de trafikvårdande myndigheterna en oavslutad verksamhet med att hålla lagstiftningen på trafikområdet aktuell och därvid tillgodogöra sig de rön, som vinnes genom forskningen. I detta hänseende vill jag bl. a. nämna att jag under hösten samrätt med vederbörande statsråd i Danmark, Finland och Norge en möjligheten att försöka få till stånd en gemensam nordisk vägtrafiklagstiftning. Full enighet föreligger med de övriga nordiska länderna i detta hänseende och en nordisk expertkommitté kommer att tillsättas inom den allra närmaste tiden. Jag har i dagens konselj erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att utse svenska ledamöter i en sådan kommitté. Jag har i dagens konselj också erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för en skyndsamt ny utredning av frågan om periodisk kontrollbesiktning av motorfordon. Inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen pågår också en översyn av vägmärkeskungörelsen och därvid övervägs bl. a. möjligheten att införa ett varningsmärke att

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag

anbringas på platser, där vägbanan lätt blir slirig eller särskilt stor risk eljest föreligger för halkningsolyckor.

Vad beträffar frågan om att förbättra trafiksäkerheten vid vinterkörning under mörker och vid halt väglag vill jag framhålla, att under de senaste åren redan vidtagits en rad åtgärder i detta syfte. Jag kan i detta sammanhang erinra om de åren 1955 och 1958 genomförda ändringarna i vägtrafikförordningen. Genom dessa har bl. a. kraven på fordonsbelysningen blivit kraftigt skärpta. Vidare har i bestämmelserna om undervisningen vid körskolorna influtit föreskrifter om att utbildningen skall avse även körning på landsväg och under besvärliga trafikförhållanden, t. ex. mörker och halka.

Propaganda- och upplysningsverksamheten har utbyggt avsevärt, särskilt under det sista året, och den har i hög grad inriktats just på de särskilda risker, som är förbundna med körning i mörker och halt väglag. Bl. a. har man sökt förmå körkortsaspiranterna att ta sina körkort vintertid för att få en så allsidig körutbildning som möjligt. Denna propaganda har givit påtagliga resultat. I detta sammanhang skulle jag vilja uttrycka min tillfredsställelse över TV:s och radions insatser i detta hänseende samt över den uppmärksamhet pressen visat propagandan. Vidare förekommer i motororganisationernas regi frivilliga övningar i vinterkörning på särskilt anordnade banor.

Då olycksfrekvensen trots dessa åtgärder under innevarande höst visat oroande tendenser till stegring, har jag ansett mig böra — vid sidan av de nu nämnda mera långsiktiga åtgärderna — särskilt undersöka, vilka åtgärder, som utan mera vidlyftiga utredningar kan vidtas för att höja trafiksäkerheten under hösten och den instundande kritiska vinterperioden. I sådant syfte har jag bl. a. under den senaste månaden haft ingående och upprepade överläggningar med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), statspolisens, statens trafiksäkerhetsråd och NTF om vad som

med omedelbar verkan kan göras för att nedbringa de särskilda risker som sammanhänger med körning vintertid vid halt väglag och i mörker. Vad som förekommit vid överläggningarna har bl. a. lett till åtgärder för att få till stånd en intensivare propagandaverksamhet samt en bättre rapportering av den aktuella situationen på vägarna. Därvid har också understrukits vikten av en så god sandningsberedskap som möjligt.

Med NTF har överenskommit att föreningen skall försöka att än mera intensifiera sin propaganda och upplysningsverksamhet i fråga om vinterkörning, bl. a. i TV och radio. Därvid kommer särskilt att propageras för att den som går på väg efter mörkrets inbrott bör vara försedd med lykta och reflexanordningar.

Vidare har överläggningarna lett till ett utvidgat system för rapportering om hastigt uppkommande halka på vägarna. Man har således börjat med att i samband med de sedvanliga väderleksrapporterna i radio och TV lämna så detaljerade upplysningar som möjligt till de vägfarande om de områden i landet, där halka kan väntas inträffa. Därutöver lämnas numera dagligen i samband med väderleksrapporten vid 12.30-tiden en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättad översikt över det aktuella läget beträffande risken för halt väglag på i första hand riksvägarna. Vidare förutses att då situationen så kräver särskilda varningar skall utsändas i riks- och lokalprogrammen. Jag anser mig ha anledning utgå ifrån att dessa åtgärder skall komma att bli av värde för vägtrafikanterna.

Sandningsberedskapen vid väg- och vattenbyggnadsverket har effektiviserats. Efter överenskommelse mellan styrelsen och SMHI lämnar institutet tygnoser om väntade snöfall och besvärande ishalka. Sedan vägmästarområdena numera utrustats med radiotelefoni kan vägmästaren stå i ständig kontakt med personalen ute på fältet och därigenom ha möjlighet till omdisponeringar av personal och maskiner alltefter de krav,

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag

som föranleds av hastigt uppkomna situationer. Lagerkapaciteten för ofrusen sand har utbyggts kraftigt och ytterligare lokaler uppförs efter hand som medelstillgången medger detta. Försök med s. k. vattensandning har bl. a. gjorts med goda resultat. Metoden kan dock endast användas vid temperaturer, som konstant ligger under fryspunkten. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har uppmanats att även i fortsättningen ägna frågan om sandningsberedskap all uppmärksamhet.

Som ett resultat av mina överläggningar med olika myndigheter och institutioner vill jag även nämna att polisen kommer att fortsätta sin i höst bedrivna kontroll av belyningsanordningarna på fordon. Huvudvikten kommer därvid att läggas på cyklar och mopeder. Tyvärr förekommer det ett stort antal sådana fordon på våra vägar utan föreskrivna lyktor och reflexer.

På den sista tiden har — som bekant — olycksfrekvensen visat en synnerligen markant stegring. Jag syftar speciellt på olykssiffrorna för november. Denna månad utvisar nämligen det högsta antal dödade i trafiken, som någonsin noterats. Orsakerna till denna ökning av olycksfrekvensen är ännu inte utredda, men det vill synas, som om mörker- och halkningsolyckorna i förening med hög fart dominerat. Jag har icke kunnat undgå att fråga mig vilka åtgärder som står till buds för att snabbt få utvecklingen att vända och nedbringa antalet dylika olyckor. Ehuru jag f. n. inte är övertygad om att hastighetsbegränsning i normala fall utgör ett universalmedel mot trafikolyckor, har jag i det uppkomna läget ansett mig icke kunna lämna denna utväg oprövad.

Försök med tillfällig hastighetsbegränsning under vissa helger och veckoslut har redan företagits i en del europeiska länder. Någon mera auktoritativ analys av dessa försök föreligger tyvärr ännu inte. Jag har emellertid ansett det vara ytterligt angeläget att få en tillförlitlig och tillräckligt detaljerad redogörelse för resultaten av dessa försök, och i somras tillsatte jag därför

två utredningsmän med uppdrag att inhämta uppgifter om upplägningen och erfarenheterna av försöken. Då utredningsmännen ännu inte erhållit vissa statistiska uppgifter från de olika länderna, kan de icke beräknas kunna lämna sin redogörelse förrän tidigast under första hälften av nästa år.

Inom kommunikationsdepartementet har vi emellertid fått tillgång till vissa preliminära uppgifter från de försök som företagits i Belgien, Frankrike, Storbritannien och Österrike. Även om man icke kan dra några definitiva slutsatser av dessa uppgifter, visar de dock att det icke kan helt uteslutas att en hastighetsbegränsning under vissa tider med intensiv trafik må utgöra ett lämpligt medel för att undvika allvarliga personskador. I den situation som kännetecknas av den föregående månadens dystra olyckskurva har jag därför funnit mig böra ställa tidigare framförda betänkligheter åt sidan. Kungl. Maj:t har därför i dagens konselj på mitt förslag beslutat utfärda en kungörelse om generell hastighetsbegränsning till 80 km i timmen under instundande jul- och nyårshelger eller närmare bestämt under tiden 22 december 1960—9 januari 1961.

Denna hastighetsbegränsning ingår som ett led i den ständiga utredningsverksamhet, som från statsmakternas sida bedrivs för att skapa en bättre trafiksäkerhet. De trafikövervakande myndigheterna och trafiksäkerhetsorganen kommer också att uppmanas att noga följa trafiksituationen under begränsningsperioden och att omsorgsfullt bearbeta det insamlade materialet.

Jag vill betona, att vidtagandet av en så ingripande åtgärd som en hastighetsbegränsning måste tas som ett uttryck för det utomordentliga allvar, med vilket regeringen följer utvecklingen på trafiksäkerhetsområdet. Även om det här må vara fråga om ett ingrepp i den personliga friheten, anser jag att lägets allvar kräver denna åtgärd.

Jag är fullt medveten om att de här åtgärderna icke är tillräckliga för att skapa den förbättring i trafiksäkerheten, som vi alla eftersträvar. Mycket återstår

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag

ännu att göra. Varje förslag till åtgärder som kan leda till en förbättring måste därför enligt min mening prövas omsorgsfullt. Vid det fortsatta arbetet kommer jag också att närmare granska det av herr Fröding framförda förslaget att ge de lokala polismyndigheterna behörighet att tillfälligt förordna om hastighetsbegränsning för motorfordon.

Avslutningsvis vill jag liksom trafiksäkerhetsrådet betona att någon patentrösning för en ökad trafiksäkerhet tyvärr inte ligger inom räckhåll. Under senare år har som sagts vidtagits ett flertal åtgärder i syfte att komma tillrätta med olycksfallen. Trots detta har vi i höst haft ett skrämmande stort antal olyckor med dödlig utgång. Jag vill hoppas att NTF:s råd och maningar inte skall förklina ohörda. I sista hand ankommer det dock på den enskilde fordonsföraren att själv söka bemästra svårigheterna särskilt vid halt väglag genom att hålla en väl avpassad hastighet och skaffa sig kunskaper och erfarenheter rörande körning under alla väderleksförhållanden.

Den nu föreskrivna hastighetsbegränsningen fritager givetvis icke fordonsförarna från den allmänna skyldigheten att vid varje särskilt tillfälle anpassa hastigheten efter vägen och väglaget samt trafikförhållandena i övrigt.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Olofssons interpellation.

Herr OLOFSSON, UNO, (fp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vill jag först framföra ett hjärtligt tack för svaret på denna min interpellation. Jag vill särskilt tacka för den utförlighet med vilken svaret lämnats samt för den positiva inställning som här kommer till synes.

Jag är också medveten om de svårigheter som döljer sig bakom alla dessa stora problem. När den mänskliga faktorn och mänskliga bristfälligheter kommer med i spelet kan säkerheten över huvud taget icke någon gång bli särskilt stor.

Sedan jag framställde min interpellation har ju en hel del initiativ tagits av kommunikationsministern i den anda och med den inriktning som jag frågade efter. Jag ber att få tacka för alla dessa utmärkta initiativ.

Eftersom jag nu ändå har ordet vill jag, herr talman, anlägga några synpunkter på hithörande spörsmål. En sak som är mycket betydelsefull och som redan pågår och har pågått länge är den upplysningskampanj som bedrivs av våra organisationer på motorismens område icke minst genom artiklar på olika håll i tidningspressen. Detta betyder mycket. Den propaganda och den upplysningsverksamhet som Sveriges radio och television särskilt på sista tiden har satt in är också mycket betydelsefull. Allteftersom televisionen vinner spridning i vårt land får ju möjligheterna till inte minst televisionssändningar med deras utmärkta redogörelser för väderleksläget och därmed sammanhängande översikt över trafikproblemen sin stora betydelse.

En sak som också särskilt bör prövas är forskning beträffande dels olika vägbeläggningsmöjligheter att ge ett säkrare underlag, dels ock framför allt bildäcken. Här föreligger ett område som vi enligt min mening framför allt bör inrikta oss på. Alla som kör bil i halt väglag har ju erfarit den stora betydelsen av däckens beskaffenhet. Jag är övertygad om att om vi kunde sätta in en verkligt kraftfull, av statsmakterna understödd forskning i syfte att få fram bästa möjliga däck för vinterkörning, så skulle vi göra en betydande insats på trafiksäkerhetens område. Jag vill därför vädja till statsrådet Skoglund att medverka till en intensifierad forskning på just bildäckens område.

Vad statsrådet anfört i sitt svar angående vägmärken är inte så mycket att erinra mot, nämligen att man vill söka få fram vägmärken som kan uppmärksammas bättre och som tillfälligt skulle sättas upp när halt väglag uppstår. Om det emellertid blir alltför många vägmärken efter vägkanterna är det risk för att trafikanternas uppmärksamhet skall avtrubbas ganska mycket. Man får väl där-

Ang. åtgärder för att öka trafiksäkerheten vid halt väglag

för vara ganska försiktig med att sätta upp ytterligare vägmärken.

Vad fordonskontrollen beträffar är det alldeles riktigt som framhålles i interpellationssvaret att fordonens belysningsanordningar har mycket stor betydelse för möjligheterna att upptäcka framförvarande situationer. Här är ett område där man för närvarande försöker utröna vilka anordningar som kan vara mest lämpade, och vi hoppas att denna verksamhet skall ge resultat.

Vinterkörning är någonting som den som tidigare inte övat sådan körning icke på något sätt behärskar. En stor del av dem som innehar ett nytaget körkort har väl fått det under juni, juli eller augusti. Man kör några månader och tror sig sedan — som nya bilförare ofta gör — vara expert på bilkörning. Så är nu inte fallet. Att lära sig köra bil kräver lång lärotid. Det inträffar en halkperiod i början av vintern och vederbörande befinner sig i en tidigare oprövad situation. Det är därför önskvärt och nödvändigt enligt min mening att samtliga körkortsinnehavare får träning i att köra bil på halt väglag. Här gör också motororganisationerna en god insats genom att låta körkortsinnehavare frivilligt öva körning på halt väglag. Men det räcker kanske inte. Man måste kanske också vidtaga lagstiftningsåtgärder på detta område.

Sandningsberedskapen är ju när det gäller hala vägar det kanske allra mest betydelsefulla. Vi alla som har försökt balansera oss fram efter ishala vägar vet att vi drar en lättnadens suck när vi kommer in på nysandade vägar. Detta är en sak som givetvis kostar samhället stora pengar, om sandningen skall skötas effektivt. Jag tror inte att kostnaderna väger mycket mot de tragedier som alla olyckor innebär genom förspilda människoliv m. m. Därför vidhåller jag den uppfattningen att vi måste satsa allt vad vi över huvud taget kan just för en god sandningsberedskap.

Personligen har jag aldrig hyst någon större övertro på fartbegränsning. Enligt våra nuvarande trafikbestämmelser är bilförarna skyldiga att inte hålla hög-

re hastighet än att de vid varje särskilt tillfälle behärskar situationen, men här har börjat bli så många övergrepp och överträdelser att jag har börjat vackla i min tro. Vi måste nog även här finna oss i det ingrepp i den personliga friheten som en fartbegränsning innebär. Vi vet alla att om vederbörande trafikanter håller en måttlig hastighet blir såväl dikeskörningar som t. o. m. krockar mindre katastrofala än om vederbörande har en alltför hög hastighet.

Hastighetsbegränsning har ju på prov införts under julhelgen, och jag är mycket intresserad av att se vad det kommer att bli för resultat. Blir det ett gott resultat skulle jag förorda att en sådan fartbegränsning infördes på ett tidigare stadium på hösten när halkan börjar sätta in. Vi får naturligtvis avvakta vad denna fartbegränsning ger för resultat.

Jag vill i detta sammanhang ta upp ett annat problem, som jag visserligen inte direkt berört i min interpellation men som har en uppenbar betydelse för trafiksäkerheten. Det gäller närmast parkeringsföreskrifterna i städerna. För närvarande uppmanas ju bilägarna inför de instundande helgerna att låta bilen stå kvar hemma och i stället använda de allmänna kommunikationsmedlen om de planerar en längre resa. Sådana uppmaningar har bl. a. framställts av Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och syftar självklart till att minska olycksriskerna vid jul- och nyårshelgerna. Men i verkligheten har de flesta bilägarna i städerna inga möjligheter att efterkomma dessa uppmaningar. Parkeringsföreskrifterna medger nämligen i många fall inte längre sammanhängande uppställningstid än 24 timmar, och är familjen bortrest finns det ju ingen som kan flytta på bilen. Parkeringsföreskrifterna är visserligen av lokal karaktär. Den statliga myndighet som närmast står som övervakare över dessa är länsstyrelserna och överståthållarämbetet i Stockholm. Även om frågor av denna art närmast torde falla på inrikesministerns ämbetsområde har vi dock här att göra med uppenbara trafiksäkerhetstekniska problem. Jag skulle

Ang. den praktiska yrkesutbildningen

därför vilja vädja till kommunikationsministern, som ju är den inom regeringen som har det direkta ansvaret för trafiksäkerhetsfrågor, att intressera sig för den fråga jag här berört. Det kan synas vara en detalj, men den är ingen oviktig sådan.

Kommunikationsministern och jag har vid några tillfällen tidigare i denna kammar haft anledning att diskutera problemet med sparkstöttingsåkare. Det är ju, som inte minst statsrådet Skoglund känner till, ett problem om de skall använda den högra sidan av vägen såsom gångtrafikanter eller den vänstra sidan. Detta problem är ännu olöst. Om sparkstöttingsåkarna hade sig föreskrivet att färdas på vägens högra sida och det direkt krävdes att de skulle ha ordentliga reflexer festsatta på framsidan av sparken, skulle vi kunna möta dem i trafiken i stället för att köra ifatt dem, som nu är förhållandet, varvid vederbörande med sin egen kropp oftast skymmer eventuella reflexanordningar.

Det har visserligen tillsatts en högertrafikutredning, och saken kommer naturligtvis att tas upp i det sammanhanget, men jag ifrågasätter om vi kan vänta så länge med frågan om sparkstöttingsåkarna. Jag skulle vilja hemställa att kommunikationsministern tog detta problem under ytterligare övervägande — eljest kommer det kanske att dröja åtskilliga år innan den frågan blir löst.

När det händer någonting är bilisten alltid den store syndaren — det vet vi inte minst från pressreferat — men jag tror att vi måste ägna även de gående en viss uppmärksamhet när det gäller trafiksäkerheten. Inte minst äldre människor tycks ha uppfattningen »halva vägen är min» och reflekterar inte alls över huruvida två fordon kommer att mötas mitt för vederbörande gående. Jag har uppmärksammat att ungdomarna är betydligt bättre när det gäller att bedöma huruvida man kommer att möta en bil, men särskilt medelålders och äldre människor syndar mycket i det här avseendet.

Krav på reflexer även på gående tror jag vi måste ställa. Det är ingenting

som behöver innebära några större kostnader. NTF har fått fram en del utmärkta reflexanordningar — jag tänker närmast på den lilla lösa reflexbiten, som man kan hänga i rockfickan och låta fladdra utanför. De brickorna kostar inte mer än cirka 50 öre, så kostnaderna är överkomliga.

Jag kan i sammanhanget säga, även om det inte hör till frågan, att länsavdelningen i Västerbotten av Landskommunernas förbund i en skrivelse rekommenderat kommunerna att inköpa sådana brickor till pensionärerna vid ålderdoms- och pensionärshem, och i min hemkommun anslog vi förra måndagen 1 000 kronor för att inköpa dessa brickor och utdela dem bland skolbarn.

Trafikintensiteten har ökat så under de senaste åren, att det mänskliga tänkandet och den mänskliga reaktionsförmågan liksom inte tycks hinna med. Därför är det betydelsefullt att alla krafter förstärks som kan samverka till att trafiksäkerheten ökas och att antalet trafikolyckor, som varit så stort i höst, på något sätt kan minskas.

Jag ber än en gång att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. den praktiska yrkesutbildningen

Herr statsrådet och chefen för eklektiskdepartementet EDENMAN, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Sundins interpellation angående den praktiska yrkesutbildningen, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Sundin frågat

dels om jag är beredd att snarast vidta åtgärder för tillsättande av en utredning rörande den praktiska yrkesutbildningens ställning och mål,

dels om jag har för avsikt att till nästa års riksdag framlägga förslag rörande lokaliseringen av ett statligt institut för yrkeslärarutbildning och övriga anstalter för sådan utbildning,

dels ock om jag har för avsikt att vidta åtgärder för inplacering i det stat-

liga lönesystemet av yrkeslärartjänster i industri, hantverk och handel.

Frågan om en utredning rörande den praktiska yrkesutbildningen har utförligt belysts i statsutskottets numera av riksdagen godkända utlåtande nr 192 i anledning av väckta motioner om tillsättande av en beredning för yrkesutbildningsfrågor. Det torde inte vara påkallat att nu ta upp en ny debatt i denna fråga.

Beträffande herr Sundins andra fråga får jag upplysa, att Kungl. Maj:t den 30 juni 1960 — i överensstämmelse med riksdagens beslut i anledning av propositionen nr 90 angående riktlinjer för ordnande av utbildningen av lärare i vissa yrkesämnen m. m. — uppdragit åt överstyrelsen för yrkesutbildning att skyndsamt verkställa utredning rörande ifrågasatt läroverstyrelsens lokaliserings- och spörsmålet om upprättande av ett lärarinstitut samt att för Kungl. Maj:t redovisa resultatet av denna utredning ävensom, efter samråd med skolöverstyrelsen, framlägga de förslag som utredningen kan föranleda. Överstyrelsen för yrkesutbildning arbetar alltså med denna fråga, som emellertid inte torde kunna bli färdigberedd i sådan tid, att förslag kan föreläggas redan nästa års riksdag.

Vad slutligen gäller den tredje frågan får jag upplysa interpellanten om att civilministern den 19 juli 1960 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat en beredning, bestående av tio ledamöter, för att inom civildepartementet biträda med överbäggande av vissa lönespörsmål m. m. beträffande yrkeslärare och därmed likartade lärarkategorier.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Sundins interpellation.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra ett tack för det korta svaret, som på en punkt var klarläggande, om ock i begränsad omfattning.

Anledningen till den första frågan i interpellationen var skolberedningens arbete och särskilt den s. k. Visbykom-

Ang. den praktiska yrkesutbildningen i kommuniken. Skolberedningen hade över huvud taget inte berörts i de motioner som låg till grund för det utskottsutlåtande som statsrådet åberopade och av naturliga skäl inte heller Visbykommunikén.

Det är emellertid uppenbart att dessa skolberedningens intentioner väsentligt skulle ändra förutsättningarna för yrkesutbildningen. I det nämnda utlåtandet, som ju framlagts nyligen — en tid efter det att jag framställde interpellationen — knyter statsutskottet mycket bestämt an till skolberedningens arbete. Jag vill uttala min tillfredsställelse häröver och över riksdagens ställningstagande, som innebär att en utredning av den art jag ifrågasatt måste komma till stånd. Jag hoppas att också statsrådet är till freds med ett sådant positivt ställningstagande av riksdagen. Det finns heller ingen anledning till klander mot statsrådet för att riksdagen så att säga besvarat interpellationens första fråga i hans ställe.

Låt mig emellertid beröra en speciell synpunkt i sammanhanget. Om Visbykommunikéns tankegångar fullföljs, kommer 9 a att ersättas av fyra utbildningslinjer. Det får förutsättas att den praktiska yrkesutbildningen skulle rekryteras både från dessa linjer och från motsvarigheten till den nuvarande y-linjen. Jag tror att detta är ett riktigt grepp. Det bör bl. a. skapa förutsättningar för en mera allsidig rekrytering till yrkesutbildningen. Över huvud taget tror jag att det är lyckligt om de gamla rågångarna mellan g-, a- och y-linjerna i vissa avseenden suddas ut, och jag skulle vara glad om statsrådet ville ge ett besked på den punkten. Enligt min mening skulle det då vara lättare att fullfölja skolreformens syfte bl. a. i fråga om förutsättningarna för val av yrkes- och levnadsbana. Men detta förutsätter, såsom jag framhållit i interpellationen, att en viss anpassning sker beträffande utbildningsmöjligheterna efter den obligatoriska skolan.

Min andra fråga gällde om statsrådet har för avsikt att till nästa års riksdag framlägga förslag angående lokaliseringen av ett statligt institut för yrkeslärar-

Ang. den praktiska yrkesutbildningen

utbildning och övriga anstalter för sådan utbildning. I propositionen till årets riksdag angående yrkeslärarutbildningen ansåg sig statsrådet icke böra ta ställning till dessa spörsmål. Statsutskottet framhöll emellertid i sitt utlåtande, som godkänts av riksdagen, angelägenheten av att förslag snarast fördelades riksdagen. Av statsrådets svar har framgått att förslag inte är att vänta till nästa års riksdag. Jag beklagar detta och undrar om den långa tidsutdräkten i denna fråga verkligen är nödvändig.

Upplysningen att civilministern tillkallat en beredning att biträda vid överväganden angående vissa lönespörsmål som berör bl. a. yrkeslärarna är intressant från en synpunkt. Anställningsvillkoren spelar en betydelsefull roll för en god lösning av lärarfrågan på längre sikt, och man kunde ha väntat att ecklesiastikministern skulle ha antytt ett intresse eller engagemang i den ena eller andra riktningen vad frågan om yrkeslärarnas inplacering i det statliga lönesystemet beträffar. Men statsrådet kan ju ha ett positivt intresse för saken, fast han av blygsamhet eller annan för mig okänd anledning inte velat ge uttryck för det i sitt svar. Jag hoppas att så är fallet och att jag inte skall mötas av statsrådets gensaga i denna min förmodan.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att än en gång få tacka statsrådet för det svar som han lämnat.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Endast ett par kommentarer.

Interpellantens första fråga berördes ju delvis i herr Kellgrens motion vid årets riksdag. Det är alldeles uppenbart att när en medlem av riksdagen väckt en motion som väckt stort uppseende i pressen och som man vet kommer att allvarligt behandlas av i detta fall statsutskottet och en annan enskild ledamot av riksdagen efteråt interpellerar i samma fråga brukar departementschefen av ren artighet mot riksdagen och utskottet visa en viss sidovördnad mot den enskilde interpellanten och helt en-

kelt vänta på utskottets utlåtande, vilket jag också har gjort i detta fall.

Däremot har herr Sundin rätt i att hans fråga också omfattar Visbykommunikén, och jag förstår att han gärna hade velat få till stånd en diskussion på basis av den. På den punkten måste jag dock säga, som jag förklarat många gånger tidigare offentligt i höst, att därvidlag är jag i det läget att jag inte kan tala som departementschef utan som ordförande i beredningen. Beredningen kommer att lämna sitt betänkande i vår. Det är därför omöjligt för mig i en politiskt och parlamentariskt sammansatt beredning att uppträda som den som svarar på alla tänkbara frågor som kan riktas till oss. Visbykommunikén är en kommunique till pressen och allmänheten för att ge en föreställning om de huvudlinjer som beredningen är enig om. Det kommer att bli många diskussioner i denna kammare — därom är jag övertygad — om de frågor som herr Sundin i dag väckt.

Vad sedan beträffar interpellantens andra fråga vill jag bara peka på att departementet tvärtom handlat mycket snabbt. Omedelbart efter riksdagens skrivelse, den 30 juni i somras, fick överstyrelsen i uppdrag att påskynda denna utredning om lokaliseringen, men den beställningen har man ännu inte hunnit att effektuera. Det finns då ingen annan möjlighet för mig än att vänta.

Vad gäller den tredje frågan, som avser lärarnas löner, vill jag bara säga att där pågår en översyn och utredning. Det är alldeles uppenbart att jag inte kan falla min kollega civilministern i ämbetet och nu innan ens materialet ligger på civilministerns bord hålla mig som ecklesiastikminister med en alldeles egen mening. Herr Sundin kan dock vara övertygad om att jag även på den punkten har en personlig uppfattning.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag uttalar till statsrådet min vördsamma uppskattning av vad han här sagt om att han av ren artighet gentemot riksdagen inte velat besvara

den framställda frågan förrän utskottet kommit med sitt betänkande. Jag tillhör ju också riksdagen och har därför anledning att känna mig välvilligt berörd av de antydningar om orsaken till dröjsmålet med svaret som herr statsrådet här gjort.

När det gäller den första frågan i interpellationen har jag heller inte riktat något som helst klander mot statsrådet för att riksdagen kom före och så att säga besvarade interpellationen i stället för herr statsrådet. Jag har således inte, herr talman, i mitt förra inlägg sagt någonting som skulle vara av den arten att det inte passar i detta sammanhang.

När det gäller den andra frågan vill jag bara framhålla att det ju efter 1955 års beslut om yrkesutbildningen tillsattes en utredning som skulle syssla med lärarutbildningsfrågan. Med detta tidschema kommer det att dröja sju år innan man eventuellt kan få ett förslag om hur dessa frågor skall lösas.

Vad slutligen gäller den tredje frågeställningen, herr talman, drar jag av herr statsrådets svar bara den slutsatsen att min och hans andemening torde vara analoga. Jag menar att därest vi inte ger yrkeslärarna en betalning som är likvärdig med andra lärares, så att de inordnas i ett likartat lönesystem, kan vi heller inte få fullgoda lärare. Och om man inte når dit — även på den punkten hoppas jag att herr statsrådet delar min uppfattning — då har man förfuskat den ursprungliga grundtanken, att skolutbildningen i sin helhet skulle vara likvärdig och att även yrkesutbildningen skulle omfattas av den grundtanken.

Herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag vill gärna när det gäller den principiella deklaration som herr Sundin gjort i anledning av sin tredje fråga helt instämma med honom.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. den praktiska yrkesutbildningen

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser i fråga om riksdagsledamots immunitet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kostnader i samband med Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA);

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet;

nr 203, i anledning av väckta motioner angående utbyggnad av Torslanda flygplats;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområden; samt

nr 205, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till televerket av riksbankens fastighet i Mariestad;

nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående firandet av representationsreformens 100-årsjubileum;

nr 38, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående omorganisation av riksdagens ekonomibyrå;

nr 39, i anledning av framställning angående avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän och av i ämnet väckt motion; samt

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

nr 40, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; även-som

andra lagutskottets utlåtande nr 71, i anledning av väckt motion om tryggande av rätten till politisk verksamhet inom enskilda företags områden och anläggningar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.05.

In fidem

Fritz af Petersens

Bilaga till Första kammarens protokoll den 9 december 1960 (sid. 3).

Interpellationssvar

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Jonasson frågat mig

vad orsaken är till det ökade antalet flyghaverier samt

om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder i syfte att skapa större säkerhet i flygvapnets övningar.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Utvecklingen i fråga om antalet haverier vid flygvapnet under den senaste femårsperioden belyses av följande sammanställningar. Haveri kan härvid definieras som en händelse, då flygplan skadats så — på marken eller i luften — att det tills vidare icke får flygas.

Totala antalet haverier m. m.

	1956	1957	1958	1959	1960	
Antal haverier	256	265	278	261	216	(t. o. m. 31/10)
» omkomna	28	21	11	15	20	(» 30/11)
» haverier med omkomna	17	19	9	12	15	(» »)
» totalhavererade fpl ..	40	31	26	34	30	(» »)
» lyckade fallskärms-hopp	14	8	12	25	17	(» »)
» misslyckade fallskärms-hopp	2	2	2	5	3	(» »)

Antal haverier m. m. per 100 000 flygtimmar

	1956	1957	1958	1959	1960	
Antal haverier	155	165	185	169	153	(t. o. m. 31/10)
» omkomna	16,8	13,1	7,3	9,7	13,3	(» 30/11)
» haverier med omkomna	10,2	11,8	6,0	7,8	10,0	(» »)
» totalhavererade fpl ..	24,1	19,3	17,3	22,0	20,0	(» »)

Härutöver har i år sju civila personer omkommit vid den djupt tragiska olyckan nyligen i Västra Skedvi.

Av sammanställningen framgår att totala antalet haverier, enligt den defini-

tion jag angett, varit i stort sett konstant under de senaste fem åren. Antalet flygtimmar per år har också i stort sett varit oförändrat under den angivna perioden. Det som av naturliga skäl mest uppmärk-

sammas är de haverier som leder till förlust av människoliv eller totalförstörd materiel. Såväl antalet omkomna som antalet haverier med dödlig utgång visar en påtaglig nedgång under året 1958 och 1959. Antalet totalförstörda flygplan var båda åren lägre än år 1956. Under år 1960 har denna hoppningivande utvecklingstendens brutits vad det gäller antalet omkomna, även om vad som i det avseendet hittills skett inte pekar på någon ökning jämfört med medelvärdena för åren 1956—1959. Under månaderna juli och augusti i år inträffade en topp, när sju man omkom och åtta flygplan totalhavererade. Möjliga internationella jämförelser tyder inte på att haverifrekvensen inom det svenska flygvapnet mera påtagligt skiljer sig från vad som drabbar andra jämförbara länders flygvapen.

Vid armén och marinen har viss flygverksamhet — främst helikopterflygning — bedrivits sedan 1958. Under denna tid har inträffat sammanlagt 3 haverier med 5 omkomna, samtliga under 1960. Då flygsäkerhetstjänsten vid dessa försvarsgrenar sedan den 1 juli i år ombesörjes av flygvapnet, uppehåller jag mig i det följande endast vid förhållandena vid denna försvarsgren.

Varje haveri, således även de där varken människoliv eller värdefull materiel går till spillo, utreds noga av specialister. För varje svårare haveri tillställs dessutom en särskild haverikommission under av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, som hittills varit hovrättsdomare, och med representation av teknisk och medicinsk expertis. De rön som framkommer genom kommissionens arbete eller på annat sätt bearbetas systematiskt i syfte att klarlägga händelseförloppet vid haverierna och orsakerna till dessa. För dagen kan inte ges någon entydig förklaring till den i år inträffade ökningen av antalet omkomna. Ingenting tyder på att någonting nytt inträffat i orsakssammanhangen. Händelseförloppen och orsakerna har, såvitt nu kan bedömas, varit i stort sett desamma som tidigare. Den mänskliga faktorn — felmanövrer, felbedömningar, bristande observans — och mekaniska fel, t. ex. motor-

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

störningar, har i år liksom tidigare varit de primära orsakerna till olyckorna. I fråga om den allra senaste tidens uppmärksammade olyckor har utredningarna inte slutförts, men föreliggande preliminära resultat tyder inte på att dessa olyckor härvidlag skulle utgöra något undantag.

För att klarlägga i vilken utsträckning markpersonalen kan sägas ha medverkat till haverier har vissa undersökningar utförts. Dessa ger vid handen, att antalet haverier orsakade av denna personal är relativt ringa och visar en avtagande tendens. Under 1950-talet och fram till den 20 november 1960 — den tidpunkt till vilken undersökningarna kunnat framföras — har inte något haveri som orsakats av fel begångna av markpersonal varit av så allvarlig art att flygande personal omkommit eller allvarligt skadats. Även de materiella skadorna har varit av ringa omfattning. Till belysande av utvecklingen vill jag lämna följande sammanställning över det totala antalet haverier orsakade av markpersonal per 100 000 flygtimmar:

År	Antalet haverier per 100 000 flygtimmar	
	absoluta tal	i procent av totala antalet haverier
1950	55,3	22,3
1951	32,0	17,8
1952	27,4	19,2
1953	18,6	12,1
1954	14,5	10,9
1955	13,3	12,6
1956	20,4	13,2
1957	23,1	14,0
1958	21,0	11,3
1959	11,7	6,9

Med anledning av att haverier med flygplan 32, Lansen, särskilt observerats under den senaste tiden och av de spekulationer som förekommit i samband därmed vill jag i detta sammanhang lämna en redogörelse för de i år inträffade allvarligare haverierna med detta flygplan. Hittills har 15 dylika haverier inträffat. Intet av dessa fall har ännu slutbehandlats. Endast preliminära antaganden kan därför göras beträffande orsakerna till haverierna. Motorstopp har

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

konstaterats i 4 fall, men i 2 av dessa kan intet sägas rörande orsakerna till stoppet. Ett fall av motorstopp torde ha förorsakats av bränslebrist, vilken ej observerats av flygföraren till följd av att bränslemätaren visat för högt värde. Modifiering pågår för att förhindra att liknande fall kan uppstå. Det fjärde fallet av motorstopp torde sammanhånga med att ett avbrott i bränsletillförseln uppstått vilket föraren ej observerat. Omständigheterna i ett fall talar för att en tillfällig mekanisk störning förekommit hos motorns s. k. blandningsregulator med påföljd att motorn icke erhållit tillräckligt med bränsle vid gaspådrag. Förebyggande åtgärder har vidtagits i detta fall. I två fall har flygplan kommit för lågt och kolliderat med föremål på marken; anledningen härtill har icke ännu kunnat fastställas. Ett fall synes sammanhånga med att säkerhetsavstånden underskridits samtidigt som bomber fällts felaktigt. Flygplanhuvuven har i ett fall blåst upp, vilket sannolikt berott på att flygföraren glömt låsa huvuven. Bidragande omständighet synes vid ett haveri ha varit, att en värmeskada på ett däck icke observerats vid klargöringen av flygplanet, medan i ett annat fall vädret kan ha varit sämre än flygföraren beräknat och delta ej beaktats av honom vid uppläggning av en avancerad manöver. Ett haveri synes ha förorsakats av att en patronbandslänk sugits in i flygplanets luftintag och föranlett ett skovelbrott i motorns kompressor. I ett fall, där flygplanet besvarats, har materialfel ej kunnat konstateras, medan i ett fall, där endast smärre delar av flygplanet bärgats, utredningen icke givit stöd för antagande att materialfel förelegat. Slutligen har ett flygplan, som havererat, kommit in i en okontrollerad rörelse utan att orsaken härtill kunnat fastställas.

Med flygplan 35, Draken, har hittills två allvarigare haverier inträffat, nämligen den 7 juni och den 7 september 1960. Det var i ena fallet fråga om en kollision mellan två flygplan, medan orsaken i det andra fallet hittills icke klarlagts. Vid den förstnämnda omkom den ene föraren, som sannolikt blev skadad redan vid kollisionen, medan den andre räddade

sig med fallskärmshopp. I det andra fallet omkom föraren. De med anledning av haverierna tillsatta haverikommissionerna har ännu icke hunnit slutföra sina undersökningar beträffande omständigheterna i samband med dessa haverier.

Införandet av en ny flygplantyp innebär ökade haveririsker på grund av att prestanda och teknisk komplicitet ökats och personalen har mindre erfarenhet och rutin i samband med övergången. För att erhålla rättvisande jämförelse mellan olika flygplantyper bör jämförelserna ske med hänsyn till den tid flygplantypen använts. Jämföres på det sättet flygplan 32 under de fyra första användningsåren med motsvarande tid för flygplan av närmast föregående typer — 29 och 34 — erhålles följande antal totalhavererade flygplan per 100 000 flygtimmar, nämligen för typ 29 38 st, för typ 34 39 st och för typ 32 26 st. Dessa siffror kan tolkas så, att flygplan 32 under sitt introduktionsskede inneburit mindre haveririsk än de två andra flygplantyperna.

Alltsedan flygvapnets tillkomst har särskild uppmärksamhet ägnats åt åtgärder för att förbättra flygsäkerheten. Den flygtekniska utvecklingen har medfört att ansträngningarna för att öka flygsäkerheten fortlöpande intensifierats. Arbetet har härvidlag inriktats på att dels öka flygförarnas kunnande och skicklighet dels effektivisera flygsäkerhetsorganisationen.

Utbildningsmetoderna har rationaliserats och en översyn har gjorts av stegringstakten i flygövningarnas svårighetsgrad. Denna kan anpassas efter den enskilde flygförarens utveckling och förmåga. För att underlätta övergången till krigsflygplan organiseras en särskild typinflygningsskola. En ytterligare åtgärd för att underlätta omskolning innebär tillkomsten av en särskild version av flygplan 35 med dubbelkommando. Ytterligare möjligheter att förbättra och rationalisera utbildningen erhålles om som planerats den grundläggande flygutbildningen vid krigsflygskolan kan omläggas så att den bedrivs på nästan enbart jetflygplan.

Flera förstärkningar av flygsäkerhets-

organen har genomförts under de senaste åren. Jag vill här som exempel nämna ökningen av antalet trafikledare och inrättandet av en särskild materielkontrollsektion i flygförvaltningen. Denna sektion har till uppgift, bland annat, att följa upp tekniska åtgärder, som vidtagits med anledning av inträffade haverier, tillbud eller allvarligare materiellfel, medan flygsäkerhetsavdelningen i flygstaben handlägger flygsäkerhetsärenden ur annan än materielsynpunkt. Uppgifter som framtages vid materielkontrollsektionen och flygsäkerhetsavdelningen kan utnyttjas för statistisk analys i haveriförebyggande syfte. Detta arbete skall intensifieras. Möjligheterna att på ett tidigare stadium motverka tendenser till sänkt flygsäkerhet torde komma att öka genom att man, som planerats, i ökad utsträckning använder moderna databehandlingsmaskiner. En sådan har beställts. Flygsäkerhetsbestämmelserna revideras fortlöpande på grundval av gjorda erfarenheter, och de har vid behov skärpts. En genomgripande omarbetning pågår som resultat av de senaste årens erfarenheter av flygning med farter omkring ljudhastigheten.

Förbättrade urvalsmetoder vid uttagning av flygande personal har likaledes betydelse för flygsäkerheten. Det internationella utbytet av erfarenheter om medicinska och psykologiska faktorer som påverkar en flygförarens handlande kan härvidlag vara av betydelse. Undersökningar pågår rörande möjligheterna att bredda och utöka forskningen på dessa områden. Sedan den 1 juli 1956 finnes inrättade två beställningar för specialflygläkare för att inom flygvapnet handlägga särskilda medicinska frågor i samband med flygning samt konstruktion av och försök med flygande materiel m. m.

Omfattningen av de personella och materiella resurserna har givetvis betydelse för de resultat som kan utvinna av arbetet för att höja flygsäkerheten. Av min tidigare redogörelse framgår att åtskilliga förstärkningar genomförts och att ytterligare åtgärder planeras. För min del har jag genomgående ställt mig posi-

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet
tiv till förslag som syftar till förbättrad flygsäkerhet.

Enligt vad jag inhämtat har chefen för flygvapnet dryftat flygsäkerhetsfrågor med eskader- och förbandschefer m. fl. vid ett möte i flygledningen den 30 november 1960. De närvarande har därvid undantagslöst uttalat sitt förtroende för flygvapnets flygmateriel. Chefen för flygvapnet har utfärdat föreskrifter om vissa smärre justeringar av vädergränserna för flygning. Flygvapenchefen har även anbefallt förbandscheferna att se restriktivt på flygning under tveksamma väderförhållanden.

Interpellanten har berört frågan om säkerheten kan ökas genom att gränserna för de lägsta tillåtna flyghöjderna flyttas uppåt samt om flygvapnet kan förlägga sina övningar till områden, där riskerna för skador för civilbefolkningen är mindre.

I flygvapnets ordnings- och säkerhetsföreskrifter för flygning finnes angivet, att flyghöjden skall vara minst 500 meter då molnhöjden eller genomförandet av anbefallt uppdrag icke annorlunda kräver. Flygning på lägre höjd än 1 000 meter över tätbebyggt samhälle skall undvikas. Dessa flyghöjder har fastställts i avsikt att minska bullerstörningarna för civilbefolkningen och för att medge nödlandning utanför bebyggelse i händelse av motorhaveri. Därest föraren nödgas lämna flygplanet med fallskärm bör han om möjligt dessförinnan inrikta detta på sådan kurs att dess nedslag beräknas ske i obebodd terräng el. dyl. Faran för civilbefolkningen torde härvid vara oberoende flyghöjden.

De fredsmässiga övningarna bör i första hand försiggå utanför tätbebyggda områden. Flygvapnet är emellertid vid sina övningar hänvisat till att som baser använda befintliga flottilflygplatser. Beroende bland annat på flygplanens aktionstider i luften är det inte möjligt att från baserna utföra alltför långa an- och återflygningar till ett övningsområde. Övningsområdena måste därför förläggas relativt nära flottilflygplatserna. Då dessa huvudsakligen är belägna i söd-

Ang. flyghaverierna inom flygvapnet

ra och mellersta Sverige, kommer även övningsområdena i luften att förläggas till dessa delar av landet, där ju även befolkningstätheten är störst. Därest övningsområdena inom dessa delar beskäres till att endast omfatta de trakter där bebyggelsen är glesast, skulle med hänsyn till de moderna krigsflygplanens prestanda de nuvarande utbildningsmålen icke kunna nås. Kvaliteten hos den flygande personalen skulle härigenom nedgå.

Redan nu förlägges övningarna i viss utsträckning över havsområden. Möjligheterna att i större utsträckning göra så begränsas emellertid — förutom av övningstekniska skäl — av de ökade riskerna för personalen i händelse av haveri med åtföljande fallskärms hopp. Såsom exempel kan nämnas, att överlevnadstiden för en människa i tiogradigt vatten beräknas till tre timmar och i nollgradigt vatten till trettio minuter.

Den senaste tidens svåra olyckor har skakat oss alla. Vi vet ju att varje gång det händer en sådan olycka så drabbar sorg och smärta svårast familjer och vänner kring dem som har förolyckats. De förlorar sina närmaste, nationen förlo-

rar människor i sina bästa år. Jag vill använda detta tillfälle till att framföra regeringens djupa medkänsla med hårt drabbade familjer och anhöriga. Det är tragiskt att våra försvarsansträngningar, som vill hjälpa vårt folk att leva ett lyckligt liv i fred och frihet, även i fredstid innebär så stora risker främst för de unga män som får sin utbildning inom försvaret. Vi beklagar att riskerna finns.

För flygvapnets ledning och personal i övrigt innebär det som inträffat en ökad press och påfrestning i arbetet. Jag har genom mina kontakter med flygvapnet blivit övertygad om att var och en på sitt verksamhetsfält känner det fulla ansvaret för säkerheten. På allt sätt söker man motverka risker och olyckor. Alla är inriktade på att spara människoliv och värdefull materiel. Flygvapnets ansträngningar till intensifierad haveriförebyggande verksamhet är värda vårt fulla erkännande. Vi måste också ge flygvapnet det ytterligare stöd som kan behövas för att öka flygsäkerheten och minska olyckorna.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Johanssons interpellation.

Lördagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, statsutskottets utlåtanden nr 200—204 och memorial nr 205, bankoutskottets utlåtanden nr 36—39 och memorial nr 40 samt andra lagutskottets utlåtande nr 71.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 27, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvärven jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av väckta motioner angående enhetsskolans organisationsformer m. m.;

nr 208, i anledning av väckt motion om anslag till stöd och främjande av litterära och konstnärliga verk m. m.;

nr 209, i anledning av väckta motioner angående ersättning till författare för ut-

nyttjande av deras verk för s. k. talböcker; samt

nr 210, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61; ävensom

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o och 14:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 43, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 41 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till vissa internationella överenskommelser på upphovsrättens område, dels Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionssändningar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 13 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herrar *Aman* och *Möller* anmälde, att de åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 396, till Konungen i anledning av väckta motioner om ersättning i form av fri kraft eller mark till enskilda vid upplåtelse av skogsmark eller annan mark i vissa fall.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden den 13 till den 15 december 1960 för att kunna närvara vid ett ministersammanträde angående OEEC-organisationens framtid i Paris.

Stockholm den 9 december 1960

Gunnar Lange

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Palmes interpellation angående den psykiska barna- och ungdomsvården, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Palme har i en till statsrådet och chefen för socialdepartemen-

tet riktad interpellation frågat om statsrådet är beredd att lämna en redogörelse för den psykiska barna- och ungdomsvårdens utbyggnad jämte hithörande spörsmål.

Då de i interpellationen berörda spörsmålen faller inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, har det överlämnats åt mig att besvara densamma.

Mentalsjukvårdsdelegationen framlade 1957 och 1958 två delbetänkanden om den framtida organisationen av den psykiska barna- och ungdomsvården. Sedan betänkandena remissbehandlats, överlämnades år 1959 till medicinalstyrelsen en promemoria angående organisationen av den psykiska barna- och ungdomsvården, för att av medicinalstyrelsen översändas till samtliga landsting och städer utanför landsting. Promemorian innebär i huvudsak att särskilda barn- och ungdomspsykiatriska lasarettavdelningar för observation och korttidsbehandling med tillhörande centraler så snart som möjligt bör inrättas i samtliga sjukvårdsområden. Dessutom förordas en utbyggnad av den öppna vården vid särskilt inrättade centraler och filialer samt att behandlingshem tillskapas för mera långvariga vårdbehov.

Huvudmannskapet för samtliga dessa värdenheter åvilar landstingen och städerna utanför landsting. Landstingen har i första hand inriktat sig på att få till stånd barn- och ungdomspsykiatriska lasarettavdelningar inom sina områden enligt organisationspromemorians anvisningar. Läget är f. n. det att halva antalet landsting antingen inrättat eller fattat beslut om att inrätta dylika avdelningar. Sammanlagt finns f. n. omkring 220 vårdplatser inklusive befintliga platser å karolinska sjukhuset och Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus. Beträffande undervisningssjukhusen vill jag tillägga att en ny barn- och ungdomspsykiatrisk klinik är under byggnad vid

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

Akademiska sjukhuset i Uppsala, varjämte riksdagen i år tagit slutlig ställning till en liknande klinik i Lund. Eftersom lasaretsavdelningar utgör en försättning för att inrätta behandlingshem, har sådana hem hittills inte kunnat komma till stånd i någon större utsträckning. Några huvudmän har emellertid redan anordnat egna behandlingshem eller också har avtal träffats med andra huvudmän om att få disponera platser på hem, som tillhör dessa. Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus har sålunda ett behandlingshem på Lidingö och Kristianstads läns landsting har inrättat ett observationshem i Härlöv. Vidare har landstinget i Örebro län fattat beslut om att inrätta ett behandlingshem i Kumla. I Stockholms län tjänstgör Heimdalsgården som ett provisoriskt observations- och behandlingshem i avvakten på tillkomsten av ett behandlingshem i anslutning till Danderyds lasarett. Inom ytterligare tre landsting utreder man f. n. frågan om inrättande av behandlingshem. I detta sammanhang vill jag erinra om att behandling och vård av psykiskt störda barn och ungdomar också förekommer vid de sex hemmen för psykopatiska och nervösa barn, vilka har sammanlagt omkring 150 platser. Fem av dessa hem drivs av landsting eller städer utanför landsting. Ett sjätte hem är en rixanstalt, till vars driftkostnader staten enligt särskilt avtal lämnar bidrag. Vidare har de i enskild regi drivna s. k. läkepedagogiska instituten omkring 135 platser för vård av bl. a. psykotiska barn. Även ett mindre antal barnhem med tillsammans ungefär 175 platser har specialiserats för barn med psykiska störningar av olika slag. Härtill kommer några hem, som inte är upptagna i barnhemsplanen.

Jag vill vidare framhålla, att mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation f. n. utreder frågan om uppförande av ett mentalsjukhus för barn och ungdom i anslutning till Ulleråkers sjukhus i Uppsala. Det är min förhoppning att sedan utredningen om någon månad avslutats och frågan har beretts inom departementet kunna

lägga fram en proposition i ärendet till 1961 års riksdag. Frågan om uppförande av ytterligare något eller några mentalsjukhus för barn kommer att övervägas inom mentalsjukvårdsberedningen. Jag vill erinra om att i den principplan för utbyggnad och upprustning av S:t Lars sjukhus, som underställts 1960 års riksdag, räknats med att en avdelning för mentalt sjuka barn och ungdomar skall förläggas till sjukhuset.

Utöver utbyggnaden av institutioner för den psykiska barna- och ungdomsvården har interpellanten berört spörsmålen om utbildning av medicinsk och psykologisk personal samt om arbetsförhållanden och arbetsmetodik vid existerande institutioner på detta område. I anledning härav får jag anföra följande.

Överläkare vid barnpsykiatrisk klinik å lasarett skall ha tjänstgjort vid lasarett under 3 år, varav minst 2 år inom barnpsykiatrisk klinik och minst 1 år vid barnpsykiatrisk klinik eller vid annan klinik vars verksamhet är av större betydelse för tjänsten.

Innehavare av annan läkartjänst inom den psykiska barna- och ungdomsvården skall vara legitimerad läkare med utbildning i pediatrik och psykiatri samt äga speciell erfarenhet i barnpsykiatri eller annan lämplig specialutbildning.

Rekryteringen av läkare inom specialiteten barnpsykiatri har hittills varit relativt eftersatt beroende på att antalet utbildningstjänster ej varit tillräckligt och på att vårdgrenen först under de senaste åren utbyggts så att ett tillfredsställande antal sluttjänster såsom överläkare funnits inrättade.

När det gäller psykologassistenter har medicinalstyrelsen i cirkulär den 12 februari 1960 fastställt villkor för behörighet, innehårande krav på filosofie kandidatexamen i ämnena psykologi, pedagogik och sociologi jämte handledd praktik och specialdiagnostiska kurser.

För behörighet som psykolog krävs filosofie licentiatexamen jämte ett års tjänstgöring såsom psykologassistent inom psykiska barna- och ungdomsvården.

Möjligheterna att erhålla teoretisk grundutbildning för här ifrågakommande

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

verksamhet är för närvarande väl tillgodosedda. Däremot föreligger brist på möjligheter att erhålla handledd praktik.

Vad slutligen beträffar frågan om arbetsförhållandena och arbetsmetodik vid existerande institutioner på området vill jag framhålla, att den rådgivning, vård och behandling som meddelas inom den psykiska barna- och ungdomsvården är uppbyggd som en verksamhet i samarbete där varje fall belyses ur såväl medicinska och psykologiska som sociala aspekter. Den moderna barnpsykiatrien har icke utvecklats efter helt likartade linjer vid alla institutioner, utan arbetsmetodiken varierar från den ena kliniken till den andra i stort sett beroende på om klinikerna är anknutna till vuxenpsykiatriska eller till pediatrika kliniker. Där nära kontakt förefunnits mellan barnpsykiatrisk klinik och vuxenpsykiatriska kliniker, har detta i regel lett till likartade behandlingsmetoder för båda klinikerna med övervägande medicinsk behandling, medan de barnpsykiatriska kliniker som haft anknytning till barnkliniker mer varit inriktade på psykoterapi. Därvid har man dels genom samtal med föräldrarna försökt påverka deras attityd till barnen och dels genom samtal eller lekterapi med barnen försökt undanröja deras symptom. Sammansättningen av behandlingsgruppen är dock i stort sett likartad vid samtliga institutioner inom den psykiska barna- och ungdomsvården. Då barn- och ungdomspsykiatrien fortfarande är en relativt ny vårdgren inom vårt land har någon sammanfattande inventering av gjorda erfarenheter hittills icke företagits. Medicinalstyrelsen har emellertid för avsikt att inom kort anordna en konferens för de ansvariga läkarna inom detta vårdområde för en genomgång av bl. a. nuvarande arbetsmetodik.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartemen-

tet få framföra mitt tack för det svar han nyss lämnat på min interpellation. Jag skäms över att min tunga måtte ha snubblat, då jag riktade interpellationen till chefen för socialdepartementet. I mitt koncept stod faktiskt »inrikesministern».

Den utlösande orsaken till den offentliga debatt om den psykiska barna- och ungdomsvården, som blossat upp under den senaste tiden, är väl känd för kammararens ledamöter. Det är de djupt beklagliga händelser som för en del år sedan synes ha inträffat i barnbyn Skå. Med herr talmannens tillstånd skall jag ta den debatt som ägt rum i anslutning till avslöjandena härom till utgångspunkt för mina synpunkter på statsrådets interpellationssvar.

Det har förekommit stora rubriker, braskande löpsedlar, bjärta och grälla nyhetsartiklar kring barnbyn Skå på senare tiden. En del av det som skrivits har föranlett en självvrannsaken inom pressen, som bl. a. berört att pressens rätt till frihet kan missbrukas till förfång för enskilda människors rätt till hänsyn. Det är föga mening i att från denna talarstol föga ytterligare synpunkter på denna speciella fråga. Däremot finns det all anledning att ta fasta på de starkt positiva dragen i den intensiva pressdebatten. Med få undantag har pressens ansvariga ledarskribenter gett uttryck för ett starkt förtroende för den verksamhet som barnbyn bedriver. I många fall har man förmått att i en lugn och saklig ton diskutera de svårbedömda känsliga och känsloladdade problem som berör vården av psykiskt skadade barn. Ännu för tio år sedan hade en debatt av denna typ varit nära nog otänkbar. Det är ett stort framsteg.

Barnbyn behöver skydd mot de simpla och primitiva angreppen. Men den är inte heller betjänt av att man ställer förväntningarna och anspråken orimligt högt. Vi vet att de barn som kommer till barnbyn Skå har mycket svåra psykiska skador. De kommer i allmänhet från en miljö präglad av prostitution, alkoholism, sinnessjukdom, splittrade hem. Ingen annan kan ta emot dem. De-

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

ras möjligheter att nå ett rimligt mått av anpassning är beroende av att de erhåller vård. Men även experterna vet ännu mycket litet om verkan av olika vårdmetoder, om behandlingsresultaten, om möjligheterna att nå en varaktig förbättring.

Det finns undersökningar som tyder på att behandlingen vid Skå leder till efter förhållandena mycket tillfredsställande resultat, även om resultaten alltid måste bli svåra att mäta. Men barnbyns främsta betydelse kanske likväl ligger i att man har djärvheten att pröva nya vägar, att ge sig i kast med uppgiften att bereda vård för det allra svåraste klientelet, och att man nu skapat en grundval av erfarenheter för det fortsatta arbetet. Icke minst ur den synpunkten har samhället all anledning att känna djup tacksamhet mot de människor som där under svåra förhållanden gjort sin arbetsinsats. Vad barnbyn Skå nu behöver är arbetsro, en nykter realism vid bedömningen av verksamheten, och framför allt resurser att gå vidare framåt. Det är min förhoppning att den debatt som nu pågår skall bli en stimulans till att ge barnbyn ökade resurser till forskning, värdering av resultat och arbetsmetoder samt planläggning av den fortsatta verksamheten.

Debatten är glädjande även ur ett vidare perspektiv. Den speglar ett positivt intresse för den länge starkt eftersatta vårdgren, som den psykiska barna- och ungdomsvården utgör. Det är givetvis svårt att fastställa behoven av vård i olika former på dessa områden. Men nära hälften av alla sjukvårdsplatser i landet lär vara belagda av psykiskt sjuka. I flertalet fall har dessa sjukdomar grundlagts i barndomen. Föreningen för psykisk hälsovård har i samband med den s. k. PS-kampanjen angivit att cirka 20 procent av alla barn lider av någon form av psykiska störningar. Vi vet också att den asocialitet och missanpassning bland ungdom, som så ofta diskuteras i denna kammare, i de allra flesta fall är uttryck för psykisk instabilitet och sjukdom. Om det således inte är möjligt att med någon exakthet ange

vårdbehovet, är det alldeles uppenbart, att nuvarande resurser är alldeles otillräckliga och att en utbyggnad måste spänna över ett vitt fält av sluten och öppen vård, förebyggande åtgärder, personalutbildning och forskning.

Jag skall i korthet beröra dessa ting. Vi har nyligen fått ett nytt belägg för bristen på lämpliga vårdinstitutioner genom den undersökning som utförts av två läkare i Örebro län om de s. k. glömda barnen. De konstaterar i en artikel i »Psykisk Hälsa» att bristen på vårdmöjligheter är påfallande när det gäller barn med neurotiska rubbningar av olika slag. De säger, att det behövs krafttag, om inte utvecklingen skall glida oss ur händerna.

I sitt svar har inrikesministern utförligt redovisat den utbyggnad av institutioner inom den psykiska barna- och ungdomsvården som pågår eller planeras. Det är med stor glädje man konstaterar att det verkligen sker någonting. Visserligen måste glädjen vara relativ — det är, om formuleringen tillåtes, vägen från nära nog intet till något litet grand som här redovisas. Under lång tid får vi räkna med allvarliga brister. Det väsentliga är dock att det föreligger ett klart dokumenterat intresse från olika håll och relativt fasta planer för den förestående utbyggnaden.

Vård på anstalt måste emellertid vara en sista utväg — en nödfallsåtgärd i brist på bättre. Det gäller framför allt barn och i synnerhet psykiskt ömtåliga barn. Därtill har ofta barnens skador ett direkt samband med den miljö de lever i. Det är i allmänhet — om vi undantar de gravaste fallen — lättare att bearbeta miljön och skapa ett förtroendefullt samarbete med föräldrarna, om barnen får stanna kvar i sin vanliga hemmiljö. Därför måste tyngdpunkten i insatserna sättas in på fältet, i den öppna vården. Statsrådet redovisar, att man ute i landstingen och städerna bygger ut den öppna vården på olika vägar — kliniker i anslutning till lasarettavdelningar, filialer, rådgivningsbyråer etc. Det är utmärkt att den verksamheten nu börjar få en större spridning. Möjligen

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

kan det beklagas att klinikerna vid lasarettssavdelningarna av geografiska skäl sällan kan medge den kontinuerliga terapi med föräldrarnas medverkan som är högeligen önskvärd. På den punkten kommer landsbygd och mindre städer att bli missgynnade, åtminstone så länge man inte finner en form för att vårdpersonalen kan uppsöka patienterna i hemorten eller i hemmen.

I detta fall har det under den senaste tiden i samband med fosterhemsvården kommit fram ett uppslag, som för lekmannen förefaller löftesrikt. Fosterhemmen har ju gjort och gör en oerhörd värdefull insats i samhällets och barnens tjänst. I många fall har de fått ta emot barn som varit så svårt skadade, att fosterhemmen ställts inför en övermäktig uppgift. Då har man tänkt sig ett slags ambulanderande terapeuter och psykologer — kanske hela team — som skulle arbeta ute på fältet och uppsöka fosterhemmen för att ge dem stöd. Det finns käl som talar för att detta vore en mycket effektiv form av behandling. Den är dessutom jämfört med anstaltsvården billig för huvudmännen.

Det nyss sagda leder mig över till den förebyggande vården. Det är ju känt att psykiska sjukdomar eller störningar i allmänhet grundlägges under tidigare barnaår. Ju längre det dröjer innan vård eller rådgivning sättes in, desto mindre är möjligheterna att bota eller förbättra. Det är därför den förebyggande vården har så stor betydelse. Det är naturligtvis ett svårt område, men det finns vissa tendenser i utvecklingen som förefaller lekmannen intressanta. Några exempel må anföras.

Mental fostran lär komma att ingå som en av målsättningarna för den nya skolan enligt läroplansdelegationens förslag. Intresset för skolpsykologinstitutiönen är markerat. Den skulle utbyggas i betydligt snabbare takt, om det fanns tillgång till lämplig personal. Inom Stockholms stad och på något annat håll — jag tror att det var i Örebro — har man knutit psykologisk expertis till barnavårdscentraler och barnträdgårdar. Tanken är att denna expertis inom skola

och barnavård skall i samarbete med föräldrar, lärare, sjuksköterskor och annan personal kunna upptäcka fall av psykiska skador, ge rådgivning när så erfordras eller i svårare fall remittera till rådgivningsbyråer eller lasarettssavdelningar. Inte minst viktigt är att den psykologiska expertisen kan tjänstgöra som konsulter åt den ordinarie personalen, som inte erhållit någon speciell utbildning på detta område.

Dessa och andra exempel synes spegla ett ökat intresse och en strävan att på ett naturligt sätt koppla in den psykiska barnavården vid de tillfällen, då samhället möter barnen, just för att vara ute i tid och kunna förebygga. Men samhället möter ju också föräldrarna. Det talas ofta om föräldrarnas osäkerhet när det gäller barnens fostran, när de skall söka finna vägen mellan den gamla auktoritetsfostran och den andra ytterlighetsformen: frihet från varje form av fostran. Jag frågar mig, om inte många svårigheter också av allvarligt slag beror på bristande kunskap om hur barn fungerar. Forskningen på detta område är visserligen ganska ny, men man famnar ju inte i blindo. Barnens psykiska och fysiska utveckling följer vissa bestämda lagar. De genomgår vissa mognadsfaser och har olika behov i olika åldrar. För dem, som bär ansvaret för barnens fostran, måste det vara ett starkt stöd att ha faktisk kunskap om hur barn kan bete sig i olika utvecklingsstadier och hur man erfarenhetsmässigt kan stödja deras utveckling. En målmedveten strävan till upplysning och förmedling av kunskap kan därför ha en stor mentalhygienisk betydelse. Det bör vara och är redan en självklar uppgift för föräldraföreningar, husmodersföreningar, folkbildning o. s. v. Det kanske vore någonting att tänka på för statens ungdomsråd när man nu förbereder en särskild kampanj. Man rör sig här i varje fall på säkrare mark än när det gäller att förkunna normer och slutgiltiga värderingar.

Två gånger har jag nämnt ordet forskning. Kravet på forskning återkommer nästan alltid i debatten, när man disku-

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

vårdens utbyggnad. Låt mig, herr talman, avsluta mitt anförande med en allmän synpunkt.

Den psykiska barna- och ungdomsvården tillhör de områden, där man finner en av de eftersatta grupper, som glädjande nog tilldragit sig ökat intresse i den offentliga debatten. Stundom har reformer till förmån för dessa grupper framförts som ett alternativ till generella reformer på socialpolitikens och kulturpolitikens områden. Ibland har man ett intryck av att förslagsställarna på denna väg trott sig komma billigare undan när det gäller statsutgifter nas omfång. Det är av flera skäl en felsyn. De olika slagen av reformer stöder och kompletterar varandra. Men när stödet till minoriteterna kommit att spela en allt viktigare roll, är det vissa grundläggande ting, som ofta kommer bort i debatten och som jag skulle vilja beriktiga.

Det är fråga om kostnadskrävande reformer, där förutsättningen för resultat både absolut och relativt sett är en hög utgiftsnivå. På den punkten bör man inte göra sig några illusioner. Det är mycket personalkrävande reformer, eftersom det i stor utsträckning är fråga om personlig omvårdnad. Detta är en av orsakerna till att man måste beväpna sig med tålmod. Det tar lång tid att bygga upp en verksamhet av tillräckligt omfång och skaffa personal med erforderlig utbildning. Det tar lång tid, innan man kan avläsa resultatet av verksamheten. Sannolikt kommer det nog att bli ytterligt svårt att över huvud taget få ett tillfredsställande mått på resultatet. Det är relativt enkelt att få ett sådant mått, när målet är att nå en förbättring i de rent materiella levnadsvillkoren för grupper eller individer men betydligt svårare när det gäller åtgärder, som syftar till att skapa förutsättningar för psykisk balans och anpassning till omvärlden. Det betyder inte på något sätt, att dessa reformer skulle vara mindre angelägna. Det är tvärtom ganska förnedrande för oss, om den känslans indignation inför människors villkor, som ytterst här upp rättfärdighetskravet,

skulle förstummas, när nöden, materiell och andlig, inte längre gäller de många och små utan de svaga och få. Det vore också djupt beklagligt, om viljan till praktisk handling skulle slappas när resultatet av handlingen inte kan mätas omedelbart och påtagligt utan blir osäkra och långsiktiga och kommer att gälla sådant som människors möjligheter till harmoni och anpassning. Att åtgärder av denna typ nu tränger fram i förgrunden är måhända ett uttryck för att något av de närmaste decenniernas väsentligaste standardhöjning står att finna på det mentalhygieniska området. Det borde också vara ett uttryck för att solidariteten, herr talman, är odelbar.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har all anledning att känna tillfredsställelse över den aktivitet, med vilken herr Palme har gått in i detta frågekomplex. Den ger mig en känsla av att vi kommer att få det stöd som vi behöver ifrån riksdagsopinionens sida för att kunna genomföra reformer på detta område som — det har herr Palme alldeles rätt i — kommer att kosta pengar.

Jag vill mera parentetiskt nämna, att det beräknade personalbehovet för ett mentalsjukhus för barn — jag känner ännu inte kostnaderna för byggnaden — med exempelvis 50 vårdplatser ligger omkring 85, därav många mycket kvalificerade befattningshavare. Detta säger oss omedelbart att driftkostnaderna för en sådan verksamhet måste bli relativt höga. Detta får inte avskräcka oss. Det är inte det jag menar. Jag vill endast framhålla att det här är fråga om ganska stora kostnader.

Låt mig vidare säga ett par saker som svar på under hand ställda frågor. En allmän prognos beträffande behovet av läkare avser vi att låta den nuvarande prognosutredningen göra. Detta ingår inte i utredningens nuvarande direktiv, men vi förutsatte redan när utredningen tillsattes att den borde få möjligheter att fullfölja även uppgifterna på detta område.

Ang. den psykiska barna- och ungdomsvården

Den psykiska barna- och ungdomsvården tillskapades redan i början på 1940-talet som en form av öppen vård, d. v. s. en vårdform som arbetade via centraler över filialer utan direkt anknytning till något sjukhus. Tyvärr visade det sig efter en tioårig verksamhet, att denna organisationsform inte vann det gehör som man säkerligen hade hoppats på under 1940-talet, och därför blev det nödvändigt att göra en omorganisation, som presenterats av mentalsjukvårdsutredningen i dess betänkande om den psykiska barna- och ungdomsvården och som vi sedermera redovisade i en promemoria. För denna verksamhet blev lasarettans slutna barna- och ungdomskliniker basorganisation, men avsikten är inte att man därmed skall ha slopat den öppna ambulerande verksamheten utan att verksamheten skall ledas från denna basorganisation. Det har nämligen visat sig vara utomordentligt ändamålsenligt att ha en sådan öppen ambulerande verksamhet, som över filialer når kontakt med människorna, barnens föräldrar och skolmännen så att säga ute på fältet. På den punkten vill jag alltså försäkra herr Palme, att det inte är meningen att slopa den öppna vården, utan avsikten är att bygga ut den, men det är självklart att man i första hand söker bygga ut själva basorganisationen. Detta har också betydelse för utbildningen av psykiatriker.

Det är riktigt som det har sagts, att vi har för få psykiatriker. Vi har inte kunnat intressera tillräckligt många läkare för denna specialitet, men jag tror mig våga säga att vi med tillkomsten av de psykiatriska klinikerna har fått de instrument som är nödvändiga för att få ett större antal underläkare utbildade för dessa nyinrättade kliniker. Att det föreligger behov av personal redovisades också i utredningen, men man var mycket försiktig och sade att man inte vågade göra någon prognos annat än för en försiktig utbyggnad under de närmaste tio åren. Men enbart en försiktig utbyggnad kräver sex professorer och 136 barnpsykiater, om utbyggnadstakten skulle bli den som ut-

redningen tänkt sig. Den kräver också 160 psykologer och 150 barnpsykiatriska kuratorer, vilket visar hur nödvändigt det är att man skyndsamt får i gång utbildningsverksamheten inom dessa olika områden.

Att man har så stort behov av personal visar väl också på det intresse som finns från samhällets sida, och det hyser vi en gemensam glädje över. Det har skett en, som jag gärna vill beteckna den, islossning på detta område, där de eftersatta minoriteternas anspråk, önskemål och behov äntligen har kommit i dagen. Vi vågar angripa området för att söka eliminera bristfenomenet också för deras vidkommande. Jag tror också att man med den metodik för utredning som man kommit fram till genom den s. k. Örebroutredningen, har fått möjligheter att praktiskt taget kartlägga hela fältet och det anser vi är utomordentligt viktigt och angeläget.

Herr talman! Jag skall inte gå in i någon omfattande diskussion kring Skå-Edeby. Vi har inga delade meningar på den punkten. Låt mig bara säga om upphovet till debatten att det givetvis är en tragisk händelse, vars omfattning och karaktär vi ännu inte vet tillräckligt om för att diskutera — utredningar är i gång — men som vi har anledning att säga är tragisk och olycklig inte minst för anstalten och dess personal. Det är självfallet utomordentligt tragiskt för den pojke, som av tillfälligheternas spel råkat bli offer i denna händelsekedja, och hans anförvanter. Men det skulle vara felaktigt om man utifrån denna händelse generaliserade och drog alldeles förhastade slutsatser, utan vi må tillåta oss hoppas att det är en isolerad företeelse. Det gäller att med gemensamma krafter söka åstadkomma att sådant undvikes. Vi skulle förfela syftet, om vi inte vore överens om att det väsentliga ändå är att försöka skapa så goda vårdformer som möjligt för att bygga upp de barn, som inte, på det sätt vi finner normalt och naturligt, i hemmet och dess ombonade miljö får sin tillvaro och sin karaktär danade, att ge dem möjligheter att få detta ersatt i

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

en anstaltsvård som så långt som möjligt svarar mot hemmets miljö och karaktär.

Vi ser ändå i verksamheten på Skå-Edeby ett försök i den riktningen, som har vunnit en stadga som vi tycker är glädjande. Därför skall man försöka skilja ut verksamheten från den isoleerade tragiska händelse som har gett upphov till den omfattande debatten i denna fråga.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag vill bara uttrycka min glädje över att den inventering och prognosverksamhet som skall ske kommer att gälla alla de olika personalkategorierna.

Jag vill dock varna för risken att det kan bli felslag. Antalet psykologer i klinisk verksamhet av olika former var år 1950 35. Det är nu 220. Kurvan går alltså mycket snabbt uppåt. Samtidigt börjar emellertid alla möjliga näringsorganisationer och industriföretag anställa psykologer, vilket leder till att gamla prognoser kommer att slå hopplöst fel, om man inte tar hänsyn till den nya situationen på arbetsmarknaden. När det gäller läkarna räcker det ju inte att försöka intressera dem, om det inte finns några läkare att intressera.

Herr statsrådet önskade mig fortsatt aktivitet i dessa frågor. Jag får återgå till att önska herr statsrådet god aktivitet när det gäller att fullfölja bland annat läkarprognosutredningens förslag.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

Ordet lämnades därefter ånyo till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Svanströms interpellation om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor, och nu anförde:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Svanström har frågat mig dels om jag anser att hittills vidtagna eller planerade åtgärder är tillräckliga för att häva den nuvarande bristen på sjuksköterskor och för att fylla behovet av sådan personal i framtiden, dels ock om jag är beredd att medverka till åtgärder i syfte att skapa en särskild för enbart manliga elever avsedd sjuksköterskeskola.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Beträffande sjuksköterskebristen och i anledning därav vidtagna eller planerade åtgärder har jag lämnat en utförlig redogörelse i denna fråga den 20 april i år i ett svar på interpellationer i riksdagens andra kammare. Jag framhöll därvid bl. a. att de gifta sjuksköterskorna endast tjänstgjorde i begränsad utsträckning. Som lämpliga åtgärder för att stimulera gifta sjuksköterskor att återvända till aktiv tjänst kunde rekommenderas, bland annat, inrättandet av flera deltidstjänster samt rationalisering och förbättring av arbetsförhållandena. Dylika organisationsfrågor torde närmast ankomma på vederbörande huvudmän att lösa.

Med hänsyn till den pågående snabba utbyggnaden inom sjukvårdens alla områden ansåg jag vidare en fortsatt höjning av utbildningskapaciteten beträffande sjuksköterskor vara ofrånkomlig. Denna uppfattning vill jag här ytterligare understryka. En oavbruten ökning av antalet platser för sjuksköterskeelever äger också rum. Sålunda torde platsantalet, som sedan 1958 ökat med över 200 till nu cirka 1 850 inom kort kunna utökas till inemot 2 300. Detta möjliggöres dels genom att elevantalet ökar vid befintliga skolor och dels genom att antalet skolor kommer att ytterligare utökas från nuvarande 29 till 31. Av de två nya skolorna — en i Hälsingborg och en i Lidköping — är den förra avsedd för Malmöhus läns landsting och Hälsingborgs stad, den andra för Skaraborgs läns landsting. Vad de statliga skolorna beträffar har skolan i Göteborg fr. o. m. hösten 1960 ökat intagningen med 20 elever per år och vid skolan i

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

Stockholm planeras ytterligare en sjuksköterskeskurs med en intagning av 30 elever årligen. För att möjliggöra en fortsatt höjning av utbildningskapaciteten har vidare den i statlig regi bedrivna utbildningen av lärare för sjuksköterskeskolor väsentligt ökat i omfattning.

Huruvida de åtgärder, som vidtagits och den ökning av utbildningskapaciteten som redovisats är tillräcklig för att på längre sikt häva sjuksköterskebristen är f. n. svårt att överblicka. Alltför många faktorer inverkar här, såsom t. ex. i vilken takt utbyggnaden av kroppssjukvården och den öppna vården kommer att fortgå. Vidare torde resultatet av den pågående utredningen angående fördelning av arbetsuppgifterna mellan sjuksköterskor och undersköterskor komma att påverka det framtida behovet av sjuksköterskor.

Vad angår frågan om inrättande av en speciell sjuksköterskeskola för manliga elever vill jag erinra om att av de nuvarande sjuksköterskeskolorna flertalet — 27 av 29 — sedan åtskilliga år i princip är öppna för såväl män som kvinnor. Erfarenheterna visar emellertid att ett mycket ringa antal manliga elever sökt sig till dessa skolor. Sedan 1951 har sålunda intagits sammanlagt 58 manliga elever. Härtill kommer 31 som mottagits från mentalsjukvården för avkortad utbildning. I landet finns f. n. 17 manliga legitimerade sjukskötare, varav 12 tjänstgör inom mentalsjukvården.

Enligt Svenska landstingsförbundets uppfattning torde i nuvarande konjunkturläge med stark efterfrågan på manlig arbetskraft utsikterna att få elever till en speciellt för män avsedd sjuksköterskeskola vara små. Risker torde också föreligga för att en sådan skolas kapacitet endast till en del skulle komma att utnyttjas, samtidigt som kvinnliga sökande till vanliga sjuksköterskeskolor måste avvisas på grund av platsbrist. Starka skäl talar därför för att den erforderliga ökningen av utbildningskapaciteten sker genom inrättande av skolor för både manliga och kvinnliga elever. Att återinföra en könsdifferentierad utbildning på detta område

i strid mot den allmänna utveckling som ägt rum torde varken vara lämpligt eller rationellt. Enligt vad medicinalstyrelsen uppger synes även den samundervisning som hittills skett av manliga och kvinnliga elever ha kunnat äga rum utan olägenheter.

Frågan om ett ökat utnyttjande av manlig personal inom sjukvården synes emellertid böra bli föremål för ytterligare överväganden. Särskilt synes detta gälla mer tekniskt betonat arbete, t. ex. som röntgentekniker och laboratoriebiträden. Anmärkas bör dock att till den vidareutbildning av laboratoriebiträden för sjukhusen som igångsatts för ett par år sedan hittills endast två manliga elever sökt inträde. Medicinalstyrelsen planerar en konferens i berörda frågor till början av nästa år.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag att få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Jag har tagit del av den debatt som i våras fördes i andra kammaren och till vilken inrikesministern hänvisar i sitt svar. De där framförda farhågorna för ett kommande prekärt läge i fråga om tillgången på sjuksköterskor under sommarmånaderna kom tyvärr i många fall att besannas. Fortfarande är situationen synnerligen allvarlig på många håll i vårt land. Jag kan nämna — för att bara ta ett exempel ur högen — att ett lasarett, som jag något känner till, fortfarande har en avdelning stängd på grund av sjuksköterskebrist. De avdelningar som upprätthålles arbetar med deltidsanställd personal i viss utsträckning och har likväl inte mindre än nio vakanser. På operationsavdelningen har verksamheten kunnat upprätthållas endast tack vare stora uppoffringar från de arbetande sjuksköterskornas sida och en många gånger omänsklig arbetsbörda. Hur det skall gå under den kommande helgen vet man ännu inte, då en

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

del uppsägningar till den 15 december föreligger. Flera gånger under det senaste året har ledningen övervägt att stänga även operationsavdelningen.

Liknande erfarenheter har man på många håll.

Det förefaller synnerligen angeläget att alldeles extraordinära åtgärder vidtages för att omedelbart råda bot på bristläget. Därtill kommer planeringen för framtiden.

Statsrådet anför i sitt svar att det är svårt att överblicka, huruvida de redovisade åtgärderna och den planerade ökningen av utbildningskapaciteten på längre sikt kan komma att häva sjuksköterskebristen. För min del anser jag det tveksamt om så är fallet. Jag skulle med tillfredsställelse ha hälsat mera vittgående utfästelser från inrikesministerns sida på den punkten.

En ytterligare ökad utbildningskapacitet utöver den planerade förefaller nödvändig. Framför allt borde ytterligare en eller två skolor i statlig regi anordnas. Enligt min mening borde därvid en särskild skola för enbart manliga elever tillskapas, och detta av skäl som jag återkommer till. Jag ifrågasätter vidare, om inte i rådande krisläge vissa undantagsbestämmelser i fråga om sjuksköterskornas anställningsförhållanden kunde genomföras. Därvid borde löne- och pensionsvillkoren — kanske särskilt för de deltidsanställda — ytterligare förbättras. Måhända borde från statsmakternas sida jämväl prövas lättnader i fråga om beskattningen. Det har hänt förr att en krissituation framtvingat extraordinära åtgärder. Vidare borde man överväga en ganska markant begränsning av utbildningstiden och i stället förutsätta att fortbildningskurser kan anordnas när den starkt utökade utbildningskapaciteten hunnit verka och krisen är överstånden. Ett annat sätt vore att låta sista utbildningsårets provsystrar genom dispens uppehålla vikariat på sjukskötersketjänster i långt större utsträckning än vad som nu sker.

Man har också anledning att vänta sig mycket av den pågående utredningen om ändrad fördelning av arbetsuppgifter

mellan sjuksköterskor och kvalificerade undersköterskor. Måhända kunde därigenom antalet sjukskötersketjänster nedbringas väsentligt.

Ett klart statligt åtagande i sammanhanget är ju utbildning av lärare för sjuksköterskeskolorna. Det gläder mig att höra att denna utbildning har ökat väsentligt, men jag har inte fått någon försäkran om att ökningen är ägnad att snabbt lösa den brist på lärarkrafter som för närvarande råder vid våra sjuksköterskeskolor. Även här borde övervägas extraordinära åtgärder, såsom förbättrade löneförhållanden och ett vidgat dispensförfarande.

Beträffande min fråga om en särskild skola för enbart manliga elever synes mig statsrådets svar vara klart negativt. Då jag av svaret förstår att invändningarna mot ett sådant arrangemang hos departementet och vederbörande myndigheter är stora, skall jag avstå från en mera omfattande motivering för att på detta område införa en könsdifferenciering. Jag vet att det låter väldigt reaktionärt med en sådan ändring, men statsrådet anför ju själv i sitt svar, att antalet manliga elever vid de blandade skolorna varit mycket ringa. Vore det inte värt försöket att starta en skola för enbart manliga elever och se om inte elevtillströmningen därigenom skulle öka? Med största lätthet kunde ju skolan läggas om till blandad elevintagning om försöket slog mindre väl ut.

Även om det inte är direkt utsagt i svaret förefaller det som om statsrådet och jag vore överens om att det kunde vara vissa fördelar med en ökning av den manliga personalen i kroppssjukvården. Jag är glad för att fortsätta överväganden om ökat utnyttjande av manlig personal i sjukvården ställts i utsikt från statsrådets sida, liksom för att medicinalstyrelsen planerar en konferens i berörda frågor. Man har välgrundad anledning att hoppas att avgången från yrket skulle bli mindre bland den manliga personalen.

Till sist vill jag än en gång betona, att denna fråga har två aspekter dels en i högsta grad aktuell bristsituation

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

och dels en planering för framtiden. Man frågar sig runt om i landet bland de vårdbehövande och bland skattebetalarna, om det är någon mening med att bygga ut nya vårdavdelningar och inrätta nya specialiteter om man inte samtidigt tillser att personalbehovet kan på tillfredsställande sätt tillgodos. Det är en uppgift som de ansvariga huvudmännen måste ha ett mera verksamt stöd för än vad de för närvarande kan påräkna.

Herr talman! Med det anförda har jag velat ge några synpunkter på en ytterst viktig fråga för att i någon mån medverka till att hålla debatten om hithörande spörsmål ständigt levande tills en tillfredsställande lösning kan nås.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Interpellanten har sagt, att han hade väntat sig längre gående utfästelser från min sida beträffande möjligheterna att avhjälpa krisen vid våra anstalter för sjuksköterskor. Jag vet inte vad herr Swanström har tänkt sig. Den bristsituation som vi har hänföra sig i och för sig inte till utbildningens omfattning, eftersom vi har ett tillräckligt antal utbildade sjuksköterskor i landet. Vi har ungefär 29 000 utbildade, och vi har ungefär 17 000 heltidstjänster. Man tycker att detta i och för sig skulle vara tillräckligt. Det är emellertid, såsom framhållits i interpellationssvaret, många av de utbildade sjuksköterskorna som inte deltar i arbetet, och det finns många som med hänsyn till familjeomständigheter och annat önskar enbart deltidstjänst.

Jag har redan sagt många gånger, att det är den ökade giftermålsfrekvensen bland sjuksköterskorna som har ställt oss i den här situationen, och att göra någonting åt den finner åtminstone jag svårt. I övrigt har vi att acceptera utvecklingen och inrätta oss med hänsyn till den. Att söka stimulera sköterskorna till att fortsätta sitt arbete även sedan de blivit gifta genom inrättande av deltidstjänster

och att söka anpassa arbetstids-scheman etc. till den pågående utvecklingen är en av huvudmännens och sjukvårdsanstalternas uppgifter. Jag är medveten om att de också i stor utsträckning ägnar sig åt den.

Lönefrågorna diskuterades livligt i varas. Sedan dess har det varit en lönerörelse. Jag skall inte bedöma resultatet av den, men parterna har träffat ett avtal, och även om ett avtal i allmänhet är en kompromiss mellan två ståndpunkter, brukar det ändå vara någorlunda tillfredsställande för båda parter, alltså i detta fall även för sjuksköterskorna. I vilken omfattning lönerörelsens utgång kommer att påverka rekryteringen kan vi i dag inte säga. I och för sig är rekryteringen, mätt i antalet sökande till våra utbildningsplatser, fullt tillfredsställande, men i vilken mån lönesättningen kan påverka de redan i arbete varande till att fortsätta även sedan de gift sig är svårt att säga.

Lika svårt är det att säga, vad den reform som genomförts på sambeskattningsområde kommer att innebära. Den reformen betyder ändå en minskning av inkomsterna för stat och kommun med ungefär 85 miljoner kronor, om jag inte missminner mig, och det betyder att lika mycket pengar återgår till många familjer. Därför kan man förvänta att ändringen skall bidra till att också gifta sjuksköterskor kommer att finna sig lättare till rätta med inkomst- och andra förhållanden.

När det sedan gäller utbildningen har vi trots allt väsentligt ökat kapaciteten. För ett par, tre år sedan hade vi cirka 1 650 utbildningsplatser. Det visade sig att vi kunde räkna med ett årligt nettotillskott på ungefär 1 000 sjuksköterskor, och det har vi hållit de senaste åren. När jag talar om nettotillskottet räknar jag bort sjuksköterskor som avgått på grund av att de pensionerats eller avlidit eller av andra orsaker lämnat yrket, men jag inkluderar dem som kommer tillbaka sedan de varit hemma några år efter giftermål. Vi förmärker en ökad giftermålsfrekvens, och det är möjligt att det kommer att bli fler som

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

lämnar yrket, men som motvikt har vi den väsentligt ökade utbildningskapaciteten — från 1958 och fram till nästa år har vi fått ungefär 700 nya utbildningsplatser.

Det är klart att man kan säga, att det bör göras än mer. Jag vågar säga, att departementet under de senaste åren har sökt aktivt påverka landsting och städer att inrätta sjuksköterskeskolor, och genom det utomordentliga samarbete vi har haft med Malmöhus läns landsting, Malmö stad och Hälsingborgs stad har det på två år åstadkommit två nya sjuksköterskeskolor. Vidare har en skola tillkommit i Uppsala, och flera andra har fått kapaciteten utvidgad. Allt detta är resultat inte minst av den aktivitet som visats från departementets sida.

Vi har också försökt utvidga utbildningen av instruktionssköterskor. Alla är ju överens om att man på det området har haft en verklig flaskhals. Till följd av den förbättrade löneställning som åstadkommit har höstens kurser samlat 36 deltagare, under det att motsvarande antal förra hösten var 13, d. v. s. endast tredjedelen av årets siffra. Det har också träffats åtgärder för att ordna en form av snabbutbildning av instruktionssköterskor: den speciella kursen för studenter, som skulle få en — om jag inte misstar mig — med två år avkortad utbildning fram till instruktionssköterskor. Vi arbetar tillsammans med överstyrelsen för yrkesutbildning för att få fram instruktörer för utbildning av vårdbiträden och undersköterskor.

Jag vågar nog säga att vi gör vad vi anser vara möjligt att göra för att så snabbt som det går att komma över de besvärligheter vi har varit ställda inför och som naturligtvis inte minst de kommunala huvudmännen har känt utomordentligt besvärande. Jag tror dock inte att vi skall börja diskutera undantagsbestämmelser. Herr Svanström har varit inne på vad han avsett med det, men så långt det är möjligt skall vi hålla den här verksamheten fri i likhet med annan verksamhet. Vi får anpassa oss till utvecklingen och rätta oss därefter. Vi

måste kanske gå längre i fråga om rationalisering och modernisering av arbetsförhållanden och arbetsordning vid våra sjukhus, men det är nog med de metoderna man får ta itu med problemet.

Vad beträffar framtiden och den fortsatta utbyggnaden får vi försöka inrikta expansionen under den närmaste tiden på områden som i och för sig inte är så personalkrävande. Dit räknar jag framför allt vården av långvarigt sjuka, åldringar o. s. v. Det är ju inom den sektorn som vi har de största bristerna i fråga om vårdplatser, kanske mellan 5 000 och 6 000. Vi bör snabbt söka tillvarataga våra friställda sanatorier, epidemisjukhus o. s. v. Det är ju, som sagt, dessa vårdformer som kräver de minsta insatserna av personal, även om det givetvis är önskvärt att man också där har tillräckligt med läkare och sjukvårdspersonal. Vidare blir det väl regionsjukvården och mentalsjukvården som närmast kommer att stå i centrum för vårt intresse.

Jag är därför inte riktigt så pessimistisk rörande framtiden som jag tycker att herr Svanström synes vara, men jag erkänner att han kommer direkt utifrån fältet med färska intryck av stängda avdelningar o. s. v. Jag tror dock att vi med gemensamma ansträngningar skall kunna inom relativt rimlig tid komma över de besvärligheter som finns.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag begär givetvis inte att herr inrikesministern skall göra några utfästelser beträffande sjuksköterskornas giftermål — det vare mig fjärran — utan jag ber, herr talman, att få framföra mitt tack även för den kommentar som statsrådet gjorde till mina påpekanden. Jag tror att vi i långa stycken är helt överens, och jag måste säga att det är glädjande för huvudmännen runt om i landet att möta den förståelse som chefen för inrikesdepartementet visar. Genom min interpellation har jag ändock vunnit något av det mål jag eftersträvade, nämligen att på nytt få denna

Om åtgärder för att avhjälpa bristen på sjuksköterskor

fråga diskuterad, och det tror jag är ur vissa synpunkter värdefullt.

Jag ber alltså att få tacka, men konstaterar samtidigt att några av de problem som jag tog upp i mitt förra anförande inte blev besvarade. Jag tänker särskilt på möjligheterna till förkortning av utbildningstiden. Om jag inte är fel underrättad torde utbildningstiden för sjuksköterskor vara längre i Sverige än i vissa andra länder.

Däremot har jag fått ett mycket uttömmande och såvitt jag kan bedöma positivt svar på frågan om åtgärder för att öka kapaciteten i utbildningen av lärare vid sjuksköterskeskolorna. Otvivelaktigt har detta varit den verkliga flaskhalsen, och mycket är säkerligen vunnet om man kan komma över svårigheterna på den punkten. Det är ju inte ont om elever — såsom herr statsrådet också anförde — men avgången från yrket är mycket stor, och jag hade tänkt mig att man möjligen skulle kunna komma till rätta med svårigheterna genom att öka antalet manliga befattningshavare i detta yrke.

Jag vill, herr talman, med det sagda än en gång tacka för det svar jag fått på frågorna.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! För att herr Svanström inte skall känna sig missnöjd ber jag att få svara också på frågan om utbildningstidens längd.

Vi ser nog den föreskrivna utbildningstiden vid våra sjuksköterskeskolor såsom varande av ett utomordentligt stort värde. Jämför man vår sjukvård med sjukvården i andra länder, kommer man snart till den uppfattningen att våra sjuksköterskor har fått uppgifter som i många andra länder betraktas såsom uppgifter för underläkaren. Detta har varit en helt naturlig utveckling med hänsyn till bristen på läkare. Läkarna har måst koncentrera sig på de mest kvalificerade uppgifterna, och då har det blivit nödvändigt att låta sjuksköterskorna avancera på uppgiftsområdet. Vi har fortfarande brist på läkare och får tyd-

ligen dras med den ännu en tid. Därför tror jag att det skulle vara felaktigt, om vi spekulerade i eventuella möjligheter att vinna någonting genom att minska utbildningstiden för sjuksköterskorna.

Vi söker ju gå en annan väg, nämligen att överväga om man inte kan vinna ett motsvarande resultat genom att lägga över en del av sjuksköterskornas nuvarande uppgifter på undersköterskorna. Den utredningen — som f. ö. leds av andra kammarens talman — har tyvärr blivit något fördröjd men beräknas vara färdig under våren. Om jag skulle våga mig på en gissning blir resultatet närmast, att man i stället för de nuvarande kurserna på 6—8 veckor ovanpå vårdbiträdenas ettåriga grundutbildning lägger ytterligare en ettårig utbildning. Därigenom skulle möjligheter skapas att flytta över vissa medicinska uppgifter på undersköterskorna. Omfattningen av denna överflyttning är det svårt att uttala sig om, men jag tror att man på den vägen kan vinna mer än genom en omläggning av utbildningsplaner och utbildningsmetodik för våra sjuksköterskor.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag skall inte pröva herr statsrådets tålmod längre. Jag vill tacka för detta svar — tankegångarna i det känner jag tidigare. Man har sagt, och det äger kanske en viss riktighet, att eleverna under utbildningstiden kan i viss mån tjänstgöra som provsysstrar. Just det förhållandet gör, herr talman, att jag vill upprepa frågan: Finns det någon möjlighet att sjuksköterskeleverna under utbildningstiden erhåller dispens för att i ökad omfattning tjänstgöra såsom sjuksköterskor?

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 27, statsutskottets utlåtanden nr 206—209 och memorial nr 210 samt första lagutskottets utlåtande nr 42 och memorial nr 43.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att statsutskottets memorial nr 210 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmäldes och bordlades tredje lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 6

§§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.12.

In fidem
Fritz af Petersens

Onsdagen den 14 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Herr *Sandler* anmälde, att han den 8 i denna månad åter infunnit sig vid riksdagen.

Ang. inskränkning av driften å järnvägen Malmö—Simrishamn

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *SKOGLUND*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Åkesson's interpellation angående inskränkning av driften å järnvägen Malmö—Simrishamn, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Åkesson har frågat mig *dels* om jag anser vissa indragningar å bansträckan Malmö—Simrishamn kommer att för denna bandel lämna ett bättre driftresultat, *dels* om en försämring av kommunikationsmöjligheterna i denna del av Skåne är försvarbar med hänsyn till den redan pågående uttunningen av befolkningsunderlaget i sydöstra Skåne.

Som svar vill jag anföra följande.

Det av interpellanten omnämnda meddelandet från 10 trafiksektionen i Malmö avser en promemoria angående förslag till vissa tidtabellsändringar på linjerna Malmö—Simrishamn, Eslöv—Ystad och Malmö—Ystad fr. o. m. den 28 maj 1961. I promemorian anmäler trafikinspektören vid 10 trafiksektionen till distriktschefen sin avsikt att framdeles inkomma med ett slutligt tidtabellsförslag, sedan erforderliga kontakter tagits med berörda kommunala m. fl. intressenter och de eventuella angelägna behov av justeringar, som därvid framkommit, blivit beaktade. Det slutliga tidtabellsförslaget skall sedan avlämnas till distriktschefen, som enligt statens järnvägars gällande de-

centraliseringsbestämmelser äger fastställa tidtabeller för sekundärlinjer inom sitt distrikt. I avvaktan härpå har distriktschefen inte haft anledning att ta slutlig ställning till förslaget. Frågan befinner sig alltså ännu på utredningsstadiet.

Jag finner därför icke anledning att närmare gå in på de av herr Åkesson berörda spörsmålen.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Som framgår av svaret har frågan väckts på ett tidigt stadium. Anledningen härtill är den oro man i Österlen känner inför den trafikindragning som skisserats i oförmälda promemoria. Då frågan ännu befinner sig på utredningsstadiet har statsrådet icke funnit anledning gå in på de i interpellationen framställda spörsmålen.

Av interpellationssvaret framgår dock att det slutliga tidtabellsförslaget skall avlämnas till distriktschefen som »enligt statens järnvägars gällande decentraliseringsbestämmelser äger fastställa tidtabeller för sekundärlinjer inom sitt distrikt». Det ligger således helt i distriktschefens hand att bestämma tidtabeller inom distriktet. Det är givetvis av mycket stor vikt hur trafikförbindelserna ordnas inom ett område och i synnerhet till ett område sådant som sydöstra Skåne. En försämring av förbindelserna inverkar i hög grad hämmande på utvecklingsmöjligheterna.

Det hade varit av stort värde om herr statsrådet uttalat sin syn på problemet angående trafikindragningarnas inverkan på befolkningsutvecklingen och samsättningsproblemen. Då denna fråga inte endast är ett lokalt problem för österlensområdet utan berör stora delar

Ang. ändring i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

av vårt land, hade det varit av vikt med ett klargörande innan distriktschefen slutligen avgör i vilken omfattning trafikindragning skall ske.

Jag vill uttala den förhoppningen att inte endast driftekonomiska synpunkter anläggs vid bedömningen av möjligheterna att upprätthålla nuvarande trafik på bandelen Malmö—Simrishamn utan att hänsyn toges även till de verkningar en eventuell nedskärning av trafiken kommer att ha för det berörda området. Jag vill också uttala den förhoppningen att herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på hithörande problem.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. ändring i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Genom en den 11 november 1960 dagtecknad proposition, nr 189, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga i propositionen infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Därjämte hade utskottet hemställt, att detta ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservation hade avgivits av herrar *Göran Karlsson*, *Kristiansson* och *Levin*, fru *Torbrink* samt herr *Nilsson* i Östersund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget;

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anført i anledning av propositionen i övrigt.

På gjord proposition beslöt kammaren, att detta ärende skulle nu företagas till avgörande.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Det är inte min mening att så här i höstsessionens elfte timme dra upp någon längre debatt kring denna fråga. Det hör till undantagen att tredje lagutskottet kommer med utlåtanden där det finns reservationer. Man brukar komma tämligen väl överens där och avlämna enhälliga utlåtanden, och jag tror att så skulle ha kunnat ske också den här gången, om inte tidsnöden hade tvingat till den behandling av ärendet som förekommit.

Det är inte så mycket som skiljer i sak mellan utskottets majoritet och reservanterna. I båda fallen godkänns den proposition som justitieministern lämnat, men vi som reserverat oss har inte velat nöja oss med departementschefens förslag, utan vi vill gå vidare efter den linje som riksdagen bestämde sig för i våras, då den på tredje lagutskottets förslag begärde att vid bestämmande av ersättning för mistad fiskerätt hänsyn skulle tagas inte endast till den förlust ägare av fiskevatten kan ha lidit av den nya lagen utan även till den vinst han kan ha gjort på grund av utvidgad rätt till fritt eller enskilt fiske. Riksdagen önskade att frågan skulle överses av Kungl. Maj:ts kansli och begärde dessutom att en undersökning skulle göras beträffande den i ersättningsmål tillämpade principen för beräkning av värdet av förlorad fiskerätt. Riksdagen anhöll att dessa frågor snarast borde utredas och om möjligt föreligga i förslag till 1960 års höstriksdag.

I den förstnämnda frågan föreligger inte något sådant förslag. Det verkar i stället som om departementschefen an-

Ang. ändring i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

såg att man redan nu inom fiskevärderingsnämnderna tillämpar den s. k. nettoprincipen att kvitta skada mot nytta. Så är dock inte fallet, vilket bestyrkes av de remissvar som inkommit från en del av fiskevärderingsnämnderna. Det är i stället så att det tillämpas olika metoder vid värderingar, och detta anser vi vara oriktigt.

Beträffande den andra punkten, om undersökning av principerna för beräkning av värdet av förlorad fiskerätt, har det sagts, att man inte har hunnit med den undersökningen, och detta anser jag vara fullt förklarligt. Men jag vill understryka att en sådan utredning ändå är starkt befogad. Som bevis härför vill jag anföra några exempel: Det har förekommit att ägare av en fastighet har fått mera i ersättning för förlorad fiskerätt än taxeringsvärdet på hela fastigheten och att detta taxeringsvärde sedan inte sänkts, trots att ersättningen utgjorde omkring 100 000 kronor. Taxeringsnämnden tycks således inte ha ansett att värdet av den förlorade fiskerätten har varit särskilt stort.

En kommun begärde 800 000 kronor för förlorad fiskerätt trots att de flesta av kommunens invånare aldrig hade vetat om att kommunen hade någon fiskerätt.

Hjälpsamma advokater har letat fram fiskerätt åt många personer som själva inte har haft en aning om att de hade någon sådan.

När lagen antogs beräknades att ersättningarna skulle kosta statsverket två miljoner kronor. Hittills har det kostat omkring 10 miljoner kronor. Enligt kammarkollegiet, som handlägger dessa ärenden, beräknas de ersättningar som har yrkats till mellan 150 och 200 miljoner kronor.

Det är inför detta perspektiv, herr talman, som vi reservanter anser det nödvändigt att man gör en översyn av de principer efter vilka ersättning skall utbetalas.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utlåtandet.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Att utskottets majoritet vid behandlingen av denna fråga intog den ståndpunkt, som återges i utlåtandet, berodde på att man menade, att det är svårt att för närvarande ändra lagen, då ett mycket stort antal mål redan är anhängiggjorda. Att under sådana omständigheter genomföra en lagändring kan inte anses lämpligt. Dessutom utgick den motion, som ytterst ligger bakom det här yrkandet, nämligen herr Levins motion i andra kammaren, från den uppfattningen — vilken jag anser vara riktig — att i ett mycket stort antal fall hade utdömts för stor ersättning. Enligt de uppgifter, som utskottet har fått och enligt den redogörelse, som har lämnats i propositionen, är det emellertid tydligt, att ersättning för närvarande utdöms i enlighet med den s. k. nettoprincipen, d. v. s. att den som förlorar en fiskerätt endast skall få ersättning för den verkliga förlusten. Om han får vinst på ett annat ställe skall denna alltså avräknas från ersättningen. Man har sålunda redan nu i tillämpningen i stort sett följt den princip som utskottsmajoriteten ansåg vara den riktiga, då vi i våras behandlade herr Levins motion. Under sådana omständigheter har vi ansett att det inte finns någon anledning att nu tillstyrka en ändring av lagen.

Dessutom kommer kammarkollegiet att få större möjligheter att representera statens intressen än kollegiet tidigare haft, och därför har man anledning att räkna med att bedömningarna i vissa fall kanske blir annorlunda än tidigare. Utskottsmajoriteten har också menat att det är riktigt, att kammarkollegiet får dessa möjligheter att på ett effektivare sätt än tidigare företräda det allmännas intressen.

Herr talman! Eftersom vi sålunda har funnit att propositionen, så som den är utformad, tillgodoser de önskemål, som vi inom utskottet tidigare har uttalat, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. ändring i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Jag medger gärna att det ingalunda är lätt att ändra på lagen, men tredje lagutskottets ordförande var i våras med på att vi skulle beställa den här översynen. I dag vill inte utskottet fullfölja den linjen. Detta har vi reservanter ansett felaktigt. Förhållandena har inte ändrats sedan i våras, utan de är exakt desamma. Därför anser vi att man bör göra en översyn av lagen.

Herr **Osvald** säger att lagen för närvarande tillämpas på ett sådant sätt att för stora ersättningar inte utdöms för förlorad fiskerätt. Man tillämpar dock olika principer inom olika fiskevärderingsnämnder. Detta framgår av remissvar från en värderingsnämnd. Där sägs: »Den omständigheten att den ersättningsberättigade erhåller möjlighet till frifiske antingen i utökat enskilt vattenområde eller i vattenområde tillhörigt annan kan däremot ej föranleda minskning av ersättningsbeloppet.» Detta innebär att man inte tillämpar nettoprincipen inom det området, utan utdömer ersättning efter andra grunder. Det är detta som gör att vi reservanter anser en översyn av lagen befogad och rimlig.

Herr **OSVALD** (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi inom tredje lagutskottet i våras kom till den uppfattningen att det är riktigt att man får den översyn gjord, som herr **Göran Karlsson** talat om. Men nu har det ställts i utsikt att man skulle kunna få en sådan översyn gjord av kammarkollegiet i stället. Jag tror att man därmed uppnår det önskade syftet.

Vad beträffar tillämpningen av lagen har det ju tidigare, då staten inte kunnat fullfölja talan, blivit en hel del olikheter i tillämpningen, men genom de vidgade möjligheter, som kammarkollegiet nu får, har man all anledning att räkna med att tillämpningen kommer att bli likformig, så att man inte behöver befara sådana olikheter som man hittills kunnat få.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Vi reservanter tror att det är bäst att man gör den översynen inom Kungl. Maj:ts kansli. Det vore säkert bättre om så skedde, men var och en blir ju salig på sin tro.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Göran*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Karlsson, Göran*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 47.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. kostnaderna för de svenska FN-styrkorna, m. m.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser i fråga om riksdagsledamots immunitet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. kostnaderna för de svenska FN-styrkorna, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

I propositionen nr 182 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Kostnader för svenska FN-styrkor m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 29 000 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte till Kostnader för svenska FN-styrkor m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 29 000 000 kronor.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill gärna begagna detta tillfälle att säga några ord om den utrikespolitiska aspekten på den fråga som behandlas i det föreliggande statsutskottsutlåtandet.

När Sverige åtagit sig att tillhandahålla militära styrkor i Ghaza eller i Kongo har rekryteringen avsett ungefär ett halvt år. Varje halvår är det därför tillfälle till att på nytt överväga frågan om fortsatt engagemang och om bataljonens avlösning av en ny svensk bataljon. Från synpunkten av begränsade svenska intressen är det givetvis en viss uppoffring att hålla en dylik styrka med befäl en längre tid i främmande land, även om man inte får förbise att det också är värdefullt ur vissa synpunkter att denna personal får vidgade erfarenheter

och insikter om förhållandena i främmande land.

Men det är nödvändigt att vi håller möjligheten öppen att, när tiden för utlöpan av en halvårsperiod närmar sig eller när ståndpunkt måste tas till frågan om avlösning av den tjänstgörande kontingenten, ta upp till övervägande frågan om avslutning av den internationella tjänstgöringen.

Emellertid är den uppgift som våra trupper där ute har av den största vikt ur internationell synpunkt. Det har gällt att göra betydelsefulla insatser i fredens tjänst. Besluten om att ställa såväl en Ghazabataljon som en Kongobataljon samtidigt till förfogande för FN har fattats under mycket allmän anslutning från vårt folks sida.

När regeringen accepterade att sända en bataljon till Kongo skedde detta enligt en plan som gick tillbaka på beslut av FN:s säkerhetsråd. Generalsekreterare Hammarskjöld, som är rådets verkställande organ, hade fått mandat att sätta upp en internationell styrka. Som alla känner till har på sista tiden meningarna om den fortsatta kongopolitiken gått isär. En del av de regeringar som i likhet med Sverige ställt militär personal till FN:s förfogande har visat missnöje med att FN inte givit direktiv till militärt ingripande i de politiska motsättningarna mellan olika meningsriktningar i Kongo. Somliga regeringar har på grund härav bestämt sig för att dra tillbaka sina trupper. Svenska regeringen står fast vid den tidigare kongopolitiken, som går ut på att FN ingalunda bör bestämman att en viss åsiktsriktning, någon viss grupp eller några vissa grupper i Kongo skall med maktmedel hjälpas fram till ledande ställning. Vi anser alltså att detta skall vara den inhemska befolkningens egen sak. Det var ju detta som var syftet när man ville avskaffa det koloniala systemet: att självbestämmanderätten skulle träda i stället och inte inflytande från den ena eller den andra stormakten.

Vad FN kan göra för att få slut på oroligheterna i republiken Kongo, det är att fullfölja den tidigare antagna pla-

Ang. kostnaderna för de svenska FN-styrkorna, m. m.

nen att sända ut en förlikningskommitté till Kongo med uppgift att söka förmå de konkurrerande riktningarna att komma till en uppgörelse sinsemellan. Den ursprungliga resolutionen av den 14 juli bemyndigade generalsekreteraren att ta nödiga steg i samråd med Kongorepublikens regering i syfte att lämna regeringen sådant polisiärt bistånd, som kan vara erforderligt till dess nationella säkerhetsstyrkor blir i stånd att enligt Kongoregeringens åsikt fullgöra sina uppgifter. Det klargjordes i säkerhetsrådet att det var fråga om polisuppgifter, och det ansågs självklart att FN-styrkor skulle i enlighet med erkända FN-principer avhålla sig från varje aktion som innebure att FN bleve part i inre strider i landet. Först vid senare tidpunkt inträffade det att krav restes på att FN-styrkan skulle ingripa mot rivaliserande politiska grupper på grundval av en viss tolkning av befintliga konstitutionella bestämmelser. När dessa krav framfördes i säkerhetsrådet godkändes de inte av rådet som tvärtom bekräftade principen att FN-styrkorna icke skulle anlitas för att inverka på utgången av någon inre konflikt, konstitutionell eller av annan art.

Som generalsekreterare Hammarskjöld nyligen understrukit i säkerhetsrådet, kan det inte råda tvivel om att ifall militärstyrkan skulle användas för att framtinga respekt för författningen, detta skulle dra in Förenta Nationerna i tvångsaktioner mot politiska grupper, och detta i en utsträckning som går helt vid sidan av mandatet och Förenta Nationernas stadgar. Uppgiften att upprätthålla lag och ordning i den mening som av invånarnas liv och egendom skyddades, var vansklig och komplicerad och inte alltid möjlig att fullfölja. Det är självklart att det måste ha förekommit åtgärder som berott på misstag och inte varit lämpliga, men i stort sett har FN-styrkan alltså använts till skydd för enskildas liv och egendom, bl. a. för att skydda politiska ledare av olika partier från våldsåtgärder, trots att detta skydd givit upphov till klander från den mot-

sätta sidan såsom innebärande inblandning i politiska händelser.

Å andra sidan har FN:s organ ansett det ligga utanför deras behörighet att ingripa militärt mot trupper av Kongos nationella armé när dessa handlat i enlighet med order av en statschef, vilkens auktoritet FN:s församling erkänt genom sitt nyligen fattade beslut att godkänna fullmakterna för hans delegater.

Svenska regeringen har hittills hela tiden varit enig med FN:s organ om tillämpningen av de bestämmelser som säkerhetsrådet utgått ifrån och som generalsekreteraren vid många tillfällen utvecklat angående militärkontingenternas uppgifter. Vi vill ingalunda acceptera att mandatet för denna styrka utvidgas och att truppen sättes in på uppgiften att framtinga en viss lösning av de politiska motsättningar som råder i Kongo. Ett dylikt vidgat mandat är ur legal synpunkt inte förenligt med vare sig FN:s stadga eller hittills av säkerhetsrådet fattade beslut, och från politisk synpunkt är det en farlig väg att välja, om man går in på den linjen att främmande trupper skulle ingripa i syfte att dirigera händelseutvecklingen.

Det säges nu från somliga håll att FN-aktionen är misslyckad och att den bör avvecklas. Har de som fört det resonemanget tänkt sig in i följderna av ett totalt avbrytande av operation Kongo? Konsekvenserna av ett sådant avbrytande av hjälpåtgärderna och ett återkallande av truppen skulle, som jag nyss antydde under hänvisning till vad generalsekreteraren nyligen utvecklade, säkerligen bli att stormakterna i öst och väst ansåge sina intressen fördrä, att det inte uppstår totalt kaos i landet och att den konkurrerande motsidan inte skaffar sig avgörande inflytande över utvecklingen. Inför ett sådant perspektiv är det ett stort ansvar för FN:s medlemsstater att inställa hjälpanktionen.

Med den svenska regeringens inställning till hela kongoaktionen blir det naturligt att vi för närvarande inte aktualiserar ett tillbakadragande av den svens-

ka bataljonen. Men det är klart att händelser *kan* inträffa helt oberoende av oss, händelser som tvingar oss till en omprövning av frågan. Jag skall inte göra någon förutsägelse utan skall bara på nytt understryka att händelseutvecklingen skulle kunna tvinga oss att återkalla trupperna, nämligen antingen om det genomfördes ett beslut att ge dem vidgat mandat — ett beslut som jag inte tror kan ha utsikter att bli antaget eftersom detta skulle fordra enhällighet inom säkerhetsrådet — eller om flertalet andra regeringar, som har sänt trupper till Kongo, drar tillbaka dessa. Vi kan ju inte ensamma svara för upprätthållandet av lag och ordning i detta väldiga område.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Utrikesministern signalerar, som kammaren hörde, möjligheten att Sverige omprövar frågan om bidrag till FN-styrkan i Kongo. Om jag inte minns fel har åtta stater redan beslutat att hemkalla sina FN-styrkor. I anledning av det som inträffat i Kongo anser jag att Sverige också bör återkalla sin militära FN-styrka och att anslaget bör minskas med 10,5 miljoner kronor, vilket styrkan beräknas kosta under angiven tid. För vår del har vi för avsikt att vid nästa års riksdag föreslå att motsvarande eller större summa i stället anslås till utökad teknisk, medicinsk och livsmedelshjälp i Kongo. Jag föreslår därför, herr talman, att riksdagen må till Kostnader för svenska FN-styrkor m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18,5 miljoner kronor.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber bara att med hänvisning till vad utrikesministern anför fört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utbyggnad av Torslanda flygplats

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Persson, Helmer*, att riksdagen skulle till Kostnader för svenska FN-styrkor m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 500 000 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kostnader i samband med Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA); samt

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. utbyggnad av Torslanda flygplats

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av väckta motioner angående utbyggnad av Torslanda flygplats.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Henry Hansson m. fl.* (I: 250) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.* (II: 308) hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att generalplanarbetet för Torslanda flygplats' utbyggnad snarast måtte påbörjas och slutföras samt att medel härför måtte anvisas enligt det avtal som upprättats mellan luftfartsstyrelsen och Göteborgs stad.

Ang. utbyggnad av Torslanda flygplats

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 250 och II: 308 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Larsson, Herbert*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h):

Herr talman! Som göteborgare, f. d. ledamot av stadskollegiets luftfartsberedning, och som motionär är det självfallet inte med någon tillfredsställelse som jag har tagit del av statsutskottets utlåtande nr 203 angående utbyggnaden av Torslanda flygplats — ett utlåtande som ju slutar med utskottets hemställan att motionen icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Då i motionen och i utlåtandet lämnas utförliga redogörelser för ärendets gång hittills, skall jag inte vid denna sena tidpunkt i riksdagsarbetet ta upp tiden med att i detalj rekapitulera vad som i denna sak till dags dato utträttats. Men för att kammarens ledamöter skall förstå att missbelåtenheten i Göteborg och på västkusten är stor och verkligen har fog för sig, skall jag ändå ta mig friheten att anföra några data i ärendets behandling, av vilka det torde framgå att man inte kan beskylla Kungl. Maj:t för någon större fortfärdighet när det gäller att ta ställning till utbyggnaden av denna flygplats.

Jag vill erinra om följande fakta. Den 3 september 1958 träffades mellan luftfartsstyrelsen och representanter för Göteborgs stad en överenskommelse om utarbetandet av en generalplan för Torslanda och om formerna härför. Avtalet var preliminärt och skulle godkännas dels av Kungl. Maj:t, dels av stadsfullmäktige i Göteborg. Den 30 oktober 1958 godkände stadsfullmäktige avtalet och beviljade de 100 000 kronor som erfordrades för att täcka stadens kostnader. Den 19 november 1958 underställde luftfartsstyrelsen avtalet Kungl. Maj:t — och så långt kan det inte sägas annat än

att ärendets handläggning varit utan anmärkning.

Den 17 september 1959 infortrade Kungl. Maj:t kompletterande uppgifter från luftfartsstyrelsen, men då hade praktiskt taget tio månader gått sedan framställningen gjordes. Först den 13 juni 1960 lämnade luftfartsstyrelsen de begärda uppgifterna, och sedan har det mig veterligt inte hänt någonting, trots att sex månader gått.

Jag kan inte finna annat än att detta är i hög grad beklagligt. Man hade kunnat förstå Kungl. Maj:t, om det här varit fråga om ett större byggnadsanslag, men så är det ju inte fallet. Det är ju endast fråga om en generalplan som måste upprättas, därest Göteborg över huvud taget skall få någon flygplats. Som kammarens ledamöter har sig väl bekant fordras en generalplan innan en detaljplan kan upprättas, och en sådan måste till innan själva byggandet kan igångsättas — i varje fall bör det vara på det sättet.

Vi som bor på västkusten är missbelåtna med detta ärendes hittillsvarande behandling, och vi anser oss inte ha framställt några överdrivna krav på flygplatsens utbyggnad, ty vi anser att rikets andra stad med dess stora uppland har rätt att få en flygplats där åtminstone jetplan av typen Caravelle kan starta och landa.

I avsikt att detta skall göras klart från riksdagens sida yrkar jag, herr talman, att kammaren måtte besluta på sätt i motionen föreslagits.

I detta anförande instämde herrar *Schmidt* (fp), *Hermansson* (cp), *Anders Johansson* (fp) och *Robert Johansson* (cp), fru *Segerstedt-Wiberg* (fp), fröken *Mattson* (s) samt herrar *Dahl* (s), *Källqvist* (fp), *Gunnar Pettersson* (fp), *Jonasson* (cp) och *Magnusson* (s).

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! Som en av motionärerna när det gäller motion nr 250 i denna kammare och nr 308 i andra kammaren angående utbyggnaden av Torsland

flygfält har jag till statsutskottets utlå-
tande fogat en blank reservation.

Anledningen härtill är att jag vill un-
derstryka behovet av en utbyggnad av
Torslanda flygplats, vilket är ett väst-
svenskt intresse som helt sammanfaller
med de intressen som Göteborg har av
en utbyggnad av Torslanda.

Allteftersom flygtrafiken ökar kommer
förhållandena vid Torslanda att framstå
såsom alltmer otillfredsställande. Flyg-
platsen måste erhålla en upprustning
som gör det möjligt för jetplanen att
landa på ett trygghande sätt och med
fullt utnyttjande av flygplanens capaci-
tet. Nu kan endast mindre jetplan landa,
men förutsättningen är att bensinförrå-
det är begränsat samt att antalet pas-
sagerare likaledes är begränsat. Flyg-
fältet som sådant har ej heller den stan-
dard som erfordras för jetflyget. För fly-
get som sådant bör det vara angeläget
att alla slags plan som nu är i trafik har
möjlighet att landa på Torslanda flyg-
plats.

Flygresenärerna inom västsverige har
ett stort intresse av att direkt från Tors-
landa kunna gå ombord på ett jetplan
och fortsätta resan ut till kontinenten
utan planbyte i Kastrup och omvänt ut-
ifrån kontinenten kunna flyga direkt till
Göteborg. Även ur flygsäkerhetssynpunkt
bör det vara av stort värde att ha ett
välutrustat flygfält förlagt till västra Sve-
rige.

Utskottet, som behandlat motionen
som en av de sista för året, har med
hänsyn till att luftfartsstyrelsen åter
hemställt hos Kungl. Maj:t om faststäl-
lelse av det avtal som tidigare träffats
med Göteborgs stad icke ansett att nå-
gon framställning från riksdagens sida
nu är påkallad. Motiveringen från ut-
skottets sida för yrkandet om avslag på
motionen ger vid handen att något har
skett under hösten som ändå torde få
tolkas så att frågan förts framåt. Luft-
fartsstyrelsens stora intresse har ytter-
ligare understrukits genom den förnyade
framställningen till Kungl. Maj:t om fast-
ställelse av det tidigare omnämnda av-
talet. Häri ingår upprättandet av en ge-

Ang. utbyggnad av Torslanda flygplats
neralplan samt medelsanvisning för en
utbyggnad.

Riksdagen har tidigare starkt engage-
rat sig för en utbyggnad av flygfälten,
bl. a. genom tillkomsten av storflygplat-
sen vid Arlanda och senare för flygfäl-
ten i Norrland. Detta intresse har även
starkt understrukits från statsmaktens
sida, nu senast i samband med invig-
ningen av det nya flygfältet i Kiruna.
Nu bör dock tiden vara inne för att väst-
ra Sverige skall få en flygplats, som sva-
rar mot dagens krav på flygtrafikens om-
råde.

Herr talman! Till sist vill jag endast
uttala den förhoppningen att statsrådet
och chefen för kommunikationsdeparte-
mentet, som på många sätt visat sitt in-
tresse för flygtrafikens utbyggnad, ock-
så lämnar sin medverkan för att något
skall ske även beträffande flygplatsen
vid Torslanda.

Herr THUN (s):

Herr talman! Det är givetvis beklag-
ligt att befolkningen i Göteborg och de
västra delarna av landet är ledsn över
att frågan om en storflygplats vid Tors-
landa inte har blivit löst på ett tillfreds-
ställande sätt. Utskottet är fullt inför-
stått med de här anförda synpunkterna,
men med hänsyn till hur frågan i dag
ligger till anser sig utskottet inte kunna
ta annan ställning än det gjort. Det är
att hoppas att Kungl. Maj:t, som nu har
bollen i detta fall, kommer att vidta så-
dana åtgärder som bl. a. herr Herbert
Larsson uttalade förhoppningar om, så
att det blir en lösning inom tillfredsstäl-
lande kort tid.

Med dessa ord ber jag, herr talman,
att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY,
(h):

Herr talman! Det sista herr Thun sade
lät ganska förhoppningsfullt, men vi har
väckt denna motion i avsikt att försöka
påskynda Kungl. Maj:t. Redan när mo-
tionen väcktes låg frågan under Kungl.

Ang. utbyggnad av Torslanda flygplats

Maj:ts prövning, men vi har ju kunnat konstatera att det gått den ena månaden efter den andra. Vi är på västkusten självfallet rädda för att vi skall råka in i det läget, att det finns en jättestor flygplats här i landet där trafiken är minimal och en annan flygplats med trafik där man skulle kunna ta emot mera trafik men där det innan så kan ske erfordras en rimlig utbyggnad av flygplatsen, och där utbyggnadens projektering icke ens påbörjats.

Herr THUN (s):

Herr talman! Jag är fullt på det klara med att det är dit motionären vill komma, och givetvis har jag förståelse för att det föreligger ett behov här. Men motionen har väl ändå gjort den nyttan, förmodar jag, att frågan kommer att gå litet snabbare i fortsättningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 250; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 203, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionen I: 250.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppsning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 205, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till televerket av riksbankens fastighet i Mariestad;

nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående firandet av representationsreformens 100-årsjubileum;

nr 38, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående omorganisation av riksdagens ekonomibyrå; samt

nr 39, i anledning av framställning angående avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän och av i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 40, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 71, i anledning av väckt motion om tryggande av rätten till politisk verksamhet inom enskilda företags områden och anläggningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona**Ang. ändrade pensionsbestämmelser för riksdagens ledamöter**

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 27, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

I detta memorial hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i memorialet infört förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Ifrågavarande förslag innebar bland annat, att riksdagsmannaarvodet i pensionshänseende skulle betraktas som om det vore inkomst av anställning, varav följde att hela riksdagsarvodet skulle bli pensionsgrundande samt att riksdagen skulle erlägga avgift enligt lagen om försäkring för allmän tilläggs-pension.

Vid memorialet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Torsten Andersson, Nils-Eric Gustafsson* och *Nils-son* i Tvärålund, vilka anförde:

»Lagstiftningen om den allmänna tjänstepensionen har genomförts utan vårt partis medverkan, och partiet har icke ändrat sin principiella inställning i denna fråga. Vi har emellertid biträtt detta förslag till riksdagsmännens pensionering, då varje annat pensioneringssystem vid sidan av nu gällande ATP-lagstiftning skulle ge riksdagsmännen, som har att fatta beslut om sina egna förmåner, dubbla pensioner och försätta dem i en gynnad särställning.»

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Det finns inte stor anledning att ta upp någon debatt här, men ett par små reflexioner inför det särskilda yttrande som är fogat till utskottsmemorialet skall jag tillåta mig.

Man kan inte undgå att göra den iakttagelsen att det vad gäller pensionsfrågan är med centerpartiets ledamöter som med de gamla bourbonerna, att de

ingenting lärt och ingenting glömt. Det är väl att ta till litet för mycket att säga att det inte skulle finnas andra möjligheter att klara det här utan att ge riksdagsmännen dubbla pensioner och en gynnad särställning, såsom det med en underbar riksdagssvenska uttryckes. Det finns andra möjligheter som inte alls borde ha varit främmande just för centerpartiet.

Men jag skall inte ta upp någon debatt om den saken. Låt mig bara konstatera att det nu tydligen är meningen att detta särskilda yttrande skall användas som någon helgongloria på centerpartiets riksdagsledamöters äne. Det blir ett vackert Luciatåg i den mörka höstnatten.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Vi brukar inte penetrera vilka intentioner ett parti har med sina skrivningar, och det är väl inte herr Hansons sak att göra det för vår del heller. Det som är skrivet är skrivet, och det som är sagt är sagt. Centerpartiets principiella inställning i detta fall har vi deklarerat i detta utskottsmemorial, och vi har gjort det tidigare och kommer att göra det i fortsättningen, även om herr Hanson har några kommentarer att göra till sådana uttalanden.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

Föredrogs ånyo statsutskottets utlå-tande nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorga-nisation av örlogsvarven jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 184 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvars-ärenden för den 28 oktober 1960 förelagtit riksdagen att dels besluta, att marinverkstäderna i Karlskrona skulle

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

organiseras som ett statligt aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i förberörda statsrådsprotokoll, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för det nya bolagets bildande m. m., dels å tilläggsstat I för budgetåret 1960/61 till Aktieteckning i ett nybildat bolag i Karlskrona under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 23 000 000 kronor, dels å tilläggsstat I för budgetåret 1960/61 till Engångsupprustning av Karlskrona örlogsvarv under marinens delfond av försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor, dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelsemedel åt bolaget tillhandahålla bolaget en rörlig kredit av 8 000 000 kronor, dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelsemedel åt marinverkstäderna i Stockholm tillhandahålla verkstäderna en rörlig kredit av 5 000 000 kronor, dels medgiva att den i staten för Försvarets fastighetsfond: Marinens delfond för budgetåret 1960/61 uppförda posten Reparations- och underhållskostnader m. m. finge ökas med 1 000 000 kronor, dels ock besluta att örlogsvarven i Stockholm och Göteborg skulle organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i förberörda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Jacobsson* och *Per-Olof Hanson* (I: 710) samt den andra inom andra kammaren av herr *Boija m. fl.* (II: 874), i vilka hemställts, utom annat, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 184 vad gällde örlogsvarvet i Karlskrona

1) måtte fatta principbeslut om marinverkstädernas i Karlskrona ombildning till statligt bolag och bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta en bolagsstyrelse i enlighet med propositionens förslag, åt vilken styrelse borde uppdragas att före den 1 juli 1961 inkomma med för-

slag till byggnations- och investeringsplan under hänsynstagande såväl till 1959 års Karlskronavarvsutredning som till av departementschefen föreslagen dispositionsplan;

2) i fråga om aktieteckning, investeringsanslag för engångsupprustning av Karlskrona örlogsvarv och rörlig kredit för rörelsemedel åt bolaget måtte besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag;

3) måtte medgiva, att styrelsen för utredande uppgifter i inledningsskedet finge disponera 1 miljon kronor ur anvisade medel; samt

4) måtte fatta beslut om ändring av marinens av departementschefen föreslagna replieringsskyldighet på bolaget i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz* (I: 711), och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II: 876), i vilka hemställts,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 184 i de delar som avsåge Karlskrona örlogsvarv;

att riksdagen måtte besluta, att marinverkstäderna i Karlskrona endast under ett övergångsskede skulle driva civil verksamhet, medan verksamheten för marinens räkning skulle begränsas till i huvudsak underhåll samt ombyggnader och moderniseringar av marinens fartyg;

att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t om en snabbutredning av de investeringsbehov, som föreläge för att marinverkstäderna vid en rationell drift skulle kunna driva den verksamhet som sålunda erfordrades för marinen, så att riksdagen redan 1961 kunde taga ställning till behövliga anslagsyrkanden;

att Kungl. Maj:t efter snabbutredning för riksdagen måtte framlägga förslag om eventuella åtgärder, som kunde vara lämpliga, om arbetsmarknadssvårigheter ändock skulle uppstå, för att stimulera utvecklingen inom Karlskronaområdet

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

av enskild större och mindre företagssamhet, samt om storleken av det belopp som borde ställas till förfogande härför liksom för nödvändiga omskolnings- och omflyttningsåtgärder;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 712) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 875), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 184;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1961 års riksdag proposition med dels förslag om omorganisation av Karlskrona örlogsvarv i huvudsaklig överensstämmelse med det av 1953 års örlogsvarvsutrednings majoritet framlagda förslaget härom, dels förslag om upprustning och modernisering av örlogsvarvet inom ramen för Karlskronavarvsutredningens investeringsalternativ II, dels ock en tidsplan för successiv minskning av antalet anställda vid örlogsvarvet jämte beräkning av de kostnader som kunde väntas uppkomma i samband med överflyttning av arbetskraft till andra sysselsättningar;

dels en inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Sundin* väckt motion (I: 709), vari hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 184 måtte besluta

att avslå Kungl. Maj:ts proposition såvitt avsåge omorganisation av marinverkstäderna i Karlskrona till Karlskronavarvet AB m. m.,

att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att frågorna om den framtida verksamheten vid marinverkstäderna och Karlskrona örlogsbas i övrigt och i samband därmed en erforderlig förstärkning av näringsliv och sysselsättningsmöjligheter skyndsamt måtte utredas i enlighet med vad i motionerna anförts, samt

att å tilläggsstat I för budgetåret 1960/61 till Upprustning av Karlskrona ör-

logsbas under marinens delfond av försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *Wachtmeister* väckt motion (II: 872);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 873).

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874 samt II: 872 ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) besluta, att marinverkstäderna i Karlskrona skulle organiseras som ett statligt aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen och utskottet anförde;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för det nya bolagets bildande m. m.;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874 ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Aktie-teckning i ett nybildat bolag i Karlskrona å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 23 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874 ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelsemedel åt bolaget tillhandahålla bolaget en rörlig kredit av 8 000 000 kronor;

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelse-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

medel åt marinverkstäderna i Stockholm tillhandahålla verkstäderna en rörlig kredit av 5 000 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874 samt I: 709 ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 876 samt I: 712 och II: 875, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Engångsupprustning av Karlskrona örlogsvarv å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under marinens delfond av försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 710 och II: 874 ävensom med avslag å motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875, I: 709 samt II: 872, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att den i staten för Försvarets fastighetsfond: Marinens delfond för budgetåret 1960/61 uppförda posten Reparations- och underhållskostnader m. m. finge ökas med 1 000 000 kronor;

VI. att motionerna I: 710 och II: 874, i vad desamma avsåge medel för utredande uppgifter, icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 710 och II: 874, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om utformningen av ledningsorganen vid marinkommando Syd i överensstämmelse med vad departementschefen och utskottet anfört;

VIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 712 och II: 875, såvitt nu vore i fråga, besluta, att örlogsvarven i Stockholm och Göteborg skulle organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivit;

IX. att motionen II: 872, i vad desamma icke behandlats under I. och V., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

X. att motionen II: 873 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Pålsson, Ragnar Bergh, Sundin, Lundström, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården, *Wedén, Hansson* i Önnarp, *Gustafsson* i Kårby och *Källenius*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I—VI hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874, I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875, I: 709 samt II: 872, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) besluta, att marinverkstäderna i Karlskrona skulle organiseras som ett statligt aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad reservanterna anfört;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för det nya bolagets bildande m. m.;

c) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte dels uppdraga åt den blivande bolagsstyrelsen att snarast möjligt göra en allmän bedömning av företagets förutsättningar ävensom framlägga en ekonomisk plan för erforderliga investeringar och för företagets drift enligt av reservanterna angivna riktlinjer och dels därefter för riksdagen framlägga de förslag om medelsanvisning, till vilka nämnda utredning kunde leda;

d) hemställa, att Kungl. Maj:t efter ytterligare överväganden av de sysselsättningspolitiska konsekvenserna av örlogsvarvets omorganisation måtte för riksdagen framlägga erforderliga förslag om förstärkning av näringsliv och sysselsättning samt till avhjälpande av eventuellt uppkommande omställningssvårigheter;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 710 och II: 874, I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Aktie-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

teckning i ett nybildat bolag i Karlskrona å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 710 och II: 874 ävensom med bifall till motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om rörlig kredit av 8 000 000 kronor;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om rörlig kredit av 5 000 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 711 och II: 876 samt I: 712 och II: 875 ävensom med avslag å motionerna I: 710 och II: 874 samt I: 709, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

V. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 711 och II: 876, I: 712 och II: 875 samt I: 709 ävensom i anledning av motionen II: 872 samt med avslag å motionerna I: 710 och II: 874, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ökning av posten till reparations- och underhållskostnader m. m. med 1 000 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 710 och II: 874, medgiva, att bolagsstyrelsen finge av anväsa medel använda erforderligt belopp för utredande uppgifter.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! Jag nödgas först ägna några kritiska ord åt den tidsram inom vilken utskottet har arbetat vid behandlingen av den föreliggande propositionen.

Proposition nr 184, som gäller örlogsvarven, avlämnades så sent att motions tiden utgick den 29 november. I dag har vi den 14 december. Utskottet och då främst dess första avdelning har haft att inom den tidsramen ta ställning till denna proposition liksom sex i anledning

av propositionen väckta motioner av vilka i varje fall fyra får betecknas som stora. Såväl propositionen som motionerna får över huvud taget bedömas såsom gällande en mycket viktig och omfattande sak. Det är därför att beklaga att arbetsförhållandena blivit sådana som de har blivit. När man börjar bearbeta ett ärende under angivna tidsförhållanden får man också en känsla av att det har varit rätt bråttom i departementet, måhända alltför bråttom. En fråga av den här storleksordningen och räckvidden bör, därest den inte kan komma fram i rimligare tid, få anstå till en kommande riksdag.

Om jag sedan övergår till propositionen och den reservation som jag och en del andra ledamöter i riksdagens båda kamrar står för, så skulle jag till en början vilja konstatera att det är uppenbart för samtliga reservanter, att en modernisering och effektivisering av Karlskronavarvet är i hög grad påkallat. Emellertid har tidigare tvenne utredningar arbetat med det här spörsmålet, och de har kommit fram till uppfattningen att varvet inte är lämpligt för civil produktion. Här står emot varandra å ena sidan behovet av att någonting göres och å andra sidan dessa tvenne utredningars omdöme, att varvet inte lämpar sig för en civil produktion. Det är sålunda ett besvärligt läge vi har att bedöma.

Om jag får tillåta mig en personlig reflexion vill jag säga att jag nog själv från början närmast hade den uppfattningen att varvets verksamhet borde begränsas till de marina behoven och driften överlätas till försvarets fabriksstyrelse, som ju i andra sammanhang visat sig ha gott handlag med de uppgifter som den fått sig anförtrodda. Sedan jag läst yttranden från olika håll, inte minst fabriksstyrelsens eget remissyttrande, har jag emellertid kommit till den uppfattningen att ansvaret för skötseln och driften av varvet inte bör läggas på försvarets fabriksstyrelse. Både reservanterna och utskottsmajoriteten är dock eniga om att något bör göras, liksom vi

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

också är eniga om att man bör tillämpa aktiebolagsformen för den fortsatta driften.

Innan jag går vidare vill jag understryka behovet av att en effektivisering och modernisering av varvet sker. Nödvändigheten härav framgår bl. a. av de siffror för produktionen som redovisats och i varje fall i denna del inte motsagts, nämligen att varvet under år 1959 hade en produktion som svarar mot ett värde av 22 000 kronor per anställd. Från sakkunnigt håll har det sagts att en normal siffra för 1959 borde vara omkring 40 000 kronor.

Det bör kanske också nämnas att åldersfördelningen hos arbetskraften vid varvet är rätt besvärande i så måtto att medelåldern ligger förhållandevis högt. Nyrekryteringen har på grund av anställningsstopp legat nere. Detta har medfört att inga unga människor kommit dit, utan de gamla har gått kvar. Därigenom har antalet anställda nedbringats ganska väsentligt under senare år.

Vi har som sagt i utskottet varit ense om att man för den fortsatta verksamheten bör välja aktiebolagsformen. Utskottsmajoriteten förordar bolagsbildning och accepterar med vissa små justeringar Kungl. Maj:ts proposition. Minoriteten, reservanterna, anser att man bör gå något försiktigare fram. Jag skall här inte anmäla några tvivel om riktigheten av de siffror angående investeringskostnader och dylikt som räknats fram inom departementet. Vad jag och mina medreservanter saknar är emellertid framför allt en erfaren industrimans bedömning av hållbarheten i de gjorda kalkylerna. Det är en sak att efter en viss given mall räkna fram kostnaderna, måhända med lämplig justering, och en helt annan sak att bedöma och fixera de kostnader som är nödvändiga för en lönsam drift. Reservanterna anser därför att riksdagen här bör gå något försiktigare fram. Vi går med på förslaget om bolagsbildning men hemställer om ett begränsat aktiekapital. Kungl. Maj:t får enligt vårt förslag möjlighet att tillsätta en bolagsstyrelse och säkerställa varvets

ledning. Styrelsen och den nya ledningen får sedan ta ställning till vad som behöver göras och räkna fram erforderligt investeringsbelopp och vilka summor som behövs för att garantera behövt rörelsekapital. Det kan hända att man då kommer fram till andra siffror än vad som redovisats i propositionen, men det blir med all säkerhet mycket pålitligare siffror. Det är väl ändå så att en styrelse och bolagsledning bör ta ansvaret för lönsam drift vid ett ombildat varv och inte bara räkna med en siffra som någorlunda stämmer med uppgjorda mallar. Det kan rent av hända att fördelningen såväl i markavseende som när det gäller byggnader, dockor och övriga anläggningar då blir något annorlunda och bättre anpassad till vad som är lämpligt både för bolaget och för varvet. Såvitt jag förstår, är det påkallat att en ansvarig bolagsledning får ta ställning till detta.

Enligt till oss lämnade uppgifter är varvskapaciteten ute i världen ganska överdimensionerad. Nu sägs det att varvet får övergå till andra tillverkningsgrenar, men departementschefen har nöjt sig med att konstatera att det med nuvarande höga produktion är svårt att genom en marknadsundersökning komma fram till något område där varvet skulle kunna ta upp ny produktion och därigenom fylla en uppgift. Utskottsmajoriteten accepterar det resonemanget men säger också, att det må tillkomma bolagets styrelse och ledning att bedöma möjligheterna. Jag tycker för min del att detta är en motsägelse — går det inte att göra bedömningen i ena fallet, lär det vara rätt svårt att göra den också i det andra fallet. I alla händelser tyder jämväl detta på angelägenheten av att en för bolaget ansvarig styrelse och ledning får uppgiften att bedöma möjligheterna till ny produktionsinriktning vid varvet och på grundval av den bedömningen räkna fram det kapital som erfordras.

Tre av de stora motionerna gick på direkt avslag och begärde ytterligare utredning, men jag föreställer mig att motionärerna möjligen kan nöja sig med den ståndpunkt reservanterna intagit.

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

Även om vi går med på en bolagsbildning och vissa åtgärder för att få bolaget konstituerat redan nu, förutsätter vi ju att en utredning skall göras genom styrelsen och ledningen. Jag tror att detta är den pålitligaste formen för en utredning då det gäller affärsdrift av denna typ. Vi har inte i fråga om de begärda medlen kunnat trösta oss med den tanke som jag vet att åtminstone några av utskottsmajoriteten till och med öppet har uttalat: »Visst kommer det att behövas ytterligare medel, men den frågan får bli föremål för bedömning *då*.» Jag skulle tro att de som biträder reservationen liksom jag hyser den uppfattningen, att vi både när det gäller statliga bolag och affärsdrivande verk har dagsfärska påminnelser om hur beräkningar brukar hålla. Det är överflödigt att nämna exempel, men jag tycker att det är föga uppbyggligt, att det skall gå till på det sättet. Jag är för min del inte alls förskräckt över en statlig insats av stora mått för att säkerställa sysselsättningen i Blekinge och på samma gång en för vår marin nödvändig industri, det vill jag säga för den händelse vår linje skulle vinna bifall och jag finge tillfälle att delta när frågan återigen kommer upp till behandling. Men vad jag bestämt vill, det är att en klar redovisning kommer till stånd. Det skall inte tillgå så som vi under senare tid haft upprepade exempel på, att man från början redovisar bara en del och säger att det är nog det mesta och sedan undan för undan kommer med ideliga krav på nya tillskott. Det handlandet är enligt min mening inte korrekt och riktigt.

I detta sammanhang har man också framhållit sysselsättningssvårigheterna i Blekinge. Vi reserverar anser det självfallet nödvändigt att man tar hänsyn till sysselsättningen på den ort och i den bygd det gäller. Men man blir kanske ändå litet fundersam. Både arbetsmarknadens parter, regeringen och riksdagen accepterar väl en viss rörlighet på arbetsmarknaden, och en norrlänning blir onekligen litet förvånad, när rörligheten i detta fall anses så starkt begränsad, att det av redovisningen verkar som om

människorna i detta lilla län inte alls skulle kunna förflyttas. I Norrland är vi vana vid att röra oss över ganska stora områden, och det verkar då rätt förvånande att man skulle vara så hårt låst i den nu aktuella delen av landet.

Men detta är bara en allmän kommentar — vi har den uppfattningen att sysselsättningsförhållandena skall beaktas. Detta kan ske på flera sätt. Den växande industrien i Blekinge har ju redovisat behov av nyanläggningar och därmed behov av ytterligare arbetskraft, och man bör då se till att det nya statliga bolaget inte dimensioneras på sådant sätt att rekryteringen av arbetskraft för övrig industri i Blekinge försvåras. Den blivande bolagsledningen och bolagsstyrelsen har anledning att göra en bedömning även i det avseendet.

Jag tänkte även säga några ord om den replieringsplikt, som marinen skulle ha till bolaget. Jag är inte så förskräckt inför den skyldigheten. Stommen till det blivande ramavtalet har föredragits och kommenterats för oss i första avdelningen, och jag tyckte inte att innehållet var avskräckande. Oavsett om det blir ett större eller något mindre format på bolagets verksamhet, är väl bolaget under övergångsåren, då det hela skall rustas upp, ändå i behov av att ha just denna orderstock i botten för att överleva till dess verksamheten blivit omlagd så att bolaget med framgång kan uppta konkurrensen på andra icke marina områden. Jag skulle därför tro — nu är det en personlig uppfattning hos mig — att ramavtalet är nödvändigt, och jag tror inte heller att marinen behöver vara så förskräckligt rädd för detta avtal, ty vi har sagt att detta bör vara en övergångsform, och vi tror att det är nödvändigt under övergångstiden att det inte finns någon anledning att förskräckas inför detta.

Om jag gör en sammanfattning av reservationen, innebär den att vi tillstyrker bildandet av ett statligt bolag för ändamålet med ett tills vidare begränsat aktiekapital. Vi anser att bolagets styrelse och ledning bör få göra en bedömning av företagets förutsättningar och på

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

basis av den bedömningen samt de uppgifter och det underlag som finns i Kungl. Maj:ts proposition och även med beaktande av motionerna till ett kommande års riksdag inkomma med sina propåer om nödigt investeringskapital och erforderlig garanti för driften.

Till sist vill jag säga att varvet väl ändå inte utgör den enda möjligheten att fylla ut sysselsättningen. Det kan mycket väl tänkas att ett till storleken begränsat varvsbolag inte helt kan göra det, men det är möjligt att det för statsmakterna är billigare och bättre att understödja länets företagarförening för komplettering och utfyllnad i det avseendet än att dimensionera ett alltför stort varvsbolag.

Jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till reservationen.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Det tycks vara en ganska allmän uppfattning bland dem som har med Karlskronavarvet att göra, att huvudsaken nu är att någonting verkligen blir gjort. Och man kan kanske förstå dem. Under nära ett decennium har varvets förhållanden varit under utredning och varvet följaktligen varit svältfött i fråga om investeringar för modernisering, och detta trots att det inte heller tidigare var särskilt väl framme i detta avseende. Det sista decenniet har ju dessutom inom varvsindustrien liksom inom verkstadsindustrien karakteriserats av en utomordentligt snabb utveckling, som har fört med sig en starkt stigande produktivitet. Det är under sådana omständigheter inte att förvåna sig över att Karlskronavarvet har sackat efter och uppvisar relativt sett låga produktions-siffror.

Vad som snarare kan vara ägnat att förvåna är väl att varvet trots detta har kunnat ganska väl hävda sig när det gäller rent marina arbeten. Att så har varit fallet vet man genom att det görs ständiga jämförelser, när jämförelser kan göras, mellan örlogsvarvets kostnader och kostnaderna för samma arbeten vid civila varv. Det kan också vara skäl att

påpeka, att örlogsvarvets produkter alltid har stått på en kvalitativt sett hög nivå; den karlskronabyggda jagaren eller ubåten har varit begärlig att få tjänstgöra på och har väl tålt jämförelse med båtar som varit byggda på civila varv. Däremot har konkurrenskraften inte varit lika god när det har gällt varvets civila produktion.

Allt detta synes mig tyda på att en modernisering i första hand kommer att ge utdelning i fråga om de marina arbetena, eftersom man där redan nu ligger hyggligt till, medan man när det gäller den civila produktionen väl i bästa fall endast kan hoppas på att komma i full paritet med övriga i landet verkande företag, som ju i regel redan är väl moderniserade.

Man kan kanske gå längre och säga att om man i samband med moderniseringen låter den civila produktionens krav få ett betydande inflytande, så kommer man också att minska varvets relativa överlägsenhet i fråga om de marina arbetena, som ju är något av en specialitet. Ur ekonomiska och tekniska synpunkter förefaller det därför helt uppenbart att det riktigaste skulle vara att behålla varvet som ett marint specialvarv med endast begränsad civil tillverkning, d. v. s. en civil tillverkning som är begränsad till vad som kan vara lämpligt för utjämning av sysselsättningen och dylikt. En sådan målsättning innebär ett minskat behov av arbetskraft på varvet, detta betingat dels av den minskning i behovet av arbetskraft som själva rationaliseringsprocessen innebär och som ju för övrigt är drivkraften i denna process, dels också av den minskning av flottan som de senaste försvarsbesluten innebär.

Departementschefen anför därför, och utskottsmajoriteten understryker, att frågan om varvets målsättning inte utslutande är ett militärt problem. Nej, det är det naturligtvis inte, men det är heller inte bara ett socialt eller arbetsmarknadsmässigt problem, utan det är ett samhällsekonomiskt problem, där det som i alla andra sammanhang gäller att utnyttja våra samlade resurser på bästa sätt. Det gör man enligt min uppfattning

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

inte om man på så svaga motiveringar som nu föreligger ändrar varvets hela karaktär. Att staten däremot väl skall fullgöra sin arbetsgivarskyldighet mot den arbetskraft som kan bli övertalig är självklart. Många tecken tyder på — de är delvis redovisade i motion nr 712 i denna kammare — att denna fråga skulle kunna lösas på ett för alla parter tillfredsställande sätt utan alltför stora kostnader.

Som sammanfattning av vad jag hittills sagt skulle jag vilja påstå, att det torde vara riktigast att verkställa de nödvändiga moderniseringarna med bibehållande av i stort sett nu gällande arbetsuppgifter för Karlskronavarvet. Det borde då också vara onödigt att bilda ett statligt bolag för driften. Nu kan man naturligtvis säga att företagsformen i och för sig inte spelar någon avgörande roll. Huvudsaken är ju att driften blir avpassad efter sunda normer. Vad som däremot måste vara av avgörande vikt är att de som skall ansvara för driften får möjlighet att i sådan utsträckning påverka planeringen, att deras ansvar också rimligen kan utkrävas. Man har inte minst under den senaste tiden fått exempel på vart andra förfaringsätt kan leda.

Man kan därför knappast godtaga propositionens förslag i den mån det innebär att hela investeringsplanen skulle fastställas av riksdagen och även att en del arbeten skulle igångsättas och först därefter den bolagsstyrelse utses som i framtiden har att svara för att investeringarna kommer att lämna avsett resultat. Det måste med tillfredsställelse konstateras att statsutskottet inte har velat följa denna linje. Utskottet föreslår nämligen — och i det fallet är både majoriteten och reservanterna överens — att bolagsstyrelsen tillsättes innan investeringsplanen slutgiltigt fastläses. Utskottsmajoriteten har dock enligt min mening inte dragit ut konsekvensen av sitt ställningstagande. Den borde ha varit att skjuta på fixeringen av investeringsbeloppet samtidigt, detta så mycket mer som utskottet bestämt uttalar att investeringsbeloppet icke skall få över-

stiga de nu aktuella 27 miljonerna, utan att investeringar i fortsättningen skall ske genom självfinansiering.

Utskottet förmenar visserligen att den nya bolagsledningen skall kunna helt snabbt — detta på grund av det tillgängliga rikliga utredningsmaterialet — upp- rätta sitt förslag till investeringsplan, ja, utskottet tror att detta skall kunna gå så fort att arbetena skall kunna igångsättas så gott som omedelbart.

Jag delar inte utskottets optimism härvidlag. Om man nämligen studerar departementspromemorian och till denna fogat kartmaterial, finner man att investeringsplanen är uppbyggd kring en tänkt utveckling mot ett stort nybyggnadsvarv med två nya stora dockor o. s. v. En sådan utveckling kan inte komma till stånd utan ytterligare tillskott av åtskilliga tiotals miljoner kronor. När man alltså, som utskottet nu gör, begränsar investeringen till i stort sett det aktuella beloppet, förändrar man förutsättningarna och bestämmer — vilket i och för sig naturligtvis är alldeles riktigt — att varvsledningen måste sikta mot ett blygsammare mål. Det förefaller då naturligt och sannolikt att bolagsledningen kommer att koncentrera sig på ett utnyttjande av befintliga dockor och kajer och alltså kommer att vilja placera nyanläggningarna i anslutning till dessa, vilket självfallet kräver vissa undersökningar. Jag är lika osäker som herr Pålsson nyss sade sig vara på att den nya bolagsstyrelsen kommer att vilja instämma i departementschefens av utskottsmajoriteten understrukna yttrande, att »marknadsundersökningar skulle vara onödiga, emedan man genom sådana knappast kan finna produktionsområden, där det med dagens fria handel föreligger ett tomrum, som marinverkstäderna skulle kunna inrikta sig på att fylla». Jag föreställer mig att bolagsstyrelsen tvärtom kommer att vara mycket angelägen att göra sådana undersökningar innan den ger sig ut på nya områden, på samma sätt som torde vara brukligt inom all privat verksamhet.

Det torde alltså inte innebära något för varvet onödigt eller skadligt dröjs-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

mål, om man väntar med att fastläsa investeringsbeloppet till dess att bolagsstyrelsen har avgivit sitt förslag. Det kan finnas skäl att tro att det då skulle kunna räcka med ett åtminstone något mindre belopp.

Jag delar inte i alla avseenden de synpunkter som framförs i reservationen, men den handlingslinje som föreslås där möjliggör dock tillgodoseendet av i det närmaste alla de synpunkter som jag framfört, varför jag enligt principen att av två onda ting välja det minst onda ändock vill yrka bifall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! De två föregående talarerna har låtit kammaren veta att det i stort sett råder enighet i huvudfrågan, d. v. s. om att varvet bör omorganiseras på så sätt att det bildas ett statligt bolag för verksamhetens framtida bedrivande. Det är kanske överraskande att sådan enighet har uppnåtts i utskottet, men kammaren förstår bakgrunden bättre efter herr Virgins uttalande nyss om att han såsom avslagsyrkande motionär väljer det minst onda när han väljer reservationen. Från utskottsmajoritetens sida har vi inte anledning att vara otacksamma för att de, som tidigare i stort upplagda motioner yrkat avslag på allsammans, nu har kommit på bättre tankar.

För mitt ställningstagande har två viktiga skäl varit avgörande. Det ena skälet är att riksdagen genom 1958 års försvarsbeslut och den däri avsedda begränsningen av marinens omfattning har ryckt undan grunden för de verksamheter det här är fråga om. Konsekvenserna av det beslutet drabbar framför allt Karlskrona stad, där ju marinens huvudbas länge har funnits. Andra talare kommer kanske efter mig att belysa de speciella arbetsmarknads- och socialpolitiska förhållandena i karlskronaområdet. För min del skall jag ändå säga så mycket som att staten knappast kan komma undan sitt företagaransvar när den nämnda begränsningen av marinens omfattning genomföres. Ur den

synpunkten tycker jag att regeringens förslag ger en god lösning av de problem som uppstår i detta sammanhang. Enligt min mening kan förslaget också innebära den billigaste lösningen av de problemen.

Det andra viktiga skälet är att en mycket lång erfarenhet säger oss, att den ordning som hittills har gällt på detta område knappast kan anses ha varit tillfredsställande. Det rör sig dock här om en varvs- och verkstadsrörelse med ett par tusen anställda, vars högsta ledning legat i händerna på för all del kunnigt och duktigt folk, men i alla fall militärer som har en helt annan utbildning och helt andra förutsättningar än man i allmänhet kräver av chefer för en så stor verkstadsrörelse. Denna ordning har aldrig varit tillfredsställande, och i själva verket var riksdagen ganska litet om vad det har kostat staten att ha det ordnat på det sättet. Vi vet att produktiviteten vid varvet har varit mycket låg, och vem som helst förstår att verksamheten med en låg produktivitet måste ge dåliga ekonomiska resultat. Den förlust som härigenom uppstår måste betalas av någon, och det råder väl intet tvivel om att det är ur statens kassa som man har fått ta för att betala de förluster den låga produktiviteten lett till. Dessutom vet vi ganska litet om hur dyrbar själva driften har varit med den nuvarande organisationen. Jag tror att bolagsformen inte kommer att bli kostsammare för staten utan sannolikt förmånligare än den nuvarande organisationen, vars verkliga kostnader vi dock, som sagt, inte vet något bestämt om.

Dessa båda skäl är för mig tillräckliga för att jag skall acceptera det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt. Detta innebär, såsom kammarledamöterna säkert har sett, att ett bolag bildas, att vissa förutsättningar för dess verksamhet fastslås, att det anvisas ett investeringsanslag av 23 miljoner kronor till aktieteckning i bolaget, att 4 miljoner kronor anvisas till investeringar i en rationellare anordning av verkstadsanläggningarna, att marinen för bestridande av kostnaderna för sina omflytt-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

ningar erhåller 1 miljon kronor och att — liksom förut — 8 miljoner kronor ställas till förfogande såsom rörlig kredit. Detta kan tyckas vara stora pengar. Ja, jag kan bara upppepa vad jag nyss sade, nämligen att vi inte vet vad verksamheten hittills har kostat och att vi framför allt inte vet vad det annars skulle kosta att klara upp arbetsmarknadsfrågorna när verkningarna av marinens reducering på allvar sätter in.

I utskottets förslag talas det om att det här är fråga om en maximiram. Självklart avser den maximiramen den nu förutsedda omfattningen av verksamheten — någonting annat kan ju utskottet inte yttra sig om.

Utskottet föreslår emellertid ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag. Avvikelsen grundar sig på en motion av herr Boija m. fl. i andra kammaren och herrar Per-Olof Hanson och Jacobsson i denna kammare och innebär att man vill ge styrelsen större delaktighet i fråga om dispositionen än avsikten synes vara enligt Kungl. Maj:ts skrivning. Jag antar att detta inte strider mot vad Kungl. Maj:t avsett, men på det sättet lägger man ett större personligt ansvar på dem som skall överta ledningen för verksamheten inom bolagsformen.

Den avvikelsen har dessutom gjorts, att medan Kungl. Maj:t föreslog en avtalstid om tio år, föreslår utskottet en avtalstid om sju år. Det har ansetts lämpligt att redan efter sju år få ompröva de förutsättningar som avtalet bygger på. Däremot innebär dessa förändringar i förslaget ingen avvikelse från målsättningen, allmänt sett. Det är Kungl. Maj:ts förslag som i det fallet är vägledande.

Vi har i utskottet underrättats om att det inte är omöjligt men att det heller inte är säkert, att arbetsstyrkan efter denna omorganisation kan komma att reduceras. Det är självklart, såsom det säges både av reservanterna och av utskottet, att det i så fall skall vidtas särskilda åtgärder. Men eftersom man nu talar om den höga konjunktur som finns i Blekinge, framför allt i västra Blekinge, bör det påminnas om att det kan

tänkas att någon arbetskraft blir överflyttningsbar från denna marina verksamhet.

I motionen nr 873 i andra kammaren har det dessutom yrkats, att man skall tillse att de anställda inte får sämre villkor inom bolaget än de haft som statsanställda hos marinen. Detta har utskottet också räknat med men finner det riktigt att dessa frågor skall avgöras genom förhandlingar mellan berörda parter. I ett avseende är det emellertid klarlagt: i fråga om pensionerna skall staten överta ansvaret för de delar som redan är intjänta hos staten.

Jag har, herr talman, velat fatta mig så här kort. Jag tror att andra talare kommer att närmare belysa de speciella förhållanden, som ligger till grund för hela detta förslag — de speciella förhållandena vid marinens verksamhet i Karlskrona, i fråga om arbetsmarknaden i Karlskrona och liknande ting. Jag vill därför bara nu be att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr BERG, GUNNAR, (s):

Herr talman! Den angelägnaste och för den delen också den angenämaste uppgift som jag för min del har i denna debatt är att inledningsvis få säga ett tacksamhetens ord till regeringen, närmast till försvarsministern för att ett krafttag nu äntligen kan göras till Karlskronabygdens gagn. Örlogsvarvet i Karlskrona har haft och har alljämt som arbetsplats en så vital betydelse för staden och för östra delen av hela Blekinge län, att man i detta befolkningsområde alltid med oro följt svängningarna i sysselsättningsläget. Den senaste orosperioden har omfattat praktiskt taget hela 1950-talet. Tio år är en lång tid, när som i detta fall många människors väl och ve ligger i vågskålen. Det är följaktligen inte en dag för tidigt att otryggheten nu står inför sin avslutning.

Vad är det då som föranleder förhoppningen att Kungl. Maj:ts förslag verkligen skall leda därhän? Enbart detta att det föreslås övergång från en organisationsform till en annan kan väl i och

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

för sig inte åstadkomma underverk. Nej, säkert kan det inte det, men vad som i varje fall hos mig och hos många andra skapar en känsla av optimism är att de många årens utredningar — och hela 50-talet har karaktäriserats av ett enda utredningsarbete — klarlagt att örlogsvarvet ingalunda spelat ut sin roll som skapande företag i sydöstra Sverige. Utredningarna har klarlagt att Karlskronavarvet alljämt har goda förutsättningar att verka som sådant företag. Planläggningen för framtiden, sådan den genomförs av departementet, lämnar i det fallet inte någonting åt slumpen. Den av statssekreteraren ledda arbetsgruppen har gått mycket grundligt till väga. Jag har av lättbegripliga skäl på så nära håll som det för en ledamot av riksdagen varit möjligt följt detta planlägningsarbete. Jag tror jag kan säga att de som tvivlar på att planerna är väl genomarbetade lätt kan få sin oro stillad. Det material som har diskuterats fram och utarbetats och som nu föreligger som ett samlat arbetsresultat är ju inte hemligstämplat. Det finns i departementet, och man kan ta del av det där. Studerar man det, blir det bestående intrycket — och jag har gärna velat redovisa det här för mitt vidkommande — att arbetsgruppen gjort ett verkligt bra och vederhäftigt jobb.

Uppgifter sådana som denna är aldrig lätta. Det gäller ju en samordning av civila och militära intressen, och i detta fall har svårighetsgraden av allt att döma varit alldeles särskilt hög. Om man nu på militärsidan — centralt i marinledningen och lokalt i marinkommandot — inte anser sig ha fått alla sina anspråk tillgodosedda, tycker jag det kan vara till en god tröst, att även det näst bästa kan vara gott nog. Man må besinna, att det helas väl, i detta fall karlskronabygdens försörjning, måste gå före önskemålet om hundraprocentigt tillmötesgående av militära detaljarrangemang. Jag betraktar nämligen som detaljer sådana ting som t. ex. den geografiska gränsdragningen för varvet och liknande ting. Man kommer enligt min mening inte heller ifrån att tillämpa detta

betraktelsesätt när det gäller de stora principfrågorna, främst produktionssamarbetet mellan marinen och bolaget samt ramavtalet. Jag vill för min del starkt understryka att marinen har att ta *sin* del av ansvaret för Karlskronavarvets möjligheter att bestå. Denna stora anläggning är ju ursprungligen tillkommen utslutande för marinens behov. Om man strök det föreslagna produktionssamarbetet ur marinens förpliktelser, skulle ju den situationen uppstå, att marinen har gett detta sitt ansvar en god dag. Jag har uppriktigt sagt svårt att tro, att sådana tankegångar kan vara allvarligt menade, i varje fall i marinledningen.

Med detta må det vara hur som helst. Den organisatoriska skilsmässan mellan civilt och militärt på Karlskronavarvet är nu ofrånkomlig, och den väsentligaste frågan är hur framtiden kommer att gestalta sig för de anställda, för staden och bygden. Jag har redan bekänt mig till en optimistisk syn härvidlag. Jag håller nämligen före, att ritningarna till bolagskonstruktionen så långt ifrån att inge tveksamhet, vilket ju görs gällande i reservationen, i stället bygger på så realistiska produktionsbedömningar, att man både här i riksdagen och i Karlskrona har skäl till förtröstan. Att det av en del personer sätts frågetecken i marginalen till det som förestår är begripligt, men som jag ser det knyter sig frågetecknen mindre till det tänkta bolagets förutsättningar att hävda sig på den civila marknaden än till personalens anpassning till de nya betingelserna. Jag tror inte, att vederbörande fackliga organisationer i detta fall skulle vara mindre skickade än i andra sammanhang att med framgång hävda sina berörda medlemmars intressen. Framförs dessa med måttfullhet och sans vid förhandlingsbordet, talar ingenting emot att de kommer att beaktas. Den ömsesidiga respekten parterna emellan på arbetsmarknaden lär inte här, lika litet som annars, ge utrymme för mannamän. Men det önskemålet bör ändå få fogas till beslutet om övergång till bolagsform, att den nye arbetsgivaren skall finna det

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

angeläget att medverka till en så friktionsfri omställning som möjligt med avseende på personalfrågorna. Genom sin i propositionen uttalade positiva inställning till pensionsfrågan har för övrigt Kungl. Maj:t — så tolkar åtminstone jag det — givit en anvisning om den anda, i vilken dessa ärenden bör handläggas.

Trots att statsutskottet till sin övervägande del givit propositionen sin avslutning, saknas det emellertid inte kritiska röster. Vi har ju nyss hört sådana från herr Pålsson och herr Virgin. Nu vill det emellertid synas som om kritikerna — jag syftar därvid både på den kritiska syn, som kommer till synes i reservationen och den som förekommer i motionernas skrivningar — har fallit för frestelsen att tala alltför mycket i allmänna ordalag om sina farhågor. Jämför man nämligen vad de har att säga med den redovisning för alla omständigheter i målet, om vilken jag nyss talat och som finns i departementets material, så står det klart att kritikerna dels överdriver riskerna i bolagsalternativet, dels undervärderar bolagsdriftens möjligheter. Varken det ena eller det andra verkar övertygande mot bakgrunden av den jämförelse, som jag nyss nämnde och som jag anbefaller de ärade motionärer-na att göra.

I en del av motionerna har det givits en teckning av Blekinges arbetsmarknadsmässiga situation just nu, som också tarvar en kommentar. Vi som har vår verksamhet förlagd till landskapet känner inte riktigt igen en del anförda syster-sättnings-siffror och utbyggnadsplaner för näringslivet. Följaktligen är vi inte heller benägna att lika nyansfritt som en del av reservanterna och motionärer-na skönmåla den fortsatta utvecklingen. Det är sant nog, att även Blekinge har fått uppleva de gynnsamma verkningarna av högkonjunkturen. Det industriella uppsvinget är odisputabelt. Men jag vill understryka, att expansionen i Blekinge till sin ojämförligt största del hänför sig till västra ländsdelen, medan motpolen i öster fortfarande är industriellt underutvecklad. Inte ens den avsevärda nyinvesteringen i Karlskrona-

varvet, tillika med omorganisationen där, förändrar mer än delvis detta förhållande. Tung och medeltung industri är alltjämt fåtaligt representerad i Karlskrona stad och östra delen av provinsen. De nya företag, som startar och som det talas om i motionerna, är till övervägande del typiskt lätt industri med betydande inslag av kvinnlig arbetskraft.

Denna otillfredsställande differentiering av näringslivet hos oss kommer som sagt att kvarstå även efter upprustningen av Karlskronavarvet, sådan den föreslås i propositionen. Detta delproblem får vi i Karlskrona alltjämt brottas med. Vi betraktar det som ett delproblem av utomordentligt stor vikt, och arbetet med att söka bemästra det är, som sagt, inte avslutat. I själva verket har vi hållit på med detta under hela 1950-talet och ännu längre tillbaka, men det är klart att en stabilisering av förhållandena på örlogsvarvet, efter det att den föreslagna rationaliseringen blivit genomförd, kommer att avlasta från de lokala myndigheterna ett mycket stort bekymmer. Detta gör det i sin tur möjligt att ägna mera tid, mera kraft och energi åt den kvarvarande uppgiften att tillföra den östra ländsdelen flera företag och att ge näringslivet den önskvärda differentieringen. Det får emellertid, som sagt, bli en sak för de lokala instanserna att fullfölja denna strävan att göra Karlskrona till en civilindustriell ort i stället för det militärt dominerade samhälle det varit ända från sin grundläggning 1680. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att man inte — det har vi erfarenhet av — kommer särskilt fort eller lätt fram när man slagit in på en sådan utvecklingsväg.

Vad jag har velat säga med detta är att farhågorna för att den tillgängliga arbetskraften i Blekinge — och särskilt då i östra delen av landskapet — inte skulle räcka till om örlogsvarvet får den status, som är tänkt i propositionen och i utskottsutlåtandet, är alldeles överdrivna. Det är för övrigt ett något egendomligt betraktelsesätt när man — som har skett här i något anförande — re-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

kommenderar att banta ner örlogsvarvet till en arbetsplats uteslutande för marina behov under hänvisning till att det inom arbetsmarknadsstyrelsen och på många andra håll råder enighet om att större rörlighet på arbetsmarknaden skall eftersträvas. Jag vill till detta gärna fästa uppmärksamheten på att när Karlskronavarvet hade sin högsta sysselsättning, rörde det sig om bortåt 3 000 anställda — i dag är det 2 000. En tredjedel har alltså redan bantats ner under perioden från andra världskrigets slut och fram till nu. Dessa människor har sökt sig över till andra sysselsättningar så nog har det varit rörlighet på arbetsmarknaden i Karlskrona och den del av landskapet, där Karlskrona är centralort! Men trots denna kraftiga nedbantning av örlogsvarvet och trots att de marina anläggningarna i staden över huvud taget reducerar sin personal, har vi i dag fler armar lediga än vi kan sysselsätta. Jag kan säga att dessa armar räcker till och blir över för åtskilliga år framåt, även sedan örlogsvarvet har fått sin nya status.

Jag skulle gärna vilja säga ett par ord också om de farhågor, som har kommit till uttryck i några av motionerna, där man efterlyser marknadsundersökningar och frågar sig vad det egentligen är för mekanisk verkstadsindustri som skall startas i Karlskrona och vad det är för produkter som skall framställas utöver de marina sysselsättningsobjekten. Jag undrar om inte de som har skrivit detta förbisett ett inte oviktigt drag i det svenska näringslivets anpassning till den vidgade internationella marknaden. Svensk mekanisk verkstadsindustri har ju ett stadgat anseende för att framställa produkter av hög kvalitet, och i mycket hård konkurrens är hög kvalitet av utslagsgivande betydelse. På den ständigt växande marknaden bör det väl då finnas plats för nya producerande enheter. Jag kan fråga: Vad är det egentligen som motsäger antagandet, att en förstärkning av Karlskronavarvets resurser i denna bransch skulle kunna inrangeras i den svenska verkstadsret-

sen? Jag ställer den frågan, som jag tycker är berättigad, därför att det ju är känt för alla — och vi har hört det omvittnat i dag även av kritikerna — att Karlskronavarvet har en erkänt yrkesskicklig arbetarstam. Det är att märka, att yrkesskickligheten bland arbetarna inte är enbart specialiserad till skeppsbyggeri och vad därmed sammanhänger utan är av allroundkaraktär. Detta bör man inte förbise, ty det är ett väsentligt element i diskussionen om huruvida det är värt att satsa på en framtid för Karlskronavarvet eller inte. Sämre investering kan man sannerligen göra än i en stor arbetarkårs yrkeskompetens.

Visserligen har utskottet nu med milt överseende — jag tolkar det så, ty utskottet har ju på denna punkt föredragit tystnad — avvisat hugskottet om en helt ny utredning om Karlskronavarvet. Jag har redan med adress till försvarsministern och hans medarbetare i departementet gett uttryck åt tillfredsställelsen på den lokala skådeplatsen över att karlskronaproblemet angripits så radikalt som har skett. Tacksamheten riktar sig också till statsutskottet för att detta utan alla omskrivningar accepterat uppfattningen, att tiden nu är inne att lämna utredningsstadiet och övergå till handling. Det kan naturligtvis inte undgå dem, som yrkat på ytterligare utredning, att varvets organisationsfråga har utretts och skärskådats från alla möjliga utgångspunkter och under både möjliga och omöjliga förutsättningar under närmare bestämt sju år, om vi räknar från tillkomsten av 1953 års örlogsvarvsutredning. Skulle nu inte detta vara tillräckligt? Vad är det egentligen som skulle kunna belysas utöver det som finns i departementets material — jag hänvisar på nytt till det. Ingen kan klaga över att det föreligger brist på material för ett ställningstagande nu. Förklaringen till utredningskravet får man väl i stället söka i det kända förhållandet, att den obotfärdige uppträder i många skepnader, när han har förhinder. Detta är exempel på *en*. Men det är inte nya överväganden — ett ord som

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

jag för min del vill översätta till »förhållning» — som nu behövs, utan det är handling.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja understryka det lika glädjande som betydelsefulla faktum, att det här i riksdagen råder praktiskt taget fullständig enighet om att Karlskronavarvet bör ombildas till ett statligt bolag. Det är trots allt det väsentligaste i hela denna fråga. Men samtidigt som jag konstaterar detta, måste med skärpa framhållas, att skall bolaget med framgång kunna föras ut i livet, är uteslutet att man skulle kunna eller få nagga investeringsprogrammet i kanten. Detta gäller i lika mån programmets såväl omfattning och innehåll som tidsschema.

Med hänvisning till vad jag här har anfört vill jag varmt tillstyrka statsutskottets utlåtande, som bedömt ifrån lokal synpunkt är helt tillfredsställande. Utlåtandet accepterar ju regeringsförslaget i alla dess väsentliga delar, och detta regeringsförslag är vi för vår del mycket tillfredsställda med.

Häri instämde herr *Svensson, Rikard*, (s).

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! I stort sett kan jag instämma i de synpunkter som herr Pålsson förut har anfört. Jag skall bara tillåta mig att här tillfoga några ord för att klargöra, hur jag personligen har sett på detta problem under den behandling som jag varit med om i första avdelningen.

Jag skall emellertid börja med att instämma i herr Pålssons uttalanden rörande den arbetsmetod, som förekommer här i riksdagen, att man lägger fram stora och viktiga propositioner så sent, att riksdagens organ icke har möjlighet att pröva frågorna på ett önskvärt sätt. I detta fall hade det förefallit mig mera naturligt, om man hade skjutit frågan en månad framåt och tagit upp den i början av nästa år. Då hade utskottet haft helt andra möjligheter att noggrant penetrera ärendet. Det hade också före-

legat större möjligheter att tala ut med varandra i utskottet än man nu har haft. Jag tror därför att man hade vunnit ett bättre resultat genom att hänskjuta behandlingen av denna fråga till nästa riksdag.

Beträffande själva saken vill jag först och främst mycket bestämt understryka, att reservationen i lika hög grad som utskottsförslaget innebär ett *positivt* ställningstagande till de problem som man vill lösa. Detta gäller såväl de marina som de lokala intressena. Till de försvarspolitiska synpunkterna har reservanterna velat lägga ett annat statligt intresse, nämligen det ekonomiska, ty denna fråga kan komma att få mycket stor ekonomisk betydelse för staten. Även om man emellertid bortser ifrån detta och håller sig till arbetsmarknads-synpunkterna, som har varit föremål för stor uppmärksamhet vid dagens debatt, så innebär reservationen i lika hög grad som utskottets förslag förståelse för ortens kommunalt ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga intressen. Det framhålls uttryckligen i reservationen att det krävs effektiva åtgärder från statens sida för att inte Blekinge, speciellt östra Blekinge, skall bli någon arbetslöshetsö. Att sysselsättningen skall tryggas är fullt ut-sagt.

Men hur detta skall ske ser vi något annorlunda på än vad utskottet gör. Utskottet vill skapa en vidgad industri vid sidan av den som erfordras för att tillgodose marinens behov och för att hålla den erforderliga arbetskraften kontinuerligt sysselsatt. Reservanterna anser att det på något längre sikt inte kan vara en lyckad lösning att på detta sätt bygga ut en statlig företagsamhet av stor omfattning och med än så länge ganska oklara riktlinjer.

Låt mig något få korrigera den föregående talarens uppgifter beträffande antalet sysselsatta. Vid den föredragning som förekom i avdelningen upplystes vi om att det skett en så snabb nedgång av arbetsstyrkan, att det den dagen i förra veckan endast var 1 563 man sysselsatta.

Vi reservanter anser att man när läng-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

re och får ett mera lyckat resultat i fråga om kontinuerlig sysselsättning för den nödvändiga arbetsstyrkan genom att försöka andra vägar, d. v. s. att söka skapa förutsättningar för ett *mera differentierat* näringsliv, än ett sådant här stort företag utgör. Ett företag som är större än som erfordras ur de synpunkter som jag nyss har berört och som kan leda till nya och kanske vidgade verksamhetsområden — vilket ju förekommit tidigare när det gäller statlig verksamhet — kan också bli ett hinder för enskilda näringar att starta nya arbetstillfällen i orten. Några sådana hinder vill vi inte vara med om att skapa.

Ett annat skäl för min ståndpunkt har varit den oklarhet som alltså ännu vidlåder planerna enligt regeringsförslaget. Jag har mycket svårt att förstå de talare som menar att allt är uppenbart, att saken är klart utredd och att vi vet vad som skall ske. Jag har inte lyckats bibringa mig den kunskapen. Redan när man läser det sammandrag av remissyttrandena som propositionen innehåller, frapperas man av den tveksamhet som ett stort antal remissmyndigheter uttalat rörande den nya produktionens inriktning utöver verksamheten för marinens räkning. Statens sakrevision, försvarets fabriksstyrelse, försvarets förvaltningsdirektion, kommerskollegium, industriförbundet och åtskilliga andra ger uttryck för denna tveksamhet. Åtminstone jag har väldigt svårt att vifta bort dessa remissmyndigheter och säga, att de inte förstår vad de talar om, eller att det är meningslöst att företaga ytterligare utredningar, därför att det ändå inte skulle gå att komma till klarhet om vilken inriktning verksamheten får.

Ett annat skäl, som herr Pålsson nyss har påpekat, bidrar till tveksamheten, och det gäller beräkningen av kapitalbehovet. På basis av utredningen, som enligt många sakkunnigas uppfattning inte är tillfredsställande, föreslår alltså utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t att 27 miljoner kronor skall anvisas. Jag har ansett det vara omöjligt att biträda detta förslag, då jag inte kunnat finna någon verklig klarhet om huruvida detta be-

lopp kommer att räcka ens tillnärmelsevis.

Utskottet säger, att om pengarna visar sig otillräckliga får det nya bolaget skaffa erforderligt tilläggskapital på den öppna marknaden. Ett sådant uttalande från riksdagens sida binder så vitt jag förstår inte en framtida riksdag. Jag tror inte jag tar fel om jag förmodar att många som sysslat med denna sak — även sådana som delar Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens uppfattning i övrigt — i själ och hjärta är övertygade om att här kommer att behövas mer pengar, mycket mer pengar, om man skall lägga upp företaget på föreslaget sätt. Och vad sker när den situationen uppkommer och normala kreditmöjligheter på grund av bristande kapitaltillgång inte kan utnyttjas? Jo, då vänder sig det nya bolaget till Kungl. Maj:t, och så småningom kommer frågan till riksdagen, som får veta, att om inte kapital kan anskaffas så går det inte att fortsätta driften. Jag tror inte jag skulle riskera särskilt mycket om jag erbjöd mig att hålla vad om att i ett sådant läge kommer nytt kapital att anslås, oavsett vad som står i utskottsutlåtandet av i dag och om riksdagen biträtt det.

Vi reservanter säger: Låt oss få klarare linjer för det nya bolaget, innan vi anvisar några medel, och låt oss se till att medelsanvisningen blir realistisk. Vi vill inte med öppna ögon ge oss in i ett illa förberett företag, där vi redan från början misstänker att kapitaltillgången är otillräcklig. Genom att medverka till att starta ett sådant företag tycker jag för min del att man frånhänder sig rätten att kräva en affärsmässig drift. Man frånhänder sig i varje fall rätten att kritisera, om det skulle gå på tok, ty man har ju själv i så fall varit med om att sätta i gång företaget utan tillfredsställande grund att stå på.

För Blekinges vidkommande tror jag det är betydligt viktigare att man får den här saken utredd innan pengarna anvisas och innan riksdagen fattar beslut om storleken av företaget. Det är därför vi valt denna väg. Man kan säga att den inte skiljer sig så mycket ifrån

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

utskottets förslag, om man ser det hela formellt. Men i realiteten föreligger en icke obetydlig skillnad. Den omständigheten att även utskottet förordar, att de pengar som riksdagen anvisar skall få disponeras först efter ytterligare utredningar, visar att också utskottet anser att den förebragta utredningen icke är fullt tillfredsställande.

Jag vill till herr Berg säga, att jag inte tror att hans argumentation vinner på att han försöker tillvita oss reservanter andra bevekelsegrunder än dem vi givit uttryck åt. För mitt vidkommande vill jag betona, att jag har en ärlig vilja att både för Blekinge och för staten skapa bästa möjliga förutsättningar för framtida verksamhet. Den argumentation jag har framfört för att ansluta mig till reservationen är alltså icke något den obotfärdiges förhinder, som herr Berg uttryckte sig.

Jag vill också till sist erkänna, att jag har varit litet tveksam om huruvida man borde bilda ett bolag eller inte. För min del hade jag helst sett att försvarets fabriksstyrelse hade kunnat ta hand om detta företag. Jag har den uppfattningen att försvarets fabriksstyrelse skött sina uppdrag på ett utmärkt sätt, och jag tror att det hade varit den lyckligaste lösningen. Då emellertid fabriksstyrelsen själv så bestämt har motsatt sig detta, har det ansetts omöjligt att tvinga på den ett företag som den inte vill ha hand om. Fabriksstyrelsen har själv förordat aktiebolagslinjen, och i det läget har jag ansett det lyckligast att följa detta förslag. På den punkten råder inga delade meningar mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. Att man skapar ett särskilt organ, som har hand om saken i fortsättningen, finner både utskottet och reservanterna riktigt.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr BERG, GUNNAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Den siste ärade talaren menade att reservanterna skulle ha lika stor förståelse för karlskronaproblemet — om jag får kalla det så — som ut-

skottsmajoriteten. Jag tycker att det är en något besynnerlig förståelse. Den innebär ju att man skulle låta de otrygghetsförhållanden, som nu råder beträffande personalen, fortbestå. Reservanternas yrkande går ut på att riksdagen praktiskt taget inte skall göra någonting. Detta skulle vidare betyda att ovissheten skulle komma att bestå för kommunen och för bygden. Det är bättre att man gör ett radikalt ingripande. Det är också det som föreslås i propositionen och som vi varmt vill rekommendera riksdagen att acceptera.

Herr Lundström säger att det är viktigt att vi får ett mera differentierat näringsliv i östra Blekinge. Detta har jag också sagt, och det betonas i propositionen och av utskottet. Men så drar herr Lundström den slutsatsen av sitt resonemang att en upprustning nu av örlogsvarvet i Karlskrona kommer att bli till hinder för en sådan differentiering, därför att varvet skulle dra till sig så mycket arbetskraft, att företag som annars skulle kunna etablera sig i Blekinge län inte får tillgång till arbetskraft. Låt mig säga, herr Lundström, att detta är en i hög grad konstruerad risk. Det föreliggande materialet visar, att även om Karlskronavarvet upprustas, kommer det att finnas mer än tillräcklig arbetskraft för de företag som eventuellt kommer att starta verksamhet inom bygden. Detta har jag för övrigt understrukit i mitt förra anförande. Det föreligger inga som helst risker på den punkten. Jag hänvisar till vår främsta auktoritet, arbetsmarknadsstyrelsen. Denna ansvariga myndighet tillstyrker varmt propositionens förslag. Tror herr Lundström eller någon annan av reservanterna att arbetsmarknadsstyrelsen skulle göra detta, om dess bedömning av läget skulle ge skäl för misstanken att ifrågasvarande upprustning skulle medföra brist på arbetskraft för andra företag? Självfallet inte.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Skulle det inte bli någonting gjort om reservanternas förslag bi-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

fallas? Jo visst! Både enligt utskotts- majoritetens och reservanternas förslag skall det bildas ett bolag. I båda fallen skall man företa vissa utredningar innan pengar satsas. Skulle utredningen inom »reservanternas bolag» — om jag får kalla det så — komma att ta mycket längre tid och bli mycket krångligare än den utredning som skall göras inom det av utskottsmajoriteten föreslagna bolaget? Nej, skillnaden blir väl bl. a. den att om reservanternas förslag bifalls, kommer projektet att gå tillbaka till riksdagen igen, så att vi kan bedöma dimensioneringen. Det kan tänkas att detta kommer att ta något längre tid i anspråk. Men att säga att ingenting sker, tycker jag med förlov sagt är en överdrift.

Beträffande kostnaden för de här olika alternativen för att säkra arbetstillfällena i östra Blekinge är det min absoluta övertygelse, att om företaget får den dimension som har förutsatts i propositionen, kommer det att krävas mer pengar av staten än de nu nämnda 27 miljonerna. Man är inte riktigt på det klara med hur den tänkta produktionen skall läggas upp; vissa utredningar återstår ännu, men det är risk för att företaget blir onödigt stort. Det kommer kanske att krävas ytterligare tillskott från staten, inte bara när det gäller kapitalinvesteringar utan även i form av rena driftbidrag. Vi reservanter anser att man inte skall låta företaget få sådana dimensioner att dylika risker uppstår. I stället bör vi försöka att som hittills stimulera annan enskild företagsamhet att starta mer differentierad verksamhet inom detta område, vilket ju skett med stor framgång under de senaste åren.

Om man läser remissyttrandena i sin helhet och inte bara i de sammandrag som finns i propositionen, får man en mycket tydligare bild av läget. Det är faktiskt viktigare att man inom bygden får företag som bär sig än ett företag som medför risk för att det kommer att krävas nya tillskott av statsmedel.

Herr BERG, GUNNAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har som bekant en dynamisk landshövding i Blekinge län. Under hans tid som landshövding har utredningar pågått om näringslivets förhållanden och om möjligheterna att differentiera och utvidga näringslivet i östra Blekinge. Vi har gjort lokala utredningar i Karlskrona stad, tillkomna efter beslut av stadsfullmäktige. En del resultat har nåtts med dessa strävanden. Besvikelser har vi också fått uppleva. Men arbetet har pågått oavbrutet hela tiden och pågår alltjämt. Att vi inte har kommit längre än vi har gjort, herr Lundström, tyder på att vi har stora svårigheter att övervinna. Och inte förbättrar det saken i denna situation om man säger att det bästa som kan hända Karlskrona är att det inte görs någonting alls. Detta skulle nämligen bli effekten av dagens beslut om kammaren följer reservanternas.

Reservanternas hänvisar ständigt till att utredningar måste göras. Vi måste först ha svar på vissa frågor, säger man. Beror inte detta, herr Lundström, på att man inte har besvarat sig med att ta del av det utredningsmaterial som faktiskt redan finns? Herr Lundström hänvisar bara till sammandragen i propositionen. Men utöver dessa sammandrag finns mer planläggningsmaterial och annat utredningsmaterial i departementet. Herr Lundström har precis samma möjlighet som andra riksdagsmän att efter hänvändelse till departementet ta del av detta material. Där finns kanske svaret på de frågor som herrarna ställer, och kanske också de utredningar som ni efterlyser. Vad nyttar då nya utredningar till?

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Endast några få ord i anledning av den motion, nr 709 här i kammaren, som herr Sundin och jag har väckt i anslutning till den föreliggande propositionen!

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

Man kan väl utan vidare konstatera, att Blekinge tillhör de områden här i vårt land som länge har väckt bekymmer beträffande sysselsättning och utkomst-möjligheter för befolkningen. I samma andetag kan man emellertid också säga, att det faktiskt är få landsändar, om vi bortser från de stora bebyggelsekonglomeraten, som har kunnat glädja sig åt en så aktiv näringspolitik som den som här har bedrivits på senare år. Som jag ser det har det ägt rum ett förnämligt samspel mellan näringslivet och arbetsmarknadsmyndigheterna, och stor intensitet eller — för att använda herr Bergs ord — dynamik har präglat arbetet i Blekinge län under de senaste åren.

Det verkar heller inte på något sätt avskräckande på mig att det är en statlig verksamhet som här diskuteras. Jag har aldrig frestats att betrakta staten som någon buse, även om någonting sådant har predikats rätt flitigt under senare år, utan jag ser staten som ett instrument vi har skapat för vårt gemensamma bästa. Det måste i hög grad vara ett statligt intresse att inte endast låta de statliga ämbetsverken arbeta, utan också med praktiska åtgärder bidra till att lösa sysselsättningsfrågan i landsändar där man i så hög grad måste lägga sociala synpunkter på den som faktiskt är fallet här.

Det sägs att långa och många utredningar har företagits, och det sades nu sist att det i departementet ligger material som skulle kunna vara ägnat att belysa just det som vi i dag skall ta ställning till. När jag läst propositionen har jag fastnat vid att det har skett ganska väsentliga förändringar i skrivningen i jämförelse med de föreliggande utredningsförslagen. Man kan frestas att tro, att det till Kungl. Maj:ts förfogande har stått ett särskilt material, som inte har redovisats i propositionen, och det är mot det jag vänder mig. Vid läsningen finner man nämligen att det förekommer liksom frihandskonstruktioner och korrigeringar som inte är motiverade av det material som propositionen hänvisar till.

Med hänsyn till att det har pågått ut-

redningar så länge och att karlskronavarvet varit ett aktuellt problem under så lång tid måste jag säga, att det i och för sig är en välsignelse att näringslivet i övrigt har lyckats lösa så många sysselsättningsproblem i Blekinge under denna långa tid. Läger man därtill näringslivets besked, att det skall sysselsätta ytterligare så och så många människor under den närmaste tiden, måste man fråga sig, om det ändå inte skulle ha varit riktigt att försöka tränga djupare in i de detaljfrågor som jag från mina utgångspunkter har tagit upp till diskussion i den föreliggande motionen.

Detta gäller sådana saker som marknadsundersökningar för den blivande civila produktionen. Det har sagts att någonting sådant inte skulle vara nödvändigt, eftersom vi står med en fot i sjustatsmarknaden med dess möjligheter. Jag bedömer själv saken så, att just det förhållandet gör att vi bör ägna alldeles särskilt stor uppmärksamhet åt marknadsundersökningarna. Jag är övertygad om att ett privat företag inte skulle tilllåta sig så betydande investeringar, som här är nödvändiga, utan att veta vilket rum det hade för sin produktion.

Jag skulle vara den siste att på något sätt vilja förneka behovet av att vi här tar ett krafttag, men när staten på detta sätt skall engagera sig i ett nytt företag, borde rent psykologiska faktorer tala för att vi lade ned ytterligare omsorg på att liksom från början försöka göra klart för den allmänna opinionen, att detta är ett väl underbyggt företag och att vi inte behöver riskera obehagliga upptäckter i samband med den fortsatta driften, såsom reservanternas tidigare här har givit uttryck åt.

Det reservationsförslag, som här föreligger, är väl någonting av en medelväg mellan den uppfattning som vi har gett tillkänna i vår motion och den uppfattning som utskottsmajoriteten stannat för. Jag skall inte, herr talman, ge mig in på en diskussion, huruvida det är en gyllene medelväg, men jag har i alla fall funnit det från mina utgångspunkter vara riktigt att vid den kommande omröstningen ge min anslutning till re-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

reservationen. Den kanske kan sägas vara så mycket mer positiv som den säger: All right, vi ger bolaget vår välsignelse och överlåter det fortsatta utredningsarbete, som det här är fråga om, just åt detta bolag. Jag kan acceptera den synpunkten, därför att det ju kan sägas innebära att man därmed liksom har både avgränsat uppgiften och gjort det fullt klart från såväl riksdagens som reservanternas sida, att det inte råder någon tvekan om att här måste göras någonting, dock att man vill ha klarare linjer och överväganden.

Det är detta som gjort, herr talman, att jag kan rösta för reservationen.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Innan debatten slutar vill jag gärna säga några ord.

Jag vill först uttala min tillfredsställelse över att statsutskottet har kunnat bli helt enigt i fråga om att förordna marinverkstädernas ombildning till ett aktiebolag. Därigenom tar ju alla partier i riksdagen ansvaret för att marinverkstäderna i Karlskrona skils från marinen och blir ett helstatligt, fristående bolag. Det innebär enligt min mening en betydande goodwill för det nya bolaget.

Tyvärre har statsutskottet inte kunnat bli fullständigt enigt om vad bolaget skall syssla med, vilken produktionsriktning utöver de marina arbetena det skall ha och vilken omfattning bolaget för framtiden skall ha. Jag kan för min del härvidlag helt ansluta mig till majoritetens mening. Statsutskottet har gjort en del ändringar i propositionsförslaget, men dessa ändringar är det inte svårt för mig att acceptera. Jag har ingenting emot att ramavtalstiden sättes till sju år. Jag hade föreslagit tio år. Jag har inte heller någon som helst anledning att vända mig mot utskottets uttalande om att det nya bolagets styrelse skall ta ansvaret för dispositions- och investeringsplanerna. Det är tvärt om helt i överensstämmelse med vad jag hade menat. Eftersom utskottet faktiskt räknar med att detta inte behöver försena investe-

ringarnas igångsättande, har jag uppfattat utskottets uttalande så, att utskottet anser att det inom departementet utförda förberedelsearbetet i stort sett bör kunna följas.

Jag skall också säga några ord om den diskussion som här har förts. Reservanternas hållning förtjänar några kommentarer.

Reservanterna är med om bolagsbildningen men vill inte nu ge företaget de investeringsmedel som är äskade, utan nöjer sig med att föreslå en medelansvisning på 1,5 miljon kronor, och man vill att utredningsarbetet i någon form skall fortsätta. Men har vi inte utrett denna fråga tillräckligt? Utredning har avlöst utredning. Kan det finnas någon som helst anledning att sätta i gång utredningskvarnen på nytt? Jag kan inte finna att några sådana skäl föreligger. Vi är väl tvungna att någon gång ta oss samman och bestämma oss för vad vi vill i fråga om marinverkstäderna i Karlskrona. De åsiktsskillnader, som här kommer till uttryck, är i och för sig inte särskilt stora, men om man ser närmare på dem upptäcker man nog att även om de inte är så stora är det mycket svårt att överbrygga dem genom nya överläggningar eller genom nya utredningar.

Reservanterna är alltså med om bolagsbildningen och erkänner också behovet av investeringar av nästan den omfattning som här föreslagits. De erkänner behovet av en rationellare drift men anser att bolaget i stort sett bör begränsa sig till rent marina arbeten. Enligt reservanternas mening talar arbetsmarknadsskäl mot att bolaget i någon större utsträckning sysslar med civil produktion. Eftersom arbetsmarknadsläget kommit att spela en viss roll i debatten, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på några ting, som har samband med den frågan.

Den bedömning, som reservanterna och andra har gjort i fråga om arbetsmarknadsläget i Karlskrona, stämmer inte alls med motsvarande bedömning, som våra ansvariga arbetsmarknadsmyndigheter gör. Arbetsmarknadsstyrelsen

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

har i flera remissyttranden — det sista dagtecknat den 15 augusti i år — givit sin fulla anslutning till målsättningen för det nya bolagets verksamhet. Styrelsen uttalar att även i den starkt förbättrade konjunktur, som nu råder, finns det i karlskronaområdet ett förhållandevis stort antal personer som till följd av ålder och lokal bundenhet och av andra orsaker ej kan bli föremål för omskolning och ej kan flyttas till annan ort.

Jag vill hänvisa till en ännu senare rapport, av den 13 oktober i år, från länsarbetsnämnden i Blekinge län angående arbetsmarknaden i karlskronaområdet inför vintern 1960. Man säger: »Även om en väsentlig förbättring i sysselsättningsläget har inträtt är denna utveckling inte lika starkt accentuerad i hela länet. Den otillfredsställande befolkningsutvecklingen i karlskronaområdet och östra Blekinge, med stark ansvällning av de högre åldersgrupperna samt otillräckligt industriunderlag, medverkar till att arbetslösheten inom detta område ej kunnat elimineras.» Man räknar i denna rapport med att under vintern beredskapsarbeten kan bli nödvändiga i karlskronaområdet för i genomsnitt 350 man. Förra vintern var i januari—februari över 400 personer sysselsatta i beredskapsarbeten.

Alla känner till befolkningsutvecklingen i Blekinge län. Under hela 1900-talet har befolkningen oavbrutet minskat, och faktum är att denna minskning sedan 1945 helt hänför sig till karlskronaområdet; det övriga Blekinge har i själva verket något ökat sin folkmängd under senare år.

Jag har några alldeles färska siffror som visar marinverkstädernas betydelse för Karlskrona; verkstäderna är ju inte något litet företag. Uppgifterna avser den 1 oktober och är hämtade ur länsarbetsnämndens sysselsättningsregister. De gäller samtliga företag i Karlskrona med mer än fem anställda.

Den 1 oktober fanns 79 sådana företag i Karlskrona, och antalet anställda var 6 171, därav 2 011 vid marinverkstäderna. Övriga företag hade alltså

4 160 anställda. Det betyder att 33 procent av de anställda i Karlskrona arbetar vid marinverkstäderna och 67 procent i andra företag.

Motsvarande siffror ur länsarbetsnämndens sysselsättningsregister den 25 april 1957 visar att antalet företag då var 63 och antalet anställda 6 777, varav 2 677 vid marinverkstäderna och 4 100 vid andra företag.

Antalet företag i Karlskrona har alltså ökat från 63 till 79 under dessa tre, fyra år, men totala antalet anställda har minskat med 606 personer. Den nedgången hänför sig helt till kategorien manliga arbetare, vilkas antal minskat från 4 219 till 3 550. Sysselsättningen för kvinnor har däremot ökat något. Krympningen är helt att hänföra till de vid marinverkstäderna friställda. Sammanlagt har antalet anställda i den civila industrien under dessa år ökat med endast 60 personer. Vid nya företag, t. ex. LM Ericssons anläggningar i Karlskrona som finns omnämnda i en motion, har antalet anställda under den period jag talar om ökat med mellan 400 och 500 personer, men huvudparten av dessa är kvinnlig arbetskraft, och de nyanställda har i huvudsak rekryterats bland sökande vilka friställts från andra civila industrier i staden; detta framgår klart av de tabeller jag tagit del av. Den väntade sysselsättningsökningen under de närmaste åren i karlskronaområdet och särskilt vid LM Ericssons anläggningar avser, så långt jag förstår, i mycket hög grad kvinnlig arbetskraft samt män med finmekanisk yrkesutbildning.

Det är naturligtvis omöjligt att i dag veta hur arbetsmarknad och sysselsättning inom detta område kommer att gestalta sig i framtiden, men de arbetsmarknadsskäl som åberopas i propositionen är för överskådlig tid klart hållbara.

Herr Pålsson och herr Lundström beklagar sig över att propositionen avlämnades så sent till riksdagen och ansåg, att man borde ha väntat till i vår. Att vi påskyndade framläggandet av denna proposition för att om möjligt

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

få ett beslut i år hade sin grund i tanken att vi då eventuellt skulle kunna börja en del av de investeringar, som här diskuteras, tidigt nästa år. Om det är möjligt, vet inte jag, men detta är vad avsikten har varit med att få fram propositionen till höstriksdagen. Bakom oss har vi arbetsmarknadsmyndigheterna som har skyndat på oss, eftersom de eljest tvingats att anordna ytterligare beredskapsarbeten för arbetskraft som går ledig inom karlskronaområdet.

Arbetsmarknadsläget talar alltså enligt min bestämda uppfattning för den föreslagna omorganisationen av marinverkstäderna och för den fastare förankring av den civila produktionen som jag har föreslagit. Att den marina produktionen även i framtiden kommer att vara den dominerande, därom hoppas jag att vi är eniga. På den punkten får det inte uppstå något missförstånd, men man skall ju inte glömma att civila arbeten alltid har förekommit vid marinverkstäderna i Karlskrona. Det är alltså ingenting nytt som därvidlag föreslås i propositionen. Sådana arbeten förekom redan före örlogsvarvets omorganisation 1944 då verkstäderna fick en friare ställning och arbetsformer som möjliggjorde ökad civil produktion.

De civila arbetena är i dag främst arbeten av varvskaraktär och dessutom tyngre verkstadsarbeten. Jag kan berätta att under budgetåret 1959/60 har inte mindre än 53 civila fartyg torrsatts i dockorna i Karlskrona, och 18 civila fartyg har sliptagits där. I verkstäderna förekommer också en omfattande civil produktion, och det är, som det har sagts förut, allmänt omvittnat att marinverkstädernas maskinpark är av mycket god beskaffenhet och att yrkeskunskapen är hög vid marinverkstäderna. Företaget har därför kunnat konkurrera på den civila marknaden, i första hand om arbeten, där kraven på kvalitet kommit i främsta rummet.

Den civila produktionen har emellertid hittills utgjort en utfyllnadsproduktion för utnyttjande av företagets lediga kapacitet. Någon särskild försäljningsorganisation för anskaffning av sådana

arbeten har inte funnits, och det är först under senare år som företaget har fått möjlighet att utföra ackvisition. Trots handikappet att inte i likhet med privatföretagen ha en modern försäljningsorganisation har marinverkstäderna i Karlskrona fått ganska stora civila beställningar — under det senaste året upptog den civila produktionen mellan 20 och 25 procent av antalet produktionstimmar vid företaget. Den omorganisation som jag hoppas förestår och de nya investeringar som föreslås bör ju medföra en ökad produktivitet — det är det väsentliga — och därmed en starkt förmåga att konkurrera om civila arbeten, både åt enskilda beställare och åt statliga och kommunala beställare.

Jag kanske skall säga några ord om den inriktning av den civila produktionen som är skisserad och diskuterad. Det är en ganska vanlig missuppfattning, i varje fall utanför kammaren, att vi i propositionen har föreslagit att marinverkstäderna skall utbyggas för en civil varvsdrift. Detta är, som sagt, en missuppfattning. Karlskronautredningen, som hade i uppdrag att undersöka förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona, kom till den uppfattningen att betingelserna för omställning till en sådan verksamhet var mycket ogynnsamma. Varvsindustrien i hela landet hade — utredningen var färdig 1959 — i gemen en svag konjunktur, och någon förbättring beräknades inte inträffa under de närmaste åren, framhöll utredningen. Varvsutredningen hade även i uppdrag att undersöka möjligheten att försälja marinverkstäderna till enskilda intressenter, och den hade också kontakter med varvsföretag i landet men meddelade i sitt betänkande 1959 att den inte hade lyckats uppspåra någon enskild köpare till marinverkstäderna. Då återstod två alternativ: det ena var att verksamheten skulle anpassas till de rent marina behoven i fråga om underhåll, reparationer, översyn o. s. v., det andra att man utöver utförande av marina arbeten måste inrikta verksamheten på annan produktion. I propositionen förutsettes därför inte i första hand någon

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

utbyggnad av varvskapaciteten på annat sätt än att ökade möjligheter ges att utföra även andra marina arbeten än underhåll och reparationer. Bolaget skall alltså ha sådan kapacitet att det kan vara med och konkurrera om förekommande ombyggnader och nybyggnader för marinens räkning. Därutöver skall företaget — och det är det väsentliga i det förslag vi diskuterar — främst inrikta sig på att konkurrera på den tyngre verkstadsindustriens område. Här har verkstäderna erfarenheter och en mycket lämplig utrustning. Det är den inriktning som anges i propositionen.

Nu säges det av vissa talare här — senast var herr Lundström inne på det temat — att med denna målsättning räcker inte de pengar till som föreslagits för upprustningen. Upprustningen blir med denna målsättning för svag, och därför står vi här endast vid början av en omfattande statlig miljonrullning i Karlskrona.

Jag vill på detta svara att det investeringsprogram, som propositionen redogör för, har grundats på mycket noggranna kostnadsberäkningar, utförda av sådana byggnadssakkunniga som enskilda företag anlitar vid motsvarande kostnadsberäkningar inom civila, enskilda företag. Bakom de i propositionen redovisade sammanfattningsciffrorna ligger detaljerade kalkyler för var och en av de i investeringsprogrammet upptagna byggnaderna. Man kan inte få mer verklighetstroga uppgifter utan att infordra anbud. Kostnadsberäkningarna har framförts så långt att handlingarna för infordrande av anbud ligger klara för den första utbyggnadsetappen. Det är alltså inte fråga om lösa skisser, utan om ett fullt färdigt kostnadsberäkningsarbete som styrelsen — om bolaget tillkommer genom riksdagsbeslut i dag — får ta hand om. Vi har alltså satt i gång expertis utanför departementet för att den blivande styrelsen inte skulle behöva förlora någon tid.

Också i pressdebatten har frågan om hållfastheten i dessa beräkningar spelat en roll. I den motion som väckts i andra kammaren av herr Magnusson i Borås

m. fl. anföres ett exempel som skulle visa att den preliminära kostnadsberäkningen inte håller. Motionärerna förklarar att man mycket lätt kan konstatera att en felräkning föreligger i propositionen, där kostnaderna för nybyggnad av administrations-, verkstads- och förrådsutrymmen beräknats till ungefär 16 miljoner kronor. Motionärerna förklarar att kostnaderna måste bli över 22 miljoner kronor. Hur motionärerna kommit fram till den siffran är jag inte alldeles säker på, men jag förstår den missuppfattning som ligger bakom detta exempel i motionen. De 16 miljoner — eller nogta taget 15,95 miljoner — som ingår i sex av de i sammandraget redovisade postererna rymmer inte kostnaderna för grundarbeten, sprängning, planering m. m. De är upptagna i en särskild post och beräknade till 5,19 miljoner kronor. Läger man ihop de 16 miljonerna med de 5,19 plus några andra summor, som måste tagas fram, blir skillnaden mellan den kostnad som motionärerna har kommit fram till och den, som anges i propositionen, inte stor.

Nu har ju motionärerna inte tagit del av underlaget för de beräkningar som är gjorda — uppgifter därom finns tillgängliga i försvarsdepartementet — utan har i stället tillämpat en tumregel rörande den genomsnittliga investeringen per arbetsplats. Det har sagts att vid nybyggda arbetsplatser i just den mekaniska verkstadsindustrien går kostnaderna normalt upp till cirka 100 000 kronor per anställd. Då man har utgått ifrån att investeringsprogrammet på 27 miljoner kronor är avsett att skapa arbetstillfällen för 1 000 anställda, skulle det innebära en genomsnittlig investering per anställd av 27 000 kronor, vilket alltså är ett alldeles för lågt belopp. Det kommer inte att hålla, säger man.

Detta beräkningssätt är i många avseenden alldeles barockt. Det är ju inte fråga om att bygga upp en ny arbetsplats. Företaget finns redan och har redan i dag betydande tillgångar som kan bättre ekonomiskt nyttiggöras genom investeringar, syftande till en ökad effektivitet. Jag kan nämna att enbart under

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

senare år har arbetsmarknadsmyndigheterna utfört arbeten inom marinverkstädernas område till ett belopp av ungefär 10 miljoner kronor. Man har byggt ut dockor, kajer och liknande anläggningar, som ju har ett mycket stort värde för driften inom företaget. Till detta kan läggas den mycket omfattande maskinutrustning som finns i dag inom företaget. Därför är det orimligt att sätta det föreslagna investeringsprogrammet i relation till en viss arbetsstyrka.

Herr talman! Jag tror inte jag behöver gå in på några andra speciella frågor som har kommit upp i debatten. Jag vill bara uttala min glädje över att vi äntligen står inför ett avgörande om Karlskronavarvets framtid. Denna fråga har i varje fall berett oss inom departementet mycket arbete och mycket bekymmer under de senaste åren.

Vi hade naturligtvis kunnat säga oss att utvecklingen fick väl ha sin gång. Är det så att behovet av marina arbeten sjunker på grund av att riksdagen beslutar skära ned vår flotta, så är det väl ingenting att göra åt saken! Verkstäderna får väl anpassas till de nya behoven! Det hade varit enklast. Då hade man bantat ner marinverkstädernas verksamhet, fortsatt med den nedgång av verksamheten som pågått sedan andra världskrigets slut.

Det hade emellertid betytt att vi under de närmaste åren skulle ha fått avskeda bortemot hälften av de anställda. Jag har i varje fall inte kunnat se saken på det sättet. Vi har i stället inom departementet hjälpt till att under de senaste åren skaffa fram civila arbeten, främst från statliga beställare. Därmed har vi kunnat undvika alltför omfattande avskedanden av anställda. Men jag vill erinra kammaren om att vi sedan ett par år tillbaka haft anställningsförbud vid marinverkstäderna. Genom att inte anställa nytt folk har vi lyckats nedbanta arbetsstyrkan, likaså genom förtidspensionering av ett ganska stort antal anställda. Dessa åtgärder har inte varit tillräckliga. Vi har också måst avskeda folk.

Vad som gjort att jag anslutit mig till

den uppfattningen, att man inte kan låta det bara rasa utför i den takt som var lätt att förutse om vi inte gjorde något eller om vi bara begränsade våra investeringar till att täcka de marina behoven, är faktiskt läget i Karlskrona. Örlogsvarvet har ju en stor betydelse för staden med omgivningarna och har haft en väldig betydelse i flera hundra år. Varvet är helt enkelt ryggraden i både Karlskronas och den kringliggande bygdens liv. Det har länge varit så, är så fortfarande i dag, och att en kraftig nedgång av verksamheten vid marinverkstäderna skulle få mycket allvarliga konsekvenser för denna del av landet kan ju var och en inse. Jag åberopar bara de siffror som jag angav för en stund sedan beträffande sysselsättningsläget vid olika företag i Karlskrona, vilka visar vilken roll marinverkstäderna spelar. Här kan staten, som framhållits förut i debatten, inte komma ifrån sitt ansvar eftersom den är storföretagare. Vi kan inte komma ifrån det sociala ansvar, vi från alla partiernas sida kräver av enskilda företag runt om i bygderna. Och därtill kommer de *sakliga* skälen, både de arbetsmarknadspolitiska skälen och ett annat skäl som jag knappast berört, nämligen behovet av en tung industri i denna del av landet, vilket är ett mycket sakligt skäl. Många industrier i denna trakt är beroende av att det på nära håll finns en arbetsplats där man kan utföra arbeten av den typ som jag här talar om, nämligen sådana som passar för tung verkstadsindustri. Det förekommer sedan gammalt ett naturligt samarbete mellan enskilda företag och marinverstäderna i Karlskrona. Alla dessa skäl talar så långt jag förstår sakligt för att något göres.

Jag har inte vågat sträcka mig längre än att syfta till att den marina verksamheten och den civila produktionen skall bli av sådan omfattning att man i stort sett kan behålla de anställda i en omfattning som motsvarar dagens nivå.

Herr talman! För att det inte skall uppstå några missuppfattningar vill jag ännu en gång framhålla, att det väsentliga här alltså är de marina arbetena.

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

Ombildningen av marinverkstäderna till bolag är inte avsedd att bryta den flerhundraåriga traditionen att marina fartygsarbeten utföres i Karlskrona. Om riksdagen, som jag hoppas, bifaller utskottsförslaget kan vi, det är jag övertygad om, räkna med ett positivt och fruktbringande samarbete mellan marinen och det nya bolaget.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst är arbetsmarknadsläget ett utomordentligt svårt problem. Jag ger statsrådet fullkomligt rätt i detta. Men jag vill å andra sidan påpeka, att man inte skall tillmäta det förslag, som nu föreligger i utskottets skrivning, alltför stor betydelse. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan reservanternas och utskottets förslag är ju inte skillnaden mellan 0 och 2 000 man, utan det är skillnaden mellan vad som normalt kan erfordras för marinens verksamhet och att kontinuerligt hålla verksamheten i gång, d. v. s. 1 000—1 100 man eller något däromkring å ena sidan, och å andra sidan den nuvarande sysselsättningsgraden, som lär vara mellan 1 500—1 600 man. Större är inte skillnaden. Det framgår av t. ex. Metallindustriarbetarförbundets remissyttrande, att ungefär 350 arbetare kommer att pensioneras redan under de närmaste 6—7 åren. Med detta är vi ju redan nästan nere i den siffra, som ett bolag av den storleksordning reservanterna har tänkt sig skulle kräva. Jag kan inte föreställa mig annat än att man med en smidig utveckling av detta problem inte skall behöva få så stora sysselsättningssvårigheter.

Under utskottsbehandlingen har vi fått del av åtskilliga sifferuppgifter om arbetsmarknadsläget i Blekinge. Jag fäste mig därvid vid att det, som statsrådet nyss påpekade, finns ett stort antal personer som är för gamla för att omskolas. Jag vill minnas att siffran var 700. På frågan om det nya företaget skulle ge dessa 700 personer någon möjlighet till sysselsättning blev svaret nej. Den nuvarande gruppen arbetslösa, som inte kan omskolas, får alltså ingen förbätt-

ring. Å andra sidan blir det ju inte heller någon försämring för den, eftersom gruppen inte tillförs fler äldre människor från varvet, vilka blir utan arbete. Min uppfattning är den, att man genom en smidig utveckling av detta problem och genom andra åtgärder under de närmaste åren bör kunna helt neutralisera den verkan, som kan bli följden av ett beslut om en mer begränsad dimensionering i enlighet med reservanternas yrkande.

Jag vill alltså med dessa ord ha sagt, att man inte skall överdriva värdet av ett sådant företag, som utskottets skrivning förordar.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! Vad jag nu skall säga är inte avsett som en polemik vare sig mot vad försvarsministern eller herr Berg sagt i sina anföranden. Jag vill dock tillåta mig att göra några reflexioner i detta sammanhang.

Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är närmast tidsfaktorn. Ett bifall till reservationen kan medföra ett års uppskov. I det läget tycker jag att arbetsmarknadsfrågan, som i och för sig är mycket viktig, dock har pressats litet för mycket. Jag känner mycket väl till de siffror om arbetsmarknadsförhållandena som statsrådet anförde. Jag känner igen dem från en föredragning, som vi hade av en representant för arbetsmarknadsstyrelsen. Tyvärr har jag inte mina egna anteckningar med mig, men så pass mycket minns jag, som att siffrorna för de arbetslösa, i detta fall redovisade både för Blekinge län och för karlskronaområdet för sig, i och för sig inte var så värst oroande. Detta må dock vara en sak. En annan sak är att de arbetslösa har en mycket hög medelålder, vilket kan vara värt att hålla i minnet vid en bedömning av denna fråga. De allra flesta av dem var 55 år eller äldre. På en fråga från någon av oss inom avdelningen till den föredragande, huruvida det vore tänkbart att dessa människor skulle kunna finna sysselsättning i denna moderniserade in-

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

dustri, svarade han försiktigt och undvikande. Det är tämligen uppenbart, att det är ganska svårt att i en modern industri placera in så pass gammal arbetskraft.

Om man till detta lägger det förhållandet, att inga arbetslösa byggnadsarbetare redovisades, har jag litet svårt att förstå att det kan innebära något orosmoment på arbetsmarknaden att göra det uppskov på ett år, som reservationen har påyrkat.

Jag har betygat min respekt för den beräkning, som har gjorts inom departementet under statssekreterarens ledning och med hjälp av sakkunniga. Jag förstår väl, att de själva tror på dessa beräkningar, och det vore väl illa, om inte försvarsministern också gjorde det. Jag skulle själv ha gjort det, om det hade gällt att nybygga en industri, men här gäller det att ta vara på en gammal industri och göra någonting av den. Under sådana förhållanden hävdar jag fortfarande den meningen, att den styrelse och den erfarna bolagsledning, som jag hoppas skall tillsättas, ändå måste ha större utsikter att bedöma hur varvets möjligheter skall tillgodoses på bästa möjliga sätt.

I detta sammanhang vill jag erinra om att det här inte bara gäller ett hugskott av reservanterna. Kommerskollegium har uttalat, att det inte kan anses riktigt att en blivande företagsledning skall vara bunden av de investeringsplaner och dispositioner, som redovisas i propositionen. De som skall ta ansvaret måste få bedöma vad som är rimligt i detta avseende.

Att försvarsministern var optimistisk är väl bara i sin ordning — han står ju för propositionen. Försvarsministern yttrade bl. a., att varvet hade visat sig konkurrensdugligt på marknaden. Att varvet har fått en del civila beställningar — framför allt från andra statliga verk — känner vi ju till. Vi bedömningen av om detta tyder på konkurrensduglighet och konkurrenskraft — det kanske det gör i någon mån — bör man hålla i minnet, att produktiviteten ligger vid 22 000 kronor per man mot normalt ansedda 40 000.

Det är siffror som medför att jag inte reservationslöst kan tro på vad som säges om konkurrensdugligheten.

Jag finner det riktigt, att det har sörts för sysselsättningen genom dessa beställningar, men jag vill inte pressa ut att det är någon större konkurrenskraft, som ligger bakom dem. Jag skulle nog tro, att man bör ta en smula försiktigt på denna fråga.

Det gäller här ytterst en ekonomisk fråga. Det skulle vara roligt, om försvarsministern hade rätt i att vad som här föreslås är vad som behöver ifrågakomma för att göra varvet konkurrensdugligt, ekonomiskt bärigt o. s. v. Men tyvärr har vi ideliga exempel på motsatsen. Herr Berg menade att vi på den punkten uttryckte oss i allmänna ordalag, men med dessa exempel för ögonen behövs väl inte så särskilt mycken specifikation. Det är en allmängiltig sanning. Vi vet ju hur den motsatta utvecklingen upprepats gång på gång antingen man anlitar bolagsformen eller verksformen.

Jag har velat göra dessa reflexioner, ty jag kan inte känna mig så helhjärtat övertygad om att det redan föreligger konkurrensduglighet. Man har kanske haft litet tur, och man bör inte dra ut alltför mycket av det förhållandet, att man fått några civila beställningar. Nu gäller det att göra företaget konkurrensdugligt. En absolut förutsättning härför är att den ansvariga styrelsen och bolagsledningen får ta itu med det. Det behöver inte ta mer än ett år i anspråk, och i nuvarande sysselsättningsläge och nuvarande konjunktur kan ett sådant väntear inte få någon större betydelse ur arbetslöshetssynpunkt annat än för sådan arbetskraft, som ändå inte kan vinna anställning i en modern industri. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att säga några ord med anledning av vad både herr Lundström och herr Pålsson anfört.

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

Jag vill först beröra arbetsmarknads- läget. Det finns i karlskronaområdet ledig arbetskraft, som är lämplig för de investeringar, som det är tal om under de närmaste åren. Det är visserligen ont om fackkunniga byggnadsarbetare, men huvuddelen av den arbetskraft, som här kommer att anlitas för investeringarna, utgöres av grovarbetare och jämställda. Dem finns det gott om. Arbetsmarknadsstyrelsen är mycket angelägen om att få fram just dessa investeringar för att slippa anordna ytterligare beredskapsarbeten, som man eljest blir tvungen att sätta i gång.

Det finns ett annat sysselsättningsproblem, som herr Pålsson kanske inte har observerat. Om vi inte gör någonting under ett år annat än utreder — som herr Pålsson vill — så försenar vi den förbättring av produktiviteten inom företaget, som alla är ense om att den är nödvändig med hänsyn till att produktiviteten är låg. Vi skjuter detta på framtiden med den risk, som vi då löper att ytterligare öka arbetslösheten i Karlskrona. Vi kan ju inte bara låta det hela gå utan kommer kanske att tvingas till nya avskedanden. Här görs ett försök att genom olika åtgärder i tid möta en situation, som vi har helt klar för oss, så att vi om möjligt slipper många avskedanden.

Det finns ett annat problem. Det är omöjligt att tänka sig att detta nybildade företag kan bibehålla det anställningsstopp, som det för närvarande har, eftersom det är nödvändigt att bolaget får in ung, utbildad arbetskraft. Sådan utbildas med framgång vid verkstadsskolan i Karlskrona. Ungdomar, som utbildas där nere och utbildas i samarbete med marinverkstäderna och sedan får söka sig ut i landet, vill gärna stanna kvar i Karlskrona, föreställer jag mig. Det är faktiskt på det sättet att man inte kan låta ålderssammansättningen inom företaget bli vilken som helst — var och en förstår vad det kan betyda om man under flera år skall ha anställningsstopp.

Sedan är jag enig med både herr Lundström och herr Pålsson om att den

nya styrelsen skall ta ansvaret och naturligtvis bestämma inriktningen av investeringarna — det är alldeles klart. Men jag föreställer mig att med det grundliga förberedelsearbete, som genom departementets försorg har gjorts, skall den nya styrelsen — när den blir tillsatt — relativt snabbt kunna bestämma sig för vilka investeringar som skall göras i den första byggnadsetappen. Men vad herr Pålsson och herr Lundström pläderar för är närmast nya utredningar, gjorda inom styrelsen — om jag fattat dem rätt — men det betyder då en ny riksdagsomgång; det måste fram en ny proposition och ärendet blir försenat ett år. Jag är glad över att statsutskottets majoritet insett detta och därför har försökt att hålla sig så nära propositionens förslag som möjligt.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Herr statsrådet Andersson sade i sitt första anförande att det råder en ganska allmän missuppfattning så till vida att man tror att avsikten har varit att utbygga Karlskronavarvet till ett varv för en stor civil varvsproduktion. Det är i så fall en ganska förklarlig missuppfattning, ty om man studerar den promemoria, som är uppgjord i departementet, och framför allt den karta, som är fogad till promemorian, tyder allt på en utbyggnad till en ökad varvsproduktion: nybyggnad av två dockor, som är större än de som nu finns där, utbyggnad av kajer o. s. v.

Det är således naturligt om man tror att inriktningen har varit denna. Man bestyrks också i den uppfattningen när man ser placeringen av de byggnader, som investeringen nu i första hand avser. De är förlagda just så, att de ligger väl till i en tilltänkt fortsatt utbyggnad. Det var därför mycket värdefullt att höra statsrådet försäkra att planerna inte syftar mot ett storvarv.

Skall det ligga någon mening i vad statsutskottets majoritet har uttalat, nämligen att den föreslagna investeringen skall vara den maximiram, som över huvud taget skall få tillämpas, är det inte

Ang. omorganisation av örlogsvarvet i Karlskrona

heller möjligt att utbygga varvet på det sättet.

Däremot förefaller det mig högst naturligt att när det nu säges att det inte är sådana tankar, som ligger bakom, den nya styrelsen måste grundligt få ompröva investeringsbeloppens användning. Jag kommer därför till att jag i likhet med herr Pålsson anser att det inte skulle vara till någon som helst skada för varvet utan tvärtom till fördel, om styrelsen finge mera tid på sig att avväga den investeringsplan, som skall fastställas.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! I propositionen föreslås inte någon inriktning av produktionen vid det nya företaget mot civil varvsdrift. Det är tankar som har funnits under hela den tid dessa frågor utretts och diskuterats, men med hänsyn till läget för den civila varvsindustrien i landet kan man inte — såvitt jag förstår — räkna med detta. Vad framtiden här innebär vet vi inte, men de fakta som vi i dag kan överblicka säger oss att det inte går att göra om marinverkstäderna till ett civilt varv, utan den kompletterande civila produktionen måste inriktas på det andra område, där verkstäderna har kapacitet och erfarenhet, nämligen tung verkstadsindustri. Vi vet att den mekaniska verkstadsindustrien i landet utgör den expanderande delen av industrien. Våra erfarenheter från senare år visar att företaget, trots den låga produktivitet som det här talats om, har kunnat skaffa sig en betydande samsättning på detta område. Planeringen av svets- och plåtverkstaden är faktiskt inte bara gjord med tanke på att verkstäderna kommer att ligga geografiskt och lokalt väl till för en kommande eventuell utbyggnad av ett civilvarv och nya stora dockor utan också med hänsyn till avståndet till järnvägen och till transportmöjligheterna.

Styrelsen får självfallet gå igenom och se efter om den planering som är gjord är riktig. Jag tror personligen att den är det, men det är självklart att det är styrelsen som skall ta ansvaret för den.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Det är givet att det kan vara svårt att avgöra om placeringen är riktig eller inte. Det enda skäl till placeringen jag vid studium av handlingarna kunnat finna, utöver hänsynen till den civila varvsproduktionen, är just vad statsrådet sist anförde, nämligen järnvägen. Man kan väl inte på allvar mena att man skall investera 27 miljoner kronor med hänsyn till var järnvägsspåret just för ögonblicket ligger!

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är det verkligen inte fråga om. Det är mycket svårt att här i kammaren stå och diskutera detaljer beträffande en mycket omfattande utbyggnad. Vi har här talat endast om en del av detaljerna. Jag tror inte att herr Virgin har tagit del av de konstruktionsritningar, den generalplan för området och de i detalj utarbetade planerna som finns på departementet.

Herr BRANTING (s):

Herr talman! Tillåt mig bara säga ett ord vid slutet av denna debatt. Alla, eller åtminstone de allra flesta, är överens om att det är ett lyckligt beslut att överföra verksamheten i Karlskrona till ett aktiebolag. Men det blir en konsekvens av detta som jag inte kan anse vara särdeles lycklig, nämligen att denna verksamhet därmed undandrages statsrevisorernas granskning. Jag har velat uttala detta före debattens avslutande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas först särskilt rörande punkterna I—VI av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan och där efter särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkterna I—VI, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda punkter hem-

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

ställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställda vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pålsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 206 punkterna I—VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pålsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 44.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av väckta motioner angående enhetsskolans organisationsformer, m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I:13) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* (II:20), hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för tillämpning av följande grundsatser:

1. Försöksskolor borde under den närmaste tiden inrättas huvudsakligen i kommuner eller regioner, där realskola för närvarande icke finnes och där förutsättningar finnes för framtida förläggning av enhetsskolans högstadier.

2. I sådana områden åter, där statliga eller kommunala realskolor redan finnes och kunde bringas att i stort sett täcka behovet av realskoleutbildning inom området, borde dessa — eventuellt med ökat antal avdelningar, annexskola eller dylikt — tills vidare fortsätta sin verksamhet, för såvitt icke hänsyn till gymnasiets expansion eller andra liknande omständigheter föranledde andra åtgärder.

3. Skolberedningen borde erhålla tillfälle att fullfölja sitt arbete även under 1962, och den definitiva övergången till en organisatoriskt sammanhållen, obligatorisk nioårig skola borde påbörjas först år 1964.

4. I avvaktan på statsmakternas slutliga ställningstagande borde i kvarstående realskolor fördelningen mellan treåriga och fyraåriga intagningsavdelningar bättre än hittills anpassas till de sökandes önskemål.

5. Tills frågan om gymnasiets framtida organisation och ställning lösts, borde fyraåriga gymnasier även i fortsättningen bestå i samma utsträckning som hittills.

6. I avvaktan på statsmakternas slutliga ställningstagande borde befintliga praktiska realskolor och flickskolor bibehållas samt försök göras att giva även manliga elever tillträde till en skola som möjliggjorde en något längre och lugnare studiegång än den eljest vanliga.

7. Den fortsatta försöksverksamheten borde bland annat avse ej blott linje-

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

differentiering inom högstadiet utan även såväl homogenisering av klassavdelningarna före årskurs 7 som differentiering först i årskurs 9 ävensom särskilda åtgärder för att underlätta studierna för sent utvecklade elever eller sådana som önskade övergå till en annan högstadielinje än den där de först bedrivit sina studier.

8. Skoldistriktet borde så långt det vore möjligt göras tillräckligt stora för att möjliggöra en önskvärd differentiering.

9. Även efter enhetsskolans genomförande borde försöksverksamhet bedrivas i betydande omfattning, så att en fortskridande skolreform kunde äga rum.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet gjort vissa uttalanden rörande envar av de i motionerna framförda nio punkterna, varefter utskottet hemställt, att motionerna I: 13 och II: 20 icke måtte till annan riksdagens åtgärd föranleda än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservation utan angiven mening hade anmälts av, utom annan, herr *Bergh, Ragnar*.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande rör en partimotion, som riksdagens högergrupp väckte i januari månad detta år. Nu föreligger utlåtandet till kamrarnas behandling tämligen precis 11 månader efter det att partimotionen väcktes. Det behandlas vid vårt sannolikt sista plenum vid 1960 års riksdag, en dag då programmet väl inte är som mest packat men ändå ganska packat, en dag då det av naturliga skäl råder en uppbrotsstämning i kamrarna.

Man undrar om denna förskjutning är en händelse som ser ut som en tanke eller om man här har att göra med effekten av vad man skulle kunna kalla för ett olycksfall i arbetet inom statsutskottets andra avdelning. Det är dock icke precis några likgiltiga ting som denna motion behandlar. Rent allmänt skulle man kunna säga att den vill vara ett

bidrag till diskussionerna om hur det framtida obligatoriska skolväsendet skall organiseras.

Vi är överens om att den organisationen såvitt möjligt bör leda till en förvar och en lämpad studiegång, och det är mot bakgrunden av det syftemålet som i motionen uttalas önskemålet att denna organisation skall grunda sig på tillförlitliga rön. Den sammanfattande försöksrapport som vi fått från skolöverstyrelsen ger ju till känna att försöksverksamheten inte erbjuder tillräckligt underlag, och åtskilliga av de propåer som man tycks ha kommit till inom skolberedningen är inte prövade. De kan heller inte hinna bli prövade ifall skolberedningen skall framlägga sitt betänkande efter det tidsschema som är i förväg fastställt.

Det är bland annat mot den bakgrunden som denna motion bör ses, och det hade för den skull varit ganska angeläget att här i kamrarna ägna dessa frågor åtminstone någon del av den tid som ämnets vikt kräver. Jag kommer som sagt in på frågan: Är det en händelse som ser ut som en tanke att behandlingen i kamrarna sker just i dag, elva månader efter det att motionen väcktes? Även utskottsutlåtandets avfattning ger intryck av att man helst vill slippa en diskussion. Ifall den misstanken är riktig ges det anledning till ytterligare reflexioner, men de är av tidsnöd en sådan dag som denna uteslutna.

Därför vill jag förklara att min blanka reservation för ögonblicket endast avser att ge mig tillfälle att uttala förhoppningen om att de som leder arbetet i statsutskottets andra avdelning skall organisera arbetet i avdelningen på det sättet att en sådan här beklaglig förskjutning inte upprepas.

Det ligger andra ord på tungan när man skall karakterisera vad som skett, men jag nöjer mig med denna milda formulering. Jag har för dagen endast att förklara, att själva sakfrågorna får vi komma tillbaka till när arbetsomständigheterna är sådana att det kan vara lämpligt. För den skull, herr talman, har jag i dag inget yrkande.

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Berghs insinuation om att det från andra avdelningen i statsutskottet skulle föreligga någon sorts beräkning att få fram detta ärende på sista dagen av höstsessionen är fullständigt felaktigt. Som alla av kammarens ledamöter vet har just denna avdelning flera hundratal motioner att behandla. Detta har medfört att vi sedan höstsessionerna började tillämpas har måst uppskjuta behandlingen av en del motioner till hösten. Jag kan erinra om att vi i år också har skjutit upp behandlingen av exempelvis motioner angående beredningsnämnd för yrkesutbildningsväsendet, som i och för sig kanske var av mera reformerande art än den motion vi i dag behandlar.

Det är nog inte något större fel med att denna motion kommer upp sista dagen. Såvitt jag förstår har vi god tid i dag att penetrera dessa problem. I varje fall bör det inte möta några svårigheter i första kammaren.

Men, herr talman, jag tror att detta är utanverken. Det väsentliga här är ändå, som jag ser det, att man äntligen lyckats få en total överenskommelse om de frågor som behandlas just i denna motion, och för egen del är jag mycket glad över det. Jag tror att hela vårt undervisningsväsende kommer att tjäna på att alla partier, i varje fall deras officiella representanter i utskottet, har slutit upp kring de riktlinjer som framgår här.

För egen del tror jag att det är nödvändigt att den nya skolan får arbetsro. Sedan vi nu har enat oss om det, som vi brukar kalla Visbybeslutet, blir det nog betydligt lättare att genomföra beslutet i praktiken. Det är det som jag tycker är av största värde för vår framtida skola — vad den än kommer att heta.

I statsutskottets andra avdelning har vi varit mycket angelägna om att få ett enhälligt beslut. Jag erkänner gärna att högerpartiets företrädare har gjort allt som han har kunnat för att vi skulle komma fram till en enig skrivning. Det har de andra partiernas företrädare också varit med om. Motionen innehåller en hel del mycket intressanta synpunk-

ter. Men den största vinsten av vårt arbete med detta ärende är att vi äntligen har kunnat enas om ett förslag på den här punkten.

Efter vad jag kan förstå av herr Bergs korta anförande här är han inte nöjd med förslaget, och han nämner att han skall återkomma när vi hinner fram till de olika detaljbesluten. Det är nog ingen som vill förmena honom detta. Jag trodde dock att vi nu hade lyckats åstadkomma en gemensam plattform från vilken vi skulle kunna arbeta vidare med de utgångspunkter som här är företrädade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligt att herr Näsström, som i första hand är ansvarig för arbetsledningen inom statsutskottets andra avdelning, svar sig fri från varje antydning om möjligheten av att denna förskjutning är avsiktlig. Något annat är inte att vänta. Men han har inte lämnat sådan motivering för sitt bestridande som kan anses övertygande.

Det övriga som herr Näsström hade att säga var att betona den totala enighet som detta utskottsutlåtande bär vittne om. Det går naturligtvis att åstadkomma enighet i frågor som endast perifert berör de verkliga problemen. Men om herr Näsström tror att detta betyder enighet i sak rörande den framtida skolorganisationen, är detta ett nytt uttryck för det önsketänkande som ibland förekommer.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är den siste som skulle vilja på något sätt påverka herr Bergh på detta område. Jag vet att han hela tiden har varit misstänksam emot den nya skolan, och jag tror inte att någon i detta hus kan få honom att ändra uppfattning. Det vore kanske också oriktigt att ens försöka det. Var och en bör få ha den uppfattning som han anser va-

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

ra den riktiga. Men på en punkt borde herr Bergh vara överens med oss andra, nämligen att om vi kan ena oss på detta område, får vi betydligt större utsikter att kunna skapa den framtida skolan sådana att den vinner allmänhetens och föräldrarnas förtroende.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Mitt intryck av herr Näsströms inlägg karakteriserar jag nog bäst med att säga att det inte innehöll något nytt och inte rubbar något av vad jag har givit till känna om dessa problem.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Frågan om enhetsskolans organisation har behandlats i den föreliggande högermotionen som är mycket omfattande och som berör många problem rörande denna skolas organisation. Det är bl. a. fråga om realskolorna, differentieringen och huruvida vi skall ha tre- eller fyraårigt gymnasium o. s. v. Motionen har som nämnts behandlats av statsutskottets andra avdelning, och jag har haft, jag måste säga förmånen och nöjet att vara med vid denna behandling. Vi har haft den uppfattningen att det är ett mycket stort och viktigt ärende som här har tagits upp till behandling. Jag försäkrar kammarens ledamöter att vi har försökt att noggrant penetrera ämnet, och vi har avsatt tid så att företrädarna för olika synpunkter kunde komma till tals. Att ärendet har tagit så lång tid att behandla i andra avdelningen anser jag, herr Bergh, vara till fördel för de synpunkter som herr Bergh har framfört, nämligen att man skall samvetsgrant pröva ett mycket viktigt ärende.

Att ärendet sedan har kommit så sent till riksdagen tror jag inte innebär någon större nackdel. Det hade varit sämre om vi inte hade förberett ärendet väl. Som herr Näsström säger har vi ju tid att i dag behandla ärendet i kammaren. Jag vill också understryka vad herr

Näsström sade om att vi inte har haft någon som helst baktanke i fråga om den sena tidpunkten, utan vi har tvärtom önskat få ärendet sakligt behandlat. Till det vill jag även lägga att vi, som herr Näsström också sade, har försökt komma fram till enighet inom avdelningen, och detta har lyckats.

Jag vill uttrycka min stora glädje över att vi har lyckats nå enighet inom avdelningen. Jag anser att detta resultat för dagen bör hälsas med tillfredsställelse. Jag tror, som herr Näsström också nämnde, att det har mycket stor betydelse för framtiden.

När vi i dag får ett enhälligt förslag från avdelningen, tycker jag att man har kommit fram till någonting som vi skulle kunna kalla en gemensam plattform. De här frågorna har så många gånger varit föremål för en debatt som saknat saklighet, och det har varit irriterade stämningar, beroende på att man har haft motsatta uppfattningar. Jag uttalar den förhoppningen att denna irritation så småningom skall kunna biläggas, så att vi kan få ett sakligt bedömande och en välvillig behandling av den viktiga och stora frågan om skolorganisationen. Den debatt som hittills har förts har många gånger lett oss på avvågar och åstadkommit en hel del skada både för skolan och för de kategorier av lärare som skall arbeta inom skolan.

Vi kan nu med större tillfredsställelse än förr emotse vidare förslag i det här ärendet. Det är riktigt, som herr Bergh säger, att vi så småningom skall få skolberedningens förslag på riksdagens bord, och vi får då tillfälle till en ingående debatt om vår nya skola, som jag hoppas det allra bästa av.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Trots all ekumenik som den siste ärade talaren gav uttryck åt får vi ändå ha klart för oss, att lika angeläget som det är att eftersträva enig-

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

het i viktiga frågor, lika angeläget är det att veta vad vi är eniga om. 1950 års skoldebatt ledde till vissa klart avgränsade klämmor i det dåvarande särskilda utskottets utlåtande, men inte desto mindre började omedelbart därefter en livlig diskussion om vad man egentligen hade blivit enig om. Den diskussion som uppstod rätt snart efter skolberedningens Visbykommuniké i somras visar att det också där råder delade meningar om vad man var enig om.

De som skall syssla med den framtida skolans organisatoriska och pedagogiska vardagsarbete ställs inför problem som icke är till fyllest belysta, och man kan inte, med så vaga skrivningar som det här utskottsutlåtandet innehåller, påstå att enigheten är sådan att den är någonting att bygga på. Vi måste gå problemen in på livet och analysera dem i stället för att hela tiden försöka släta över.

Man talar nu om vilken fördel det är att ärendet har uppskjutits till riksdagens sista timme, men som jag redan har sagt har jag en helt annan uppfattning. Jag anser att det hade varit fördelaktigt om riksdagen redan i våras hade fått tillfälle att dryfta dessa ting under betydligt mindre pressade förhållanden än som nu råder.

Jag skall här ta fram ett annat exempel som ytterligare bestyrker att organisationen av arbetet i statsutskottets andra avdelning lämnar åtskilligt övrigt att önska. För någon tid sedan — jag tror att det var förra veckan — fick vi ett till innehållet enligt min mening mycket förnuftigt uttalande som avsåg yrkesutbildningens ledning här i landet. Den som påminner sig riksdagens behandling av frågan om anslag till arbetsmarknadsstyrelsens omskolningskurser fann emellertid utan vidare att detta statsutskottets utlåtande, som riksdagen för någon vecka sedan lämnade utan erinran, logiskt borde ha inneburit en annan inställning till anslagsfrågan. Så har på sistone kommit ett kungl. brev, som i verkligheten rör ledningen för yrkesutbildningen. Man behöver in-

te läsa mycket i utlåtandet för att finna att det finns en klar motsättning i intentionerna mellan det som jag tycker berömvärda utlåtandet av statsutskottet nu och innehållet i det kungl. brevet. En rationell ledning av riksdagsarbetet skulle ha medfört att de bägge frågorna hade blivit samtidigt behandlade i vint-ras av ett sammansatt utskott.

Detta är alltså inte det enda exemplet på att en förhållning — förlåt mig: en förskjutning i tiden — ingalunda är så önskvärd som den siste ärade talaren nu antydde.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att andra avdelningens behandling av ärendena, som alla partier i avdelningen har varit överens om, inte kan tillfredsställa herr Bergh. Herr Bergh har nämligen sedan gammalt den uppfattningen att ingen annan vet så bra som han hur det hela skall skötas och göras. Jag medger gärna att vi inte kan uppfylla herr Berghs krav på den punkten, men vi har varit överens i avdelningen. Herr Berghs parti, högern, har en framstående kännare av våra skolförhållanden med i andra avdelningen, och jag tror att mina kamrater från avdelningen kan intyga att det icke har gjorts några påpekanden i den riktning som herr Bergh här har påstått.

Jag tror inte heller det är korrekt och riktigt att lägga upp en fråga på det sätt som här har skett. Jag har framhållit, liksom herr Källqvist har gjort, att vi varje år bordlägger många motioner till höstsessionen, och jag är alldeles övertygad om att vi måste arbeta på det sättet också i fortsättningen.

Nu råkar detta vara en högermotion, och då menar förstås herr Bergh att den skall ha prioritet framför alla andra. Herr Bergh får ursäkt oss om vi inte har den uppfattningen utan anser att frågorna skall behandlas i den ordning som de kommer. Alla som har deltagit i skoldebatterna under de sista åren vet att det enligt herr Bergh har varit fel på det mesta som beslutats. Får jag säga

Ang. enhetsskolans organisationsformer, m. m.

min mening, tror jag att orsaken till att herr Bergh i dag är mycket missnöjd med detta enhälliga förslag kanske också är att nu även ledamöter från hans eget parti varit med om förslaget.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag har ingen annan reflexion att göra till herr Näsströms sista inlägg än att han funnit en underlig form för sitt försvar. Han säger att ingen kan göra mig belåten och att andra avdelningen inte bara gör så gott den kan utan gör uteslutande vad som är riktigt. Herr Näsström betraktar det som ett riktigt resultat av arbetet inom statsutskottets olika avdelningar, att utskottet i fråga om yrkesutbildningens ledning har gjort uttalanden av diametralt motsatt innebörd.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Herr Bergh frågade vad vi har enats om. Jag är något förvånad över den frågan, då jag har fått den uppfattningen att herr Bergh har läst utlåtandet. Det är i själva verket inga småsaker som vi har kommit överens om. Vi har kunnat skriva ihop oss på nio punkter. Herr Bergh var inte med i avdelningen och därför har det gått. Detta är inte oviktigt, och jag tycker att man, utan att gå in på de stora frågorna, ändå kan erkänna att det är ett visst framsteg att man kan komma överens på vissa punkter om man har samma syfte, nämligen att göra samhället en tjänst med det arbete man utför.

Vad herr Bergh säger om arbetet på andra avdelningen vill jag nog i någon mån protestera mot. Den tanke som herr Bergh här talade om har inte legat bakom utskottets arbete. I detta sammanhang vill jag ge ordföranden en eloge för det sätt på vilket han drivit arbetet. Det har väckts åtskilliga motioner, och jag försäkrar herr Bergh att vi inte på något sätt har slarvat. Att vi sedan inte kunnat tillfredsställa alla ingår väl i detta arbete, och man måste väl ändå behandla några ärenden även sista dagen i riksdagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 208, i anledning av väckt motion om anslag till stöd och främjande av litterära och konstnärliga verk m. m.; samt

nr 209, i anledning av väckta motioner angående ersättning till författare för utnyttjande av deras verk för s. k. talböcker.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o och 14:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets memorial nr 43, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 41 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till vissa internationella överenskommelser på upphovsrättens område, dels Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta memorial hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 210, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 355, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet;

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kostnader i samband med Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA);

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av kirurgiska kliniken vid serafimerlasarettet;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområden;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven jämte i ämnet väckta motioner;

nr 403, i anledning av väckta motioner angående enhetsskolans organisationsformer m. m.; och

nr 404, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1960/61.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 397, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 34 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o) och 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 17, 134 och 176 med förslag till lag om upphovsrätt m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 407, till Konungen med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 27 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 408, till Konungen i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till televerket av riksbankens fastighet i Mariestad.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 36 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1960.

Förslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren i fråga om de delar i förslaget, vilka ännu icke av densamma slutbehandlats, fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber att få meddela att de vid höstsessionens slut icke justerade protokollet framlägges till godkännande tisdagen den 20 december kl. 12.00.

Enligt föreliggande planer avses remissdebatten vid nästa års riksdag äga rum tisdagen den 24 och onsdagen den 25 januari.

Härefter yttrade herr TALMANNEN:

Med de beslut kammaren i dag fattat skulle för kammarens del 1960 års riksdagsarbete vara slutfört.

Det är en ansevärd mängd frågor av vitt skilda slag som under ett års riksdagsarbete kommer upp till behandling i kamrarna. Den som ser på riksdagens arbete så att säga utifrån får nog lätt en något felaktig bild av detta arbete. Man fäster sig nästan uteslutande vid vad som förekommer under kamrarnas plena och tar måhända då fasta på sådana uppgifter som att vid ett kammarplenum — visserligen kanske ett bordläggningssplenium, men ändå ett plenum — endast ett fåtal ledamöter närvarit; och så drar man ganska lättvindigt den slutsatsen, att riksdagsmännen i gemen tar tämligen lätt på sin uppgift. Man bortser därvid så gott som helt från den förberedande behandlingen av ärendena i de olika utskotten, där riksdagsledamöterna tagit del och där både omsorg och mycken tid lägges ned på att före behandlingen i kamrarna få de olika frågorna så allsidigt belysta som möjligt. Jag har velat säga detta inte för att försvara skolkning från riksdagsplena — tvärtom har jag den uppfattningen att riksdagsledamöterna inte utan tvingande skäl bör vara borta från riksdagsplena och i varje fall inte från arbetsplena — utan för att söka om möjligt bidra till en mera riktig och rättvis bedömning av riksdagsarbetet än som ibland kommer till uttryck från håll utanför riksdagen.

Jag skall inte försöka lämna någon översikt av ärenden som kammaren behandlat under det snart tilländagångna året. Jaå vill endast uttala den förhoppningen att det sammanlagda resultatet av de beslut i olika frågor, vilka fattats under året, må bli till gagn för vårt land och vårt folk.

Så vill jag till de ledamöter av kammaren som från och med denna sessions avslutning lämnar kammaren — av dem

är det inte mindre än sju som också lämnar riksdagen — uttala kammarens varma tack för deras värdefulla insatser i riksdagsarbetet.

Till slut vill jag tacka alla, både dem som nu lämnar kammaren och dem som mänskligt att döma kommer tillbaka hit på nyåret, för all den vänlighet och allt det överseende ni visat mig under det gångna året. Jag ber också att få framföra vice talmännens tack.

Så önskar jag er alla en god jul och ett gott nytt år!

Detta tal besvarades av herr SANDLER i följande ordalag:

Med denna dags sista klubbslag i denna kammare och i medkammaren övergår 1960 års riksdag till historien för den bedömning dess arbetsresultat finnes förtjäna.

Talmansgärningen i vår kammare — så betydelsefull för arbetets rationella bedrivande — är därmed också avslutad för detta år.

Jag vänder mig nu till Eder, första kammarens högt värderade talman, för att få till Eder framföra kammarens värdsamma erkänsla för insiktsfull, opartisk och inte minst trivsamt ledning av våra förhandlingar.

Vad herr talmannen nyss har sagt som en avskedshälsning till dem av våra kamrater, som vi inte kan räkna på att få se i första kammarens bänkar nästa år, finner förvisso livligt gensvar hos övriga kammarledamöter. Vi uppskattar att vara inneslutna i den välgångsönskan som herr talmannen riktade till oss, och kammaren ber att få gengälda denna med en önskan att herr talmannen måtte få ett gott slut på detta år. Och jag slutar: Ett hjärtligt välkommen åter nästa år!

Herr talmannen förklarade härefter 1960 års riksdags höstsession avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 14.33.

In fidem
K.-G. Lindelöw